

**JEAN BAUDRILLARD VE BİR SIMULACRUM OLARAK
“ARAP BAHARI”**

ÖZGÜR SARICA

ŞUBAT 2018

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

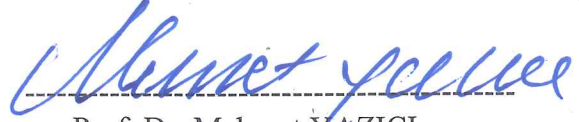
**JEAN BAUDRILLARD VE BİR SIMULACRUM OLARAK
“ARAP BAHARI”**

ÖZGÜR SARICA

ŞUBAT 2018

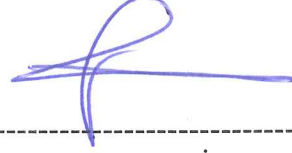
Tez Başlığı : Jean Baudrillard ve Bir Simulacrum Olarak "Arap Baharı"
Tezi Hazırlayan : Özgür SARICA

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

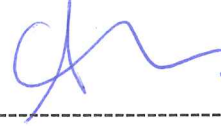
Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Tanel DEMİREL
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Bşk.

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. C. Akça ATAÇ
Tez Danışmanı

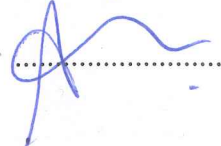
Tez Sınav Tarihi: 07.02.2018

Tez Jüri Üyeleri :

Prof. Dr. Müge KINACIOĞLU (Hacettepe Üniv.)

Yrd. Doç. Dr. Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU (Çankaya Üniv.)

Doç. Dr. C. Akça ATAÇ (Çankaya Üniv.)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallarını gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Adı Soyadı : Özgür SARICA

İmzası :

Tarih : 07.02.2018

ÖZET

Jean Baudrillard ve Bir Simulacrum Olarak “Arap Baharı”

SARICA, Özgür

Yükseklisans Tezi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. C. Akça ATAÇ

Şubat 2018, 118 sayfa

Fransız sosyolog ve düşünür Jean Baudrillard’a göre gerçeklik sona ermiş ve artık hipergerçeklik dönemine girilmiştir. Kamusal alanda üretilmiş gerçeklerle karşılaştığımızı dile getiren Baudrillard, Batı medeniyeti modeline ilişkin eleştirisini *simulacrum* kavramı ve simülasyon teorisi ile açıklar. *Simulacrum*, hakikat yerine algılanan görünümü anlatan bir terimdir.¹ Baudrillard’a göre tarih adına söylenen birçok şey *simulacrum* ile açıklanabilir çünkü unutulmuş geçmiş içinden yeni bir gerçeklik üreterek kitlelerin algısını yönetmek, egemen ideolojinin iktidarını pekiştirmek için her zaman kullandığı yöntemlerden biridir. Soğuk Savaş sonrasında, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere tüm dünyada güvenlik ve tehdit algıları değişmiş, buna egemen devletlerin yeni pazar ve kaynak arayışları da eklenince güç mücadelesinin odağına Ortadoğu yerleşmiştir. Bu coğrafyada 1. Körfez Krizi’yle başlayan mücadele süreci 11 Eylül saldırıları sonrasında, ‘küresel terörizmle savaş’ ve ahlaken ‘özgürlük’ söylemi üzerinden yapılan gerekçelendirme kullanılarak Irak’ın işgali ile devam etmiş ve “Arap Baharı”na kadar uzanmıştır. Bu çalışmanın amacı; Baudrillard’ın simülasyon teorisinden yola çıkarak Arap Baharı’nın hakikatle ilgisini tartışmak ve aslında kitlelerin algısını yönetmek üzere imal edilen bir gerçeklik üzerine kurulu yani bir *simulacrum* olduğunu ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: *Simulacrum, Baudrillard, Soğuk Savaş, ABD, Güvenlik Algısı, Arap Baharı*

¹Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2014, 13.

ABSTRACT

SARICA, Özgür

Master Thesis

Graduate School of Social Sciences, Political Science Department

Advisor: Doç. Dr. C. Akça ATAÇ

February 2018, 118 pages

According to the French sociologist and philosopher Jean Baudrillard, we have entered the era of hyperreality where the era of reality has come to an end. Baudrillard who claims that we are faced with fabricated facts in the public sphere reveals his critique of the western civilization model through the concept of *simulacrum* and the theory of simulation. *Simulacrum* is a term that describes the perceived appearance instead of the truth. According to Baudrillard, much of what is said in the name of history can be explained through *simulacrum*, because managing the perception of the masses by producing a new reality from the forgotten past is one of the methods that the ruling ideology always uses to consolidate its power. After the Cold War, the perceptions of security and threat had changed all over the World but especially in the United States of America where the Middle East settled in the core of the power struggle with the increase in the search for new markets and resources of the sovereign states. The struggle, which had begun with the Gulf Crisis in 1991, continued with the invasion of Iraq using the justification made by ‘war on global terrorism’ and the moral justification of ‘freedom’ after the September 11 attacks, finally reached to the “Arab Spring”. Within the scope of Baudrillard's simulation theory, the purpose of this study is to discuss the relevance of the Arab Spring with the truth and to show that it is a *simulacrum* based on a reality that is produced which actually aims to manage the perception of the masses.

Key Words: *Simulacrum, Baudrillard, Cold War, USA, Security Perceptions, Arab Spring*

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sűresince yardım ve rehberliđini esirgemeyerek, bilgi ve birikimleriyle bana yol gűsteren danıőman hocam Doç. Dr. C. Akça ATAÇ'a teőekkűrlerimi sunarım.

Yűksek Lisans űđrenimim sűresince engin bilgilerinden yararlandıđım ve beni daima yűreklendiren ankaya Ŭniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İliőkiler Bűlűmű'nűn deđerli hocalarına teőekkűrű borç bilirim.

Varlık sebebim sevgili annem Sűheyla SARICA ve babam İsmail SARICA'ya űzerimdeki emekleri, sabırları ve hiç eksik etmedikleri sevgi ve destekleri için minnettirim.

Dostlarım Arzu DUMAN, Ilgın SALMAN ve Yasemin SOMUNOĐLU'na destekleri için teőekkűr ederim.

Ŭzgűr SARICA
Ankara, 2018

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN DİLEKÇE.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	
GERÇEKLİK BİTTİ; HER ŞEY SIMULACRUM.....	6
1.1. BAUDRILLARD'A GENEL BİR BAKIŞ.....	8
1.2. BİR "SİMÜLASYON EVRENİ": BATI MEDENİYETİ MODELİ.....	21
BÖLÜM II	
SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ, ABD'NİN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI VE "ARAP BAHARI".....	34
2.1. DÜNYA GÜÇ DENGELERİNDEKİ DEĞİŞİMDEN GÜVENLİK ANLAYIŞINDAKİ DÖNÜŞÜME.....	35
2.2. ABD'NİN GÜVENLİK VE TEHDİT ALGILARINDAKİ DÖNÜŞÜM.....	45
2.3. "ARAP BAHARI".....	60
BÖLÜM III	
BİR SIMULACRUM OLARAK "ARAP BAHARI".....	66
3.1. ORTADOĞU HALKLARI: SAVAŞ HALİNDEKİ "İLK İNSAN".....	67
3.2. TARİHSEL 'ÖTEKİ' OLARAK DOĞU: "DOĞU DESPOTİZMİ" SÖYLEMİNİN İŞLEVSELLİĞİ.....	73
3.3. "AHLAKİ ÜTOPYA"DAN "AHLAKSIZ KAPİTAL"E: ORTADOĞU GÜÇ SAVAŞLARI.....	81
3.4. "ARAP BAHARI"NIN KİTLESEL ENERJİSİ: SOSYAL MEDYA VE WIKILEAKS SIZDIRMALARI.....	97
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	118

GİRİŞ

- Her şey seçimle başlar.

-Hayır, yanlış! Seçim, güçlülerle güçsüzler arasında yaratılmış bir illüzyondur.

Matrix

2010 yılı Aralık ayında Tunus’lu seyyar satıcı Muhammed Bouazizi polisten gördüğü kötü muamele sonrasında kendini yaktığında, kimse bu olayın Ortadoğu Arap halkları tarafından başlatılan ve önce bu coğrafyada eşine rastlanmamış bir devrim hareketi görünümünü alan, daha sonra etnik ve mezhepsel çatışma ve iç savaşa dönüşen olayları tetikleyebileceğini hayal etmemiştir. Batı, başlangıçta ayaklanmaları ilham verici bularak desteklemiş ve sosyal medyanın devreye girmesiyle çok kısa sürede organize edilen bu kitlesel hareketi “Arap Baharı” olarak isimlendirmiştir; çünkü ayaklanmalar Batı medeniyetinin ‘demokratikleşme’ ve ‘özgürleşme’ ideallerine; ‘ekmek’ ve ‘eşitlik’ söylemlerine dayandırılmıştır. Tarihsel ‘öteki’ olarak gördüğü Doğu’ya medeniyeti taşıma ‘görevi’ni kendiliğinden üstlenmiş Batı’nın uzattığı el ise, bu defa Amerika Birleşik Devletleri’ninki (ABD) olmuştur. Ne var ki birçok yazar, akademisyen ve analistin yazdığı gibi yüzeyin altında yatan ‘hakikat’ başkadır. Soğuk Savaş sonrasında tek süper güç kalmak isteyen ABD’nin, Ortadoğu’yu jeopolitik önemi ve zengin enerji kaynakları sebebiyle asla gözden çıkarmayacağı hakikati, 1. Körfez Krizi’yle başlayan süreçteki tutum ve söylem değişikliğinden sonra birçok kereler yadsınamayacak biçimde açığa çıkmıştır. Krizi hakikat ve göstergeleri açısından değerlendiren Fransız sosyolog ve düşünür Jean Baudrillard, krizin hemen başında artık savaş tanımının değiştiğini ve olup bitenin gerçek bir savaş olmadığını dile getirmiş, “Körfez Savaşı hiç olmadı” (*The Gulf War Did Not Take Place*) diyerek hakikat görünümünde bir üretilmiş

gerçeklik olarak medya gücüyle desteklenen bu “sanal” krizin ABD’nin yeni hegemonik tutumunu gösteren bir *simulacrum* olduğunu ileri sürmüştür.²

1. Körfez Krizi ile Ortadoğu üzerinden yeniden yorumlanmaya başlanan ‘öteki’ algısını pekiştiren ve terörizmin küreselleştiğini teyit eden olay, hiç şüphesiz ki, 11 Eylül saldırıları olmuştur. 11 Eylül, ABD’nin bu andan itibaren Ortadoğu’daki totaliter rejimlere karşı, Arap halklarını demokrasi ve özgürlüklere kavuşturma vaadiyle yapacağı tüm müdahaleleri meşru bir zemine oturtması fırsatını yaratmıştır.³ Bu sebeple 2003 yılındaki Irak işgali bu zeminden hayat bulduğunda, işgalin Baudrillard’ın dile getirdiği gibi “işlemsel bir savaş” (*fractal war*)⁴ olduğunu ya da söylenenin ötesinde bir hakikate ilişkin olduğunu söyleyebilenlerin sayısı çok az olmuştur. Oysa Irak ve sonrasındaki müdahaleler ile 2010 yılında Arap ayaklanmalarına giden yoldaki kaos, bu meşruiyetten gücünü alan ve “aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek”⁵ yani bir *simulacrum* olarak Batı medeniyeti tarafından yaratılan simülasyon evreninin birer alt bileşenidir.

Baudrillard’a göre *simulacrum*la yaratılan algı sonsuza kadar devam eder ve hakikate bir daha asla geri dönülemez çünkü algı bir kere dönüştürüldüğünde birçok şeyin hakikatle olan bağlantısı kopmaktadır. Hakikatle ilişkisi kesilen, “gerçek” ile “sahte” arasındaki farkın ortadan kalktığı bir uzamda, yani simülasyon evreninde üretilmiş gerçekliklerle karşı karşıya bırakıldığımızı söyleyen Baudrillard, bu kusursuz kurgu karşısında hakikate dair hiçbir tespitte bulunamayacağımıza dair çaresizliğimize dikkat çekmiştir.⁶ Ona göre bu kurgu, tarihi olayların da çoğu zaman açıklayıcısı olabilmektedir. Baudrillard, Arap Baharı başlarken artık hayatta olmadığı için kurgusal ve üretilmiş bir gerçeklik olarak Arap Baharı’nın da bir *simulacrum* olduğunu dünyaya ilan edemese de ardında 2010 ve sonrasını sorgulamaya yetecek kadar çok argüman, özgün bir terminoloji ve bunlar aracılığı ile ortaya koyduğu simülasyon teorisini bırakmıştır.

²Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, çev. P. Patton, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis, 1995, 24-26.

³Barry Buzan, ‘Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi’, çev. B. Yavuz, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:18, 2008, 108.

⁴Davetsiz Misafir, Jean Baudrillard ile Söyleşi, Balca Arda
<https://davetsizmisafir.org/2007/01/03/jean-baudrillard-saygiyla-aniyoruz/>
Erişim Tarihi: 29.11.2017

⁵Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 14.

⁶Age, 14,15.

Arap Baharı'nın kurgusunu anlamak ve bir *simulacrum* olarak açığa çıkarmak için her şeyden önce, Baudrillard'ın simülasyon kuramına ilişkin kabullerinin bilinmesi gerekir. Bu sebeple çalışmanın ilk bölümünde Baudrillard'ın simülasyon kuramı, iflas ettiğini öne sürdüğü Batı medeniyeti modeline ilişkin eleştirisi, bireyin eleştirel bakış açısının yok edilişi ve hakikatin bütünüyle yitirilişine ilişkin tespitleri üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Baudrillard'ın içinde bulunduğumuz simülasyon çağına dair kabullerinden biri, sentetik bir şekilde, kitle iletişim araçları kullanılarak sonsuz sayıda üretilen ve adeta yapay solunumla yaşatılan bir hipergerçekliğin içinde, hakikate dair tüm bilgiden yoksun yaşıyor oluşumuza ilişkindir.⁷ Hakikatin, hakikat olmadığının farkına varmak ise bu durumda imkansız hale gelmiştir; çünkü hipergerçek tıpkı hakikat gibi varlığına inanmamızı sağlayan doğrulama kaynakları yani “gösterge”lere sahiptir. Ancak bu göstergeler olanı değil, olmayanı gizlemektedir. Baudrillard'a göre “bir şeyleri gizleyen göstergeler aşamasından gösterilecek bir şey kalmadığını gizleyen göstergeler aşamasına”⁸ geçildiğinden birey etrafında olup biten her şeye şüphe ile yaklaşmalıdır. Bunu okuyucusuna sıkça hatırlatan Baudrillard analizlerinde bu yapaylığı sorunsallaştırmış, bu bağlamda 1. Körfez Savaşı'nda olduğu gibi 11 Eylül saldırılarını ve 2003 Irak'ın işgalini de simülasyon evrenini oluşturan birer *simulacrum* olarak değerlendirmiştir. Baudrillard'ın bu tarihi kırılmalara dair tespitleri ve öne sürdüğü argümanlar Arap Baharı'nı da aynı bakış açısıyla değerlendirebilmek bakımından aydınlatıcı ve yönlendiricidir.

Arap Baharı'nın ideolojik, ekonomik ve siyasal dayanakları, Soğuk Savaş sonrası değişen dünya dengeleri ve ABD'nin güvenlik ve tehdit algılarındaki değişimler üzerinden çalışmanın ikinci bölümünde tartışılacaktır. Bu dayanaklara ABD'nin güvenlik ve tehdit algılarındaki değişimden yola çıkılarak ulaşılmamasının sebebi, George W. Bush'un 11 Eylül saldırıları sonrasında Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde açıkladığı gibi, bundan böyle “savunma” yerine terörizmle savaşın bir parçası olarak nitelendirdiği “güvenlik” odaklı politikaların uygulanacağı bir döneme geçilmiş olmasıdır. Savunma anlayışından güvenlik anlayışına geçiş, ABD'nin dış siyasetteki “muhafazakâr ve tepkisel” tavrının yerine “önleyici” bir yaklaşımı benimsemesi anlamına gelmektedir. Oysa salt ulusal egemenliğe yönelik tehdit

⁷Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 14.

⁸Age, 19.

algısıyla “engelleyici” ya da “önleyici” her türlü saldırı, uluslararası hukuk kurallarına göre yasaktır.⁹ Diğer yandan iktidar sahiplerinin bu türden bir saldırıyı meşrulaştırmak için kitlelerin algısını istedikleri şekilde yönetebilmek üzere ürettikleri bir söylemin üzerinden harekete geçmesi; yani Baudrillard’ın belirttiği gibi “ahlaki bir ütopya”¹⁰ üreterek eyleme geçmesi, egemen ideolojinin kullandığı yöntemlerden biridir. ABD güvenlik anlayışına geçişin sinyallerini, Soğuk Savaş’ın bitişinin hemen ardından, 1. Körfez Krizi ile başlayan süreçte gerek demokrasi ve özgürlük üzerinden ürettiği söylem ile gerekse Ortadoğu coğrafyasındaki proaktif ve müdahaleci politikalarıyla, vermeye başlamıştır.

11 Eylül sonrasında başta ABD olmak üzere küresel düzeyde güvenlik algısında kırılma yaşanmış, ancak bu değişimden sonra üretilen politika ve stratejiler güvenliği sağlamaktan ziyade Ortadoğu coğrafyasında yer alan enerji kaynaklarına erişim ve kullanım hakkını sağlayacak zemini yaratmak üzere tasarlanmıştır. Baudrillard’a göre bu biçimde kurgulanan politikaları kitlelere empoze eden iktidar sahipleri, uğruna mücadele edilecek gerçek bir nedenden yoksun “simülatif bir iktidar”ı temsil ederler ve ürettikleri kurgu da bu simülasyonu devam ettirecek güç ilişkilerini kurmanın ötesinde bir çabaya ilişkin değildir.¹¹ Bu çerçeveden bakıldığında Baudrillard’ın tespitleri ışığında, meşruiyeti iktidar sahiplerince ‘demokratikleştirme’ ve halkları ‘özgürleştirme’ ideallerine dayandırılan *simulacrum*lardan birinin Arap Baharı olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle çalışmanın son bölümünde meşruiyeti bu idealler üzerinden sağlanmış bir kurgunun içinden doğan Arap Baharı’nın üretilmiş bir gerçeklik olduğuna ilişkin bulgular ele alınacaktır.

Baudrillard’ın kuramı ışığında bir simulacrum olarak Arap Baharı’nı dört eksen etrafında tartışmak mümkündür. Tartışmada ilk olarak, Francis Fukuyama’nın Batı’nın modern insanını ele aldığı “son insan” tezi ve Hobbes’un “ilk insan” kavramı, Baudrillard’ın simülasyon kuramında sözünü ettiği sistemin nesnesine dönüşen birey anlatımı ile birlikte ele alınacak, Ortadoğu Arap coğrafyasında yaşayan halkların yaşadıkları değişim; güvenlik algısındaki dönüşüm, savaş ve çatışma halleri açılarından ‘insani dönüşüm’ boyutuyla ortaya konulacaktır.

⁹Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, çev. B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, 38.

¹⁰Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 45.

¹¹Age, 45.

‘Ötekileştirme’ ile düşman yaratmanın egemen açısından işlevsel kullanımından yola çıkarak, geçmişten günümüze ulaşan bir çizgide, “Doğu despotizmi” gibi Batı eliyle üretilen mitler üzerinden yapılacak analiz tartışmanın ikinci eksenini oluşturacaktır. Üçüncü eksen kapitalist sistemin bir gereği olarak küreselleşmenin ve emperyal düzenin devamı için hedef bölge olarak Ortadoğu’nun jeopolitik ve jeoekonomik açılarından neden seçildiği ve nasıl projelendirildiği üzerine bir tartışma olacaktır. Bu eksenle bağlantılı olarak Baudrillard’ın kuramının da önemli bir bileşeni olarak medya ve kitle iletişim araçlarının ayaklanmalar üzerindeki güçlü etkisinin değerlendirilmesi tartışmanın son eksenini oluşturacaktır.

BÖLÜM I

GERÇEKLİK BİTTİ; HER ŞEY SIMULACRUM

Simülasyon teorisi ile Baudrillard çağının çığır açan düşünürleri arasında gösterilir. Her şeyden önce Baudrillard çağının diğer düşünürlerinden farklı olarak, ne sistem yanlısı ne de sistem karşıtıdır; her ikisini de sorunsallaştırır. 1966 yılında Henri Lefebvre ile başladığı akademik hayatı boyunca çağdaşı aydın ve düşünürler tarafından sıklıkla eleştirilmiş ancak kendisi de onları kıyasıya eleştirmiştir. *Kötülüğün Şeffaflığı* adlı kitabında kötüye kötü demeyi unuttuğumuza, zihinsel muhakemeden yoksun kalışımıza ve toplumsal çözümlemelere ilişkin özgün bir bakış açısı geliştirmenin zamanının geldiğine dikkat çekmek isteyen Baudrillard, söyleminde bu özgünlüğe dair izler bulamadığı düşünürleri bu sebeple çokça eleştirmiştir.¹² *Foucault'yu Unutmak* adlı eseri akademik hayatının dönüm noktalarından biri olarak gösterilir. Baudrillard'a göre Michel Foucault, her şey olup bittikten sonra ortaya çıkan bir mesih gibi davranmış, ancak söylevi artık geçerliliğini yitirmiş ve kitleler tarafından unutulması gereken bir düşünürdür.¹³

Foucault'yu tıpkı betimlemeye çalıştığı iktidarların yaptığına benzer şekilde ayartıcı bir üslupla, hakikate dayanmayan ancak onun etkisine sahip bir söylev çekmekle suçlayan Baudrillard'a göre Foucault, politik iktidar kavramını sorgulamaktan kaçınmak için, iktidar kavramını çarpıtarak adeta "lirik bir koronun kökeni ve sonu belli olmayan bir şarkıyı söylemesi" gibi genetik ve giderek büyüyen bir "iktidar sarmalı" yaratmıştır.¹⁴ Sonuç olarak Baudrillard, Foucault ile yaşadığı fikir çatışması ve bu konuda yazdığı eser sebebiyle akademide yükselememiş, profesörlük unvanına ancak 1990 yılında kavuşabilmiştir.¹⁵

Baudrillard mevcut düşünce evrenini Thomas Moore ya da Karl Marx gibi ütöpic bir sistem önerisiyle eleştirmez. Tersine, modernleşme süreci ile gelinen noktada insanlığın yaşam kalitesi açısından ilkel toplumlardan daha geri bir seviyeyi

¹²Jean Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı*, çev. I. Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000, 83.

¹³Jean Baudrillard, *Foucault'yu Unutmak*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2013a, 1.

¹⁴Age, 4.

¹⁵Ayşe Cengiz, 'Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı ve Küresel (Evrensel) İnsanın Çıkmazları', *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, 2005, 118.

tecrübe etmek zorunda kaldığını söyleyerek ilkel toplumların yaşam biçiminin alternatif bir model olabileceğini iddia eder. Tartışmak istediği konu, insanlığın yaşam kalitesindeki bu düşüşü nasıl olup da yaratabilmiş olduğudur çünkü ona göre toplumların modernleşme sürecinin başında hedeflediği hayallerden ciddi sapmalar olmuş, ilkel toplumların dahi gerisine düşülmüştür.¹⁶

Baudrillard'a göre "gerçeğe şantaj yapılan" çağımızda hakikat bitmiş, algıladığımız gerçeklik ise hakikatin yerini alan *simulacrum* haline gelmiştir.¹⁷ Baudrillard'ın 1970'lerden itibaren üzerinde yoğunlaşmaya başladığı ve 80'lerde bir kurama kavuşturduğu bu kavram; Batı uygarlığının Aydınlanma'dan bu yana tanımlanmakta olan medeniyete ilişkin maksadını aşarak, bir anlam kaybı çağına girdiğini anlatmaktadır.¹⁸ Aydınlanmayla birlikte Avrupa'da medeniyet fikri 'sorgulayarak' gelişmiş, dönemin entelektüellerinin düşüncesinde dinin ve Tanrının toplumsal yapının oluşumundaki yerini akıl almıştır.¹⁹ Aydınlanmanın filozofları, örneğin Montesquieu, düşüncelerini Antik Yunan'dan ilhamla geliştirmiş; Aristoteles'in siyasal yönetimler üzerine düşüncelerinden hareket ederek yeni toplum modellerine yani erkler ayrımı ve demokrasiye doğru yol almıştır.²⁰ Böylece Rönesans'tan başlayarak skolastik felsefeden kopan Batı, Platon idealizminden ayrılıp Aristoteles'e yönelmiş, medeniyet tanımını Antik Yunanı hatırlayarak yapmıştır.²¹ Oysa Baudrillard'a göre Aydınlanma ile başlayan ilerleme ve modernleşme fikirleri çerçevesinde gerçekleşen toplumsal değişimleri ve ulaşılan medeniyeti hakikate dayandırmak mümkün değildir.

Baudrillard'a göre Batı, modernleşme pratiği içinde simgesel varlığını yani kültürel, felsefi ve politik model olma özelliğini kaybederek kendini bir kısır döngünün içinde bulmuş, bunu fark ettiğinde ise yarattığı maddi varlığı kaybetmemek için simgesel anlam kaybını gizlemek üzere bir kurgu geliştirmiştir. Baudrillard bu kurgu dünyaya "simülasyon evreni" adını verir.²² Batı'nın Aydınlanma'dan başlayarak yarattığı medeniyete ilişkin değerlerden dayanağını

¹⁶Oğuz Adanır, 'Baudrillard ve Türkiye', *Özne: Baudrillard Sayısı*, 14. Kitap, 2011a, 3.

¹⁷Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 22.

¹⁸Age, 110.

¹⁹Ülker Gürkan, 'Montesquieu ve Kanunların Ruhu: Hukuk Sosyolojisi Açısından Bir Değerlendirme', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 40, Sayı: 1-4, 1988, 10-12.

²⁰Hasan Dursun, 'Erkler Ayrılığı ve Yargıç Bağımsızlığı', *TBB Dergisi*, Sayı:80, 2009, 32-33.

²¹Coşkun Can Aktan, 'İdeal Bir Siyasal Yönetim Arayışı ve Anayasal Demokrasi', *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8 Sayı:2, 2016, 3-6.

²²Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, Hayalet Kitap, İstanbul, 2008, 13.

bulduğu izlenimi verilen ve egemen ideoloji eliyle yaratılan bu kurgu dünyanın gerisinde gizlenmeye çalışılan başka bir hakikat olduğu Baudrillard'ın kuramının temel hareket noktasıdır. Sonuçta, Batı medeniyeti modernleşme süreci içinde başlangıçtaki niyetinden kopmuş ve sonunda iflas etmiştir. Bu kopuşu Baudrillard'ın simülasyon kuramı üzerinden kavrayabilmek için öncelikle Baudrillard'ın kendine özgü dili ile yarattığı “şiiresel ve ironik” dili tanımak; üzerinde durduğu temel kavramları, terminolojisini ve kuramına ilişkin kabullerini anlamak gerekmektedir.²³

1.1. BAUDRILLARD'A GENEL BİR BAKIŞ

Baudrillard'a göre *simulacrum*, genellikle egemen ideoloji eliyle, “bir köken ya da bir hakikate dayanmayan gerçekliğin, modeller aracılığıyla türetilmesiyle” ortaya çıkar.²⁴ Buradaki temel amaç; sistemin öznesi bireyden sistemin nesnesi bireye ve toplumdaki “kitle”ye geçişin sağlanmasıdır. Baudrillard'a göre bu dönüşüm gerçekleştirildiğinde toplumun eleştirel aklı da ortadan kaldırılmış olur.²⁵ Bu süreçte sistem tarafından sinsice düşünmekten alıkonulan birey sistemden öylesine uzaklaştırılmış olur ki, düşünceleri hiçbir toplumsal evreye yansıtılmazken sadece anket, referandum ya da kitle iletişim araçları gibi “simülatif sisteme ait tertibatlar” tarafından temsil ediliyor gibi gösterilir.²⁶ Kapitalist egemenliğin, yarattığı tüketim toplumunu dilediği gibi yönlendirebilmesinin ön koşulu sistemi sorgulayan ya da sorgulama potansiyelini taşıyan bireyin ve toplumsal aklın bu şekilde kontrol altına alınması ve işlevini yerine getirememesinin sağlanmasıdır. Özneden nesneye, toplumdaki kitleye geçiş bu akıl tutulmasını kuşkusuz sağlayacaktır.

Albert O. Hirschman *Gericiliğin Retoriği* adlı eserinde ekonomik çıkarları ya da politik idealleri uğruna kitleleri aldatmak ve hakikat olanı manipüle etmek için egemen güçlerin tarih boyunca kullandığı ve bundan sonra da kullanılacağına kesin gözüyle baktığı üç retorikten bahseder. Bu aldatmacayı “aksi tesir”, “boşunalık” ve “tehlikeye atma” tezleri üzerinden açıklayan Hirschman'a göre tepkisel düşünce sahipleri, gerçekleşmekte olan bir toplumsal gelişmeyi engellemek için söz konusu gelişmenin arzu edilmeyen hatta beklenenin tam aksi sonuçlara sebebiyet

²³Oğuz Adanır, *Baudrillard*, Say Yayınları, İstanbul, 2016, 9, 31.

²⁴Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13.

²⁵Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, İstanbul, 2006, 11-12.

²⁶Age, 26.

verebileceğini ya da şiddetlenebileceğini söyleyerek halkı direnmeye ikna etmeye çalışabilirler. Diğer bir yöntem, harcanan çabanın sonucu değiştirmeyeceği, sadece “bir çentik” atacağı inancının bir salgın gibi toplum içinde yayılmasıdır ki böylece toplum siner. Nihayet değişimin, elde edilmiş olanı dahi tehlikeye atarak ortadan kaldıracığı ve toplumu mevcut gelişmişlik düzeyinden daha geri bir seviyeye iteceğini söylemek, değişimin manipüle edilmesi için kullanılan en güçlü yöntemlerden biridir.²⁷ Bu üç retorik içinden egemen lehine, Baudrillard’ın dile getirdiği kitlesel akıl tutulmasını sağlayacak güçlü argümanları üretmek daima mümkünken, bu üretim sürecindeki demagojiyi tespit etmek oldukça zordur.

Baudrillard kitlesel akıl tutulmasının çağdaşı düşünürler ve aydınlar tarafından iyi okunamıyor olduğunu düşünür ve bunu ekonomi politiğin mevcut sistemi eleştirmekte aciz kalışına bağlar. Ona göre bu eleştiriye güvenmek neoliberal düzenin tuzağına düşmek anlamına gelecektir çünkü tıpkı Marx’ın bir zamanlar dinin eleştirisinin bittiğini ve artık başka bir düzeye yani ekonomi politiğin eleştirisine geçilmesi gerektiğini söylediği gibi, bugün de artık Marx’ın ekonomi politiğinin eleştirisinin sonuna gelindiğini söylemek gerekmektedir. Baudrillard son kertede siyasal, toplumsal ve ekonomik aktivitelerin kültürel egemenlik altına girdiğini, üretim ve değişimin hakikate dayanmadığını, bu sebeple ekonomi politiğin eleştirisinin hükmünü yitirdiğini ve artık “gösterge ekonomi politiği” konuşmamızın zamanının geldiğini dile getirir.²⁸ Nasıl ki kendi zamanı için Marx metafizik bakış açısının materyalizme karşı geçersizliğini ilan ettiyse, Baudrillard da modern toplumun çözümlenmesi meselesinde ekonomi politiğin geçersizliğini ilan etmiş ve bunu bugüne değin ekonomi politiğin eleştirisinde kullanılmış olan dile alternatif olarak yarattığı terminolojik özgünlük ile desteklemiştir. Baudrillard’ın kullandığı dile ilişkin seçimi, bu kopuşu sembolize etmesi bakımından bilinçli bir tercihtir²⁹ çünkü Baudrillard sistemin eleştirisini yaparken tükenmiş olduğunu iddia ettiği ekonomi politiğin yürürlükteki terminolojisini kullanmak istememiş; yepyeni bir terminoloji yaratarak ekonomi politiğe meydan okumayı tercih etmiştir.³⁰

Baudrillard’a göre çağımızda deneyimleyebildiğimiz sadece bir simülasyon evreni olduğundan, değişime konu olan şey de ekonomi politiğin üretim ve değişim

²⁷Albert O. Hirschman, *Gericiliğin Retoriği*, çev. Y. Alogan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, 23.

²⁸Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 29.

²⁹Age, 30.

³⁰Ayşe Cengiz, ‘Baudrillard’ın Simülasyon Kuramı’, 118.

ilişkileriyle açıklanabilir değildir.³¹ Değişime konu olan şey üretilen simgeler ve bu simgeler üzerinden yaratılan algıdır ve simgeler aracılığıyla üretilen ‘demagoji’ günümüzde neoliberal dönüşümde egemen ideoloji tarafından kullanılan temel algı yönetimi aracı haline gelmiştir. Baudrillard’a göre modernleşme sürecinde kapitalizm, üretim ve teknoloji yani amaçlar ve araçlar arasında kurulması gereken akılcı ilişkiyi “hiç utanmadan” yok etmiştir.³² Bu sebeple, 70’li yıllara kadar üretim ilişkileri açısından belirleyici sürecin ekonomi politik olduğunun düşünüldüğü bir dönemde o “gösterge ekonomi politiği” deyimini ortaya atabilmiştir. Böylece kapitalizmin mutasyona uğradığını yani sanayileşme döneminden tüketim dönemine geçişle o güne değin yararlılık odaklı geliştirilen teknolojinin “akılcı gereksinimlerin” üretiminde kullanılması yerine, daha fazla tüketimi sağlamak amacıyla seri üretimde kullanılan işlevsel bir araç haline gelişini de “gösterge ekonomi politiğin” bakış açısıyla tespit etmiştir. Baudrillard’a göre bir yandan son derece akılcı bir üretim düzeni yaratılırken, diğer yandan akıl dışı bir tüketim düzenine geçilmiştir.³³

Baudrillard, Marxist çözümlenmeyi aşmanın bir tercihten çok bir zorunluluk olduğunu dile getirirken bunu Marcel Mauss’un “Armağan Kuramı”ndan yola çıkarak yapabileceğimizi dile getirir.³⁴ Baudrillard’a göre Marx sadece kendi dönemini iyi açıklamışken, Mauss’un “Armağan Kuramı” ile farklı zamanlara ait farklı medeniyetlerin toplumsal ve tarihsel süreçlerini açıklayabilmek mümkündür.³⁵ Baudrillard, bu kuram ışığında, ilkel toplumlar için üretim araçları, üretim ilişkileri ve üretim biçiminin önemsiz konular olduğunu dile getirmiştir. Onlar Marxist doktrinin bahsi geçen ilişkilerinden bağımsız, sahip oldukları yiyecek ve içecekleri şölenlerde manevi amaçlarla topluca tüketirlerken yani simgesel değiş tokuşu deneyimlerken, modern tüketim toplumunun bireyi sadece kendisi için ve amaçsız tüketim alışkanlıklarına sahip olmuştur.³⁶ Üstelik modern tüketim toplumu simgesel değiş tokuştan ölümden korktuğu kadar korkacak hale gelmiştir. İronik bir biçimde ölümden korkan bu toplum, aslında mükemmel bir sistemi arzularken evrenin

³¹Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 29-30.

³²Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 192.

³³Oğuz Adanır, ‘Teknolojik Gelişmeden Nesne Teknolojisine ya da Toplumsal Gelişme Nasıl Durakladı?’, *Özne: Baudrillard Sayısı*, 14. Kitap, 2011b, 14-15.

³⁴Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 43.

³⁵Age, 39.

³⁶Age, 41.

mükemmelin karşıtı yani çelişkiler üzerine kurulu olduğu gerçeğini yok sayıp, ancak ölümle ulaşılması mümkün olabilecek kusursuzluktaki bir düzeni arzulamaktadır.³⁷ Baudrillard, bugün kitleler tarafından anlamsız ve manevi değerlerden bağımsız bir tüketim aşamasının deneyimlenmekte olduğunu savunur. Baudrillard'a göre kapitalist sistemin evrildiği bu son aşamada, ilkel toplumlara özgü “zamanın sonsuzluğu” kabulü yerini modern topluma özgü “kapitalin sonsuzluğu” kabulüne bırakmıştır. Sistemin dayatması altındaki birey ise sonsuzluğa ulaşmak gayesiyle ölüme birikimle meydan okunabileceği zannı içinde durmaksızın biriktirmekte, bu kandırmaca içinde hayatına devam etmektedir.³⁸

Temel simülasyon kuramı terimlerinden biri “yapısal değer yasası”dır. Baudrillard bu terimi metanın “simgesel” ve “işlevsel” değerlerini birbirinden ayırarak açıklamıştır. Günümüzde simgesel değere sahip olabilen tek meta sanat eseridir. Sanat alanı dışında kalan tüm meta; üretim maliyetleri ve arz talep ilişkisi gibi değişkenler tarafından belirlenen bir değişim ya da kullanım değerine sahip olurken, kapitalist sistemin elinden kurtulabilen sanat eserlerinin değeri çoğu zaman bu şekilde belirlenmemektedir. Burada sanat eseri ile alıcı arasında kurulan psikolojik bağa dikkatimizi çeken Baudrillard, bu istisnai durumu metanın işlevsel ve simgesel değeri arasındaki fark üzerinden anlatmış ve günümüzde tüm metanın artık birer sanat eseriymiş gibi pazarlanarak değişim ve kullanım değerinden çok yapısal değeri üzerinden alıcı bulduğundan bahsetmiştir. Bir sanat eserinin simgesel işlevi alıcının sahip olacağı toplumsal prestijdir. Bu durumda yapısal değer de toplumsal prestij kazanımı tarafından belirlenen maddi değer olmaktadır.³⁹ Burada Baudrillard'ın sorduğu temel soru şudur: Herhangi bir ticari ürünün işlevsel değerinin yanında simgesel değere kavuşturulması halinde yani hemen her meta bir sanat eseri gibi prestij üzerinden tanımlanan bir yapısal değere sahip olduğunda; üretim araçları, üretim ilişkileri ve üretim biçiminin bir önemi kalır mı ve bu sistemi bu temeller üzerine kurulu ekonomi politik çözümleyebilir mi?

Kapitalizmin bu türden bir değer belirleme yöntemini keşfetmiş olması yani nesnenin sağlayacağı prestiji hemen tüm ticari alanlara kullanım değeri üzerinden entegre etmesiyle akıl dışı bir tüketim çağına girildiğini söyleyen Baudrillard'a göre

³⁷Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 42.

³⁸Jean Baudrillard, *Simgesel Değişim Tüketim ve Ölüm*, çev. O. Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, 259-260.

³⁹Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 46.

kapitalizm dönüşüme uğrayarak kendi devrimini yapmış, değişim değerinin belirleyiciliğindeki üretim dönemi sona ermiş, “yapısal değer yasası”nın belirleyici olduğu tüketim dönemine geçilmiştir. Artık her meta adeta bir sanat eseri gibi tüketiciye sunulmakta, moda ve reklam sektörleri bu yönde sınırsız kullanılmakta ve gereksinim fizyolojik değil psikolojik bir ihtiyaca dönüşmektedir.⁴⁰ Görülen o ki; Baudrillard’ın da belirttiği gibi ekonomi-politiğin üretime ilişkin kavramlarının, psikolojik ihtiyaçlara bağlı akıl dışı tüketimi özendiren neoliberal dönemin açıklayıcısı kavramlar olması ve sistemin bu kavramlar üzerinden çözümlenmesi mümkün değildir.

Baudrillard’a göre toplumsal çözümlenmeler yapmakta olan çağdaş bilim insanlarının çoğu neoliberal dönemin yeni dünya düzeni içinde körleşmişler ve bu dönüşüme ayak uydurmuşlardır.⁴¹ Burada Baudrillard sistematik ve planlı, kitlelerin yavaş yavaş alıştırdığı bir dönüşümden bahsetmektedir. Bu dönüşümde Giorgio Agamben’in söylediği gibi siyasal olarak istisna ortaya çıkmış, olağanüstü hal genelleşmiş ve yeni nomosun oluşmasına yol açmıştır.⁴² Agamben, *İstisna Hali* kitabını Irak’ın işgal edilmesinden sonra yazmış ve meşrulaştırılan şiddet karşısında insanın çaresizliğini dile getirmiştir. Agamben’e göre egemen ideoloji karşısında her birey öldürülmesinde bile sakınca olmayan potansiyel birer *homo sacere* (kutsal insan) dönüşmüştür.⁴³ Kısacası Baudrillard’ın sözünü ettiği nesneleşme sürecinden kimse kaçamamıştır. Oğuz Adanır’a göre Baudrillard’ın kullandığı ironik dil bu süreçte körleşen aydınlar, bilim insanları ve iktidar sahipleri karşısında birer nesneye dönüşmüş olan kitleler içinde kendini kapana kısılmış hissedenlerin duygularına tercüman olarak, hayata tutunmalarını sağlamaktadır. Baudrillard’a göre bilim insanı ve aydınlar sorumsuzca toplumla ilgilenmeyi bir yana bıraktıklarından, yaptıkları tüm çözümlenme yanıltıcı olmaktadır.⁴⁴ Aslında egemen ideolojinin başarısının ardında, 2. Dünya Savaşı’ndan bu yana, kendisinin bir yayım aygıtı haline getirip kullandığı sosyal bilimlerin de rolünün olduğu yaygın bir görüştür. Gulbenkian Komisyonu’nun *Sosyal Bilimleri Açın* adlı raporunda önemli bir tespit olarak ABD’nin 1945 sonrasında çok güçlenmiş olmasının, sosyal bilimlerle uğraşan bilim insanlarının “acil meselelerin” ve bunların ele alınması için kullandıkları yöntemlerin

⁴⁰Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 48-49.

⁴¹Age, 31.

⁴²Giorgio Agamben, *Kutsal İnsan*, çev. İ. Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, 31.

⁴³Age, 98

⁴⁴Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 31.

değişimini de beraberinde getirdiği söylenmektedir. Komisyon çalışmasında egemen ideolojilere ilişkin şu saptamayı yapmaktadır:

(Egemen ideolojiler) Bilimin evrenselliği bayrağı altında, bilimsel anlamda meşru bilginin nasıl olması gerektiğini tanımlar ve böylece bu biçime uymayan bilgiyi kabul edilebilirlik alanının dışına atarlar. Egemen ideolojiler kendilerini hem eyleme yön veren hem de evrensel denen paradigmaları belirleyen aklın yansıması ve ürünü olarak tanımladıkları için, bu görüşleri reddetmek, bilime karşı macerayı seçmek olarak nitelenmekte ve entelektüel ve manevi güvenlik yerine belirsizliği yeğlemek anlamına gelmektedir.⁴⁵

Baudrillard tıpkı Komisyon raporunda da belirtildiği gibi modernleşme sürecinde aydınların ve bilim insanlarının egemen ideolojinin baskıcı tavrı karşısında özgürlüklerini kaybettiğini yani köleleştirilmiş olduklarını düşündüğünden, yapacakları çözümlere güvenmez. Baudrillard'a göre Batı medeniyetinin modernleşme sürecinin kaybedenleri arasında aydınlar ve bilim insanlarını da saymak gerekir. Baudrillard kapitalizmin üretim aşamasından tüketim aşamasına geçildiğinin perdelenmesi için üretimin varmış gibi gösterildiğini, böylece diyalektik çözümlemenin ayakta kalabildiğini söyler. Ona göre tarih ve antropoloji gibi bilim dallarında çalışan bilim insanları, bu dalları önce kendi işlevlerine böldükten sonra diyalektik bir sürece sokmakta, bu süreçte üretim, tarih ve ekonomi gibi kavramların birbirlerini doğrudukları izlenimini yaratmakta ve hepsini bilim altında barıştırmaya çalışmaktadır. Baudrillard sürüp giden bu kuramsal şiddeti sorgulaması gereken bilim insanlarının ideoloji sorgulaması yapacak özgürlüğe sahip olmadıklarını düşünür, çünkü ona göre bilimsel uygulamaların bizzat kendisi baskın ideolojinin tutsağı haline getirilmiştir.⁴⁶

Her ne kadar Baudrillard sistem yanlısı olan ya da karşısında yer alan bilim insanı ve aydınlardan ayrı bir yerde dursa da sistemin eleştirisinde özellikle modernizm ve neoliberalleşme sürecini karşısına almış siyaset kuramcıları ve düşünürlerle örtüşen tespitleri de bulunmaktadır. Adanır'a göre Baudrillard, her iki grupta yer alan düşünürleri karşı konulamaz kanıtlarla eleştirmiş, bu sebeple de ideolojik ve politik açılardan benzersiz bir bakış açısı ortaya koyarak okuyucusunun

⁴⁵Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, 54.

⁴⁶Jean Baudrillard, *Üretimin Aynası*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2013b, 65-67.

aklını karıştırmış ve hiçbir zaman nereye konulacağı bilinmemiş bir filozoftur.⁴⁷ Anglo-Sakson ülke yazarlarının Baudrillard'ı köktenci bir kültür kuramcısı olarak değerlendirdikleri, radikal bakış açısının ya çok sevildiği ya da hiç sevilmediği ve bu ikisinin ortasında bir seçeneğin mümkün olmadığı söylenir.⁴⁸ Diğer yandan sistem karşıtı kimi kuramcılarla örtüşen düşüncelerinin olması, her ne kadar kendisi reddetse de, post-modern bir kuramcı olarak değerlendirilmesine de yol açmıştır.

Çaresiz Stratejiler'de Baudrillard, "Euro-dolar, borsa değerleri ve iğrenç reklamlarla soyut bir dolanım düzeni" üzerinden tanımladığı kapitalizmin toplumsal bir proje üretmekteki acizliğini dile getirmiştir.⁴⁹ David Harvey 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm' adlı makalesinde, bir yandan bu soyut dolanım düzeninin kurgusunu anlatırken, diğer yandan neoliberalizmin "düşünce biçimlerimiz ve ekonomi politik pratiklerimize nüfuz eden hegemonik bir söylem" haline geldiğini vurgulamıştır. Diğer bir deyişle Batı medeniyetinin hegemonik söylemi aslında neoliberal bir söylemdir. Harvey neoliberalleşme sürecinden hemen hiçbir ülkenin kaçamadığını, neoliberal dönüşümün sistematik bir süreçte modern toplum ideolojisini ürettiğini ve şekillendirdiğini dile getirmiştir. Neoliberal düşünceye göre girişimci özgürlüğü, bireysel özgürlükler ve serbest piyasa koşullarının tesis edilmesi için gereken kurumsal ve hukuki yapıların tesisi, denetimi ve güvence altına alınması devletin görevidir; ancak devlet rekabet ortamını tehlikeye atacak şekilde ticari faaliyetlerde bulunmamalıdır. Harvey'e göre neoliberalizm, "İkinci Dünya Savaşı'nın kötü sonuçlarının ardından yükselişe geçen sosyal demokrat çabaların karşısında sermayelerini tehdit altında gören sektörlerin sınıfsal egemenliklerini yeniden kurma projesidir."⁵⁰ İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Amerika'da gelir dağılımında en üst yüzde 1'lik bölümünün ulusal gelirden aldığı pay, yüzde 16'dan fazlayken, savaştan sonra bu pay azalmış ve yüzde 8'in altına düşmüştür. Diğer yandan henüz büyüme devam ettiği için bu trend sermaye sahipleri açısından ancak ekonomik büyümenin yavaşladığı 70'li yıllarda karlarda görülen azalışla birlikte sorun olmaya başlamıştır. Bu yıllarda yaşanan resesyona ek olarak Arap-İsrail Savaşı'nın ardından petrol üreten Arap ülkelerinin tepkilerini göstermek üzere 1973 yılında petrol ambargosu kararı almaları ve petrol fiyatlarının artışı, sermaye

⁴⁷Oğuz Adanır, 'Baudrillard ve Türkiye', 3.

⁴⁸Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 29.

⁴⁹Age, 31.

⁵⁰David Harvey, 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', çev. E. Çamuroğlu Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2012, 68.

sahiplerinin karlarındaki düşüşü perçinlemiş ve bu çıkmaza çare arayışları konusunda bir aciliyet duygusu yaratmıştır. Böylece yöneten sınıflar yeni bir ekonomik yapılanma kurgulamaya karar vermişler ve yeni dünya düzenini inşa etmeye başlamışlardır. Harvey'e göre 1970'lerden başlayarak hızla inşa edilmeye başlanan neoliberal devlet düzeninin farklı coğrafyalarda aynı anda ortaya çıkmasının ardında yatan sebep Amerika'nın emperyal hedefleridir. Kısacası bu dönüşüm Baudrillard'ın söylediği gibi sistematik ve planlı bir dönüşümdür ve zaman içinde neoliberal ideoloji tüm dünyayı küreselleşme oyunuyla tek bir sistem altında toplamayı başarmıştır.⁵¹

Baudrillard'a göre de birey alternatifler arasında bir seçim yapıyormuş gibi hissetse de sistem tektir. Ona göre sosyalizm, sağa alternatif olarak ortaya çıkmış bir *simulakrdır*.⁵² Adanır, Baudrillard'ın verdiği bir örnekte, 'iyilik' ve 'kötülük' üzerinden sağ ve solun nasıl iç içe geçtiğini iyiliğin solu, kötülüğün sağı temsil ettiği kabulü ve bu iki kavramı buzdağının görünen ve görünmeyen yüzlerine benzettiği alegorisiyle açıkladığını dile getirmiştir. İyilik buzdağının görebildiğimiz tarafıysa göremediğimiz ve daha büyük olan bölümü kötülüktür ve kaçınılmaz olarak iyilik zamanla eriyerek kötülüğe karışmaya mahkûmdur. Bu sebeple bu iki kavramı birbirinden ayırmak imkânsızdır. Baudrillard'a göre benzer şekilde proletarya buzdağının eriyen kısmı gibi zaman içinde kapitalizmle uzlaşarak onun tarafına geçmiş ve ideolojik anlamda kapitalizmle barışmıştır.⁵³ Diğer yandan aynı taraf değişikliği devlet için de söz konusu olmuş, liberalizmin tam karşısında iken, zaman içinde birer baskı aygıtı olarak polis ve asker gibi unsurlarıyla devlet, şiddet tekeli olarak ve piyasaları düzenleyici mekanizmalarıyla egemenin hizmetine girmiştir.⁵⁴ Baudrillard'a göre bu bütünleşmeler sebebiyle sosyo-ekonomik sınıflar üzerinden yapılan bir çözümlenme bugünün toplumları için uygun değildir. Ne sağ ne de sol ideolojinin bir anlamı kalmıştır. Kapitalizm de artık üretim aşamasından tüketim aşamasına evrildiğinden yeni bir anlam üretimi çağı ya da kültürel egemenlik çağından bahsedilmesi gerekmektedir.⁵⁵

⁵¹David Harvey, 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', 72-73.

⁵²Jean Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde*, 80

⁵³Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 33.

⁵⁴David Harvey, 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', 80.

⁵⁵Jean Baudrillard, *Sessiz Yiğınların Gölgesinde*, 74.

Baudrillard'ın yarattığı terminolojinin kalbinde yatan *simulacrum* kavramı, gerçeklik yerine algılanan görünümü anlatan bir terimdir.⁵⁶ Baudrillard'dan önce *simulacrum* kavramını ilk kullanan Platon olmuştur. Platon'a göre bazı masallar ve şiirler yasaklanmalı ya da bazı ressamalar cumhuriyetten dışlanmalıdır çünkü bu ressamalar yarattıkları imgelerle halkı yanıltarak (*simulacrum* üreterek) cumhuriyetten uzaklaşılmasına yol açmaktadırlar. Platon'a göre akılla düşünen insan bir şeyin gerçeğini biliyorsa onun gölgesinin gölgesi olan imgesiyle ilgilenmemelidir.⁵⁷ Platon'un hakikat ile gerçeklik arasındaki farkı anlattığı mağara alegorisine göre bir tutsağın mağaradan dışarı çıkması, hakikat ile yüzleşmesini sağlayacak ve bu olduğunda hakikati bulan kişi gerçekliğe asla geri dönmeyi istemeyecektir. Hakikatle yüzleşen kişi halen mağarada bulunan tutsaklara bunun bir yanılsama olduğunu anlatmak istediğinde ise tıpkı Baudrillard'ın sistemin nesnesi haline gelmiş kitlesi gibi rahatlarını bozmak istemeyen tutsaklar kendisine “yukarıya boşu boşuna çıktığını ve üstelik de gözlerini bozarak geri döndüğünü” söyleyeceklerdir.⁵⁸

Platon'un bu şekilde iki aşamayla açıkladığı hakikat ve gerçeklik evrenlerini yani gerçek sanılan görünümün aslında ne olduğunu Baudrillard, imgeye özgü çeşitli evreler üzerinden ortaya koymuştur.⁵⁹ İlk aşama, gerçeğin “olumlu imge” fazıdır. Bu aşamada gerçek olarak algıladığımız şey, hakikatin yansımasıdır; yani hakikat ve imge örtüşür. Bir sonraki aşama gerçeğin “olumsuz imge” fazıdır. Bu durumda gerçek, hakikati maskeleyen bir şey olabilir ve imgenin gerçek algısı üzerindeki etkisi kötü bir “büyünün yarattığı etki” gibidir. Bir görünümün yerini alan büyüleme aracı olarak imge üçüncü aşamada hakikatin olmadığını saklama aracı haline gelmiştir. Son aşamada imge artık simülasyon evreninin bir parçası haline gelmiş, gerçek sanılan algının hakikatle hiçbir ilişkisi kalmamıştır çünkü gerçeğe benzeyinceye kadar değiştirilen yalanla kurgulanan simülasyon evreninde hakikate ulaşmak imkansızdır.⁶⁰ Baudrillard birer terim olarak ‘hakikat’, ‘gerçek’ ve ‘gerçeklik’ arasındaki hiyerarşik yapıyı oluştururken bu üç terimin işaret ettiği

⁵⁶Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13.

⁵⁷Platon, *Devlet*, çev. S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, Kitap 10, 1962, 446-447.

⁵⁸Age, Kitap 7, 313-317.

⁵⁹Mehmet Güzel, ‘Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları’, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, Bahar, 2015, 73.

⁶⁰Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 19.

hakikat ya da hakikat benzeri evreleri ‘yansıtma’, ‘gizleme’ ve ‘simüle etme’ evreleri olarak ortaya koymuştur.

Baudrillard simülasyon evreninin ancak patafizik yorumlarla anlaşılabilirliğini söylemiştir çünkü hakikate dayanmayan bir evreni açıklamak için düşsel bir anlatıma başvurmak gerekir.⁶¹ Patafizik yorumlama anlatıma geniş ve esnek bir alan kazandıran bir bakış açısı ve çarpıcılık kazandırır ki Baudrillard’ın dil yetisindeki çekicilik ve kimilerince kuramının bilim-kurguya benzetilmesi bu yorumlama biçiminden kaynaklanmaktadır. Patafizik düşsel bir yorumlamadır. Simülasyon evreninin de, hakikate dayanmadığından, düşsel bir evren olduğu söylenebilir.⁶² Alfred Jarry, *Patafizikçi Doktor Faustroll’un Davranış ve Görüşleri* adlı kitabında patafiziğin istisnaları yöneten yasaları incelediğini ve “potansiyel olarak tanımlanmış nesnelerin özelliklerini, taslak görüntülere sembolik olarak atfettiğini” söyler.⁶³ Bu anlamıyla patafizik de simülasyon evreni ve *simulakrın* bir tanımı gibidir.

Simulacrum hakikati özellikle andırır ancak hakikatin kendisi değildir. Kapitalizmin ulaştığı son tarihsel aşamada, teknolojik ilerleme ile birlikte bireyi hedef alan ve günlük hayatın dönüşümüne yol açan bir üretilmiş gerçeklik var olduğu kadar, topluma ve toplumsal algıların yönetimine elverecek şekilde bilinçli olarak yaratılan bir hakikat zannı da mevcuttur. Diğer yandan, Baudrillard’ın düşünce sistemindeki gerçekliği anlamak için ironik bir biçimde bu gerçekliğin tam anlamıyla yokluğuna ilişkin olduğunu bilmemiz gerekir.⁶⁴ Baudrillard, *simulacrumla* var olan bir gerçeğin çarpıtılmasından değil; “bir gerçeklik olarak algılanan görünümünden yani kendisi zaten kopya olan bir şeyin kopyasından” bahsetmekte ve bunu İncil’den alıntılıdığı şu sözlerle ifade etmektedir: “Hakikati gizleyen şey *simulakr* değildir. Çünkü hakikat, hakikat olmadığını söylemektedir. *Simulakr* hakikatin kendisidir.”⁶⁵

Baudrillard’a göre gerçeğin simüle edilmesi sürecinde üretilen algı daha sonraki süreçlerde defalarca yeniden üretime tabi olmaktadır. Bu tekrar, belirli bir sayısal büyüklüğe varıncaya kadar değil; sonunda hakikatin geri dönülmez bir anlam kaybına uğramasına değin devam eder. Baudrillard özellikle medya ve iletişim

⁶¹Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 54.

⁶²Age, 55-56.

⁶³Alfred Jarry, *Patafizikçi Doktor Faustroll’un Davranış ve Görüşleri*, çev. I. Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015, 25.

⁶⁴Mehmet Güzel, ‘Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard’ın Simülasyon Teorisi’, 72.

⁶⁵Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 12.

kanallarının bu üretim sürecindeki kullanımına ve önemine dikkat çekmiştir. Ona göre imge, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak minyatürleştirilmiş hücreler, matrisler ve komutlar aracılığıyla üretilebildiğinde, hakikat zannının sonsuz sayıda üretimi de mümkün hale gelmektedir. Böylece üretilen algı, bireyin ve toplumun zihninde birçok kereler tekrarlandığında gerçeğin içi boşaltılmış olur. Bu aşamada gerçek sanılan şey artık temellerinden kopmuş, aurasını kaybetmiş ve sentetik bir hipergerçekliği temsil eden imgelere dönüşmüş olur. Hipergerçeklik, gerçeğin taşıdığı aura ya da anlamdan daha esnek bir yapıya sahip gerçeğin kopyası, işlemsel bir makine gibidir.⁶⁶ Artık bireyden başlayarak kitlelerin algıladığı her şey kopyanın kopyası yani *simulacrum*dur. Ancak gerçeğin göstergeleri açısından, ontolojik bir varlık ya da yokluk tartışmasına girmek gereksizdir çünkü *simulacrum* tıpkı bir gerçek gibi, gerçeğin sahip olması gereken tüm ispatsal göstergelere sahiptir. Ontolojik anlamda yokluğu söz konusu olan ise hakikatin kendisidir.⁶⁷ Günümüzde, ispatsal göstergelerin işaret ettiği gerçeğin bilgisine erişimimiz sürecine medya ve iletişim araçları ile müdahale edilmekte ve böylece algıladığımız gerçek, yani imge ile hakikati ayırt etme becerimiz ortadan kalkmaktadır.⁶⁸ Hakikatin yokluğundan farklı olarak hakikatin gizlenmesi hali hakikatin varlığının ispatı ile deşifre edilebilir bir durum olabilir ancak *simulacrum* (hakikatin yokluğuna rağmen üretilmiş bir gerçeklik olarak), hakikatin kendisinden ayırt edilemeyecek kadar kusursuz bir kurguyu anlatır; kendini deşifre etmez. Baudrillard bu durumu şu sözlerle açıklamıştır:

Gizlemek (dissimuler) sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak; simüle etmek ise sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmaktır. Birincisi bir varlığa (şu anda burada bulunmayan) diğeri ise bir yokluğa (şu anda burada bulunmama) göndermektedir. Ancak bu olay sanıldığından daha da karmaşık bir şeydir. Çünkü simüle etmek “mış” gibi yapmak değildir. Hastaymış gibi yapan kişi yatağa uzanıp bizi hasta olduğuna inandırmaya çalışır. Bir hastalığı simüle eden kişi ise kendinde bu hastalığa ait semptomlar görülen kişidir.⁶⁹

Baudrillard simülasyon evrenini açıklamak için çeşitli örnekler vererek, okuyucusuna etrafında olup biten tüm toplumsal olaylara, güncel politikaya, sanatsal faaliyetlere,

⁶⁶Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13-14.

⁶⁷Age, 15.

⁶⁸Mehmet Güzel, 'Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi', 77.

⁶⁹Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 14-15.

mimariye ve kültür endüstrilerine kuşkuyla bakmasını önermiştir. Baudrillard'a göre Batı krizdedir. Ona göre dolaşımdaki bilgiye ilişkin hakikat şüphesinin yanı sıra çağımızın sistemini anlamak üzere üretilen tüm bilimsel bilgi de anlamını kaybetmiştir. Baudrillard'ın açıkladığı simülasyon evrenine ait örnekler, bireyin kendisinden başlayarak içinde yaşadığı toplumun gerçekliğini sorgulamaya götürecektir kadar hazin ve çarpıcıdır. Örneğin etnolojinin varlığını, gerekliliğini ya da gerçekliğini sorgulamaya götüren soruyu sorarken Baudrillard, bilim insanlarınca keşfedilen bir kabile olan Tasadaylıların önce koruma altına alınmaları ve ardından kendi hallerine bırakılmaları kararını incelemiştir. Baudrillard, bu kararlar etnolojinin kendi ölüm fermanını imzaladığını iddia etmektedir çünkü etnolojinin varlığı ancak özne olan kabilenin nesne olarak bilimin konusu haline getirilmesi yani mercek altına alınması ile devam edebilir. Demek ki etnoloji gerçek bir olguyu konu etmemekte, kendi yarattığı olguyu ya da gerçekliği konu etmektedir. Kendi haline bırakılan kabilenin olağan yaşamına devamı yönündeki kararı ise etnolojinin varlığını gereksiz kılmaktadır.⁷⁰ Görüldüğü gibi sosyal bilimlerdeki gibi beşeri bilimlerde de *simülakr* yaratım sürecine katılmaktadır.

Müze ve müzelerde sergileme pratiklerini de anlamını kaybetmiş şeylerin simülasyonu olarak nitelendiren Baudrillard için Disneyland kusursuz bir simülasyon modelidir. Bu illüzyon ortamını Baudrillard, ABD'nin minyatür bir modeli olarak nitelendirmiştir. Gerçek dünya Disneyland'in hemen dışındaki otopark ise, kapıdan girildiği ilk andan itibaren bu gerçekle tam bir tezat içinde görünen Disneyland'in büyüleyici ve çocuksu evreni ne şekilde isimlendirilmelidir? Baudrillard'a göre günlük yaşamın tıpkı bir hapisaneyeye benzediğini düşünen insanlar için kendini özgür hissedebilmenin tek yolunun, gerçek hapisanelerin varlığı sayesinde dışarıdaki tutsaklığın perdeleniyor olması gibi, Disneyland de aslında ironik bir biçimde Amerika'nın gerçekten Disneyland'e benzediği hakikatini maskeleymektedir.⁷¹

Baudrillard'a göre ABD Başkanı Richard Nixon'un istifasıyla sonuçlanan Watergate Skandalı hiçbir zaman gerçek bir skandal olmamıştır. 1972 yılında yapılan ABD Başkanlık seçimleri sırasında Cumhuriyetçilerin adayı olan Nixon, seçimleri kazanmasına kesin gözüyle bakılan bir dönemde bir skandala karışmış ya da

⁷⁰Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 21-23.

⁷¹Age, 26-27.

Baudrillard'a göre karıştırılmış gösterilmiştir. Ona göre tamamen kurgu olan bu skandal, Watergate Otel ve İş Merkezi Kompleksi'nde yer alan Demokratik Milli Komite'ye girerek ofise dinleme cihazı yerleştirmek ve gizli bilgileri fotoğraflamak isteyen 5 kişinin yakalanarak, Washington Post gazetesi yazarları aracılığıyla Nixon'un komitesi ile ilişkilerinin ortaya çıkarılması üzerinden geliştirilmiştir. Böylece medyanın gücünün de kullanılmasıyla skandal büyümüş ve skandal olmayan bu durum Amerikan kamuoyunda bir skandal gibi algılatılmıştır.⁷²

Baudrillard'a göre Watergate ve Disneyland'in kurgulanış biçimleri tamamen aynıdır. "Watergate'in başarabildiği tek şey Watergate'in bir skandal olduğuna herkesi inandırmaktır" diyen Baudrillard'a göre "ahlaksız kapital ahlaki bir ütopyanın ardına gizlenebilmek için bu skandalı üretmiştir." Burada *simulacrum* skandalın bir skandal olmadığına gizlenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Baudrillard bu noktada Pierre Bourdieu'nun şu sözlerine katılmamanın mümkün olmadığını dile getirir: "Güç ilişkilerinin özünde yatan şey, güç ilişkilerine benzememeye çalışarak gücünün tamamını bu gizlilikten almaktır". Bu saptama Baudrillard'a göre ideolojinin tanımlarından birini de verir ve simülasyon evreninin gelişimi de bu ideolojik kaygılara dayanmaktadır.⁷³ Baudrillard, Bourdieu'nün eğitim ve kültür sistemine sağlanan biçimsel özerklik alanı üzerinden sistemin ideolojik işlevini gerçekleştirmesinin sağlandığına ilişkin saptamasını ideolojik bir strateji ve bir simülasyon modeli olarak kabul eder. Üstelik Bourdieu'nün eğitim ve kültür sistemi için yaptığı bu saptamayı genelleştirmek de mümkündür. Örneğin bilimi arkasına alan ekonomi, evrensel bir efsane alanı gibi toplumsal akılcılık üretmektedir ancak bu durum tamamen ideolojiktir.⁷⁴ Baudrillard'a göre bu bir simülasyon modelinden fazlası değildir; çünkü "ekonomik hakikat diye bir şey yoktur" ve üretilen tüm bilgi nesnellik adı altında ideolojiye hizmet etmektedir.⁷⁵

İnsanlık bireysel ve kamusal özgürlüklerini birçok kereler kaybetmiş ve geri kazanmıştır. Günümüze ulaşan bir çizgide modernleşme, liberal devrimler ve sanayileşmenin toplumları geri dönüşsüz şekilde değiştirmesiyle gerçekleşmiştir. Rönesans'tan başlayarak skolastik felsefeden kopan Avrupa medeniyeti; Antik Yunan ve Roma kaynaklarından ilhamla insanı odağına alarak ve insan aklına

⁷²Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 29-30.

⁷³Age, 30-31.

⁷⁴Pierre Bourdieu ve Jean-Claude Passeron, *Yeniden Üretim*, çev. A. Sümer, Ö Akkaya, L. Ünsaldı, Heretik Yayıncılık, Ankara, 2015, 36.

⁷⁵Jean Baudrillard, *Üretim Aynası*, 137.

güvenerek düşünölmeye başlanması ve siyasal gücün kaynağının sorgulanması ile insan haklarına varacak bir bilince ulaşılmasıyla ortaya çıkmıştır. Avrupa uygarlığı; Rönesans'ın, Reform'un, Aydınlanma'nın, Fransız ve Sanayi Devrimleri'nin ürettiği değerler üzerine kurulmuştur.⁷⁶ Sanayileşme sürecinin etkisi sadece endüstrinin gelişmesi ya da mekanların dönüşmesini sağlamamış, aynı zamanda toplumsal yapı da bu dönüşümden payını alarak, parçalanmış ve yeniden üretilmiştir.⁷⁷ Modernleşme süreci içinde toplumsal dönüşüm bu arka plan içinde gerçekleşmiş olsa da, liberal felsefenin kalbinde yatan özgürlüklerle bugün gelinen noktada fiilen tecrübe edebildiğimiz özgürlükler karşılaştırıldığında algı ve olgunun birbirini desteklemediği açıkça görölmektedir. Bu sebeple Baudrillard, sistemin amacından saptığını, sistemin kusursuz işleyişini sağlayan tüm kurum ve kuruluşların varlıklarını devam ettirmesi için hizmet eden canlılara dönüşen insanın robotlaştığını, bireysel ve kamusal özgürlüklerini yitirdiğini, bireyin bu yazgıyı çaresizlik içinde kabullendiğini, kabullendiği oranda ödüllendirildiğini ve bu ödüllendirmenin tamamen maddi kazanımlar üzerinden yapıldığını dile getirmiştir. Baudrillard bireysel ve kamusal özgürlükler bir yana, bunun ancak bir “yaşam simölasyonu”, robotlaşan bireyin ise ancak bir “insan simölakrı” olabileceğini söylemiştir.⁷⁸

1.2. BİR “SİMÖLASYON EVRENİ”: BATI MEDENİYETİ MODELİ

Baudrillard'a göre simölasyon evreni, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Savaştan sonra sanayi ve tarım sektörlerinin lokomotif sektörler olma özellikleri azalmış, iletişim ve hizmetler sektörlerinin sürükleyiciliği ön plana çıkmıştır. Harvey'in sözünü ettiği neoliberalleşme sürecinin başlangıcı olan savaş sonrası yıllarda Batı, modernleşme sürecinde ulaştığı aşamada bir çeşit durağanlığa saplanırken, kendi eksenini etrafında dönmeye başlamıştır. Bu dönüş sürecindeki her tarihsel uğrakta kavramlar giderek orijinal anlamlarından kopmaya başlamış ve içleri boşaltılarak, yeni ancak tanıdık olduğu için bireyin üzerinde düşünmesine gerek duymayacağı sıklıkta anlamlar yüklenmiştir. Her kavram televizyonlardan

⁷⁶M. Ali Ağaoğulları, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, 292.

⁷⁷Mehmet Zeydin Yıldız ve Faruk Alaeddinoğlu, 'Küreselleşme Çağında Değişen Mekan Algılayışları', *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler, Cilt I*, 2007, 851.

⁷⁸Oğuz Adanır, *Baudrillard*, 53.

iletilmekte, her olay ya da olgu evlerinde rahat koltuklarında oturarak kendileri için yapılan analizlere teslim olan insanlara, herhangi bir şeyi derinlemesine ve eleştirel bir bakış açısıyla düşünmeyi gerektirmeyecek şekilde aktarılmaktadır. Böylece iletişimi sağlamak adına geliştirilen cansız kitle iletişim araçları, asıl üretilme amaçları gerçeğinden yani aracı olma işlevlerinden koparak, toplumsal yapıyı bozacak ölçüde bağımsız birer özne haline gelmiştir. Artık “hem iletişim hem de toplumsal düzen kapalı devre çalışan birer aldatmacaya benzemektedir.”⁷⁹

Baudrillard, aslında bireyin de her şeyin farkında olduğunu ancak kendisine sağlanan konfor alanından kopamadığı için olan biteni çaresizlik içinde izlediğini ve hiçbir şeye itiraz etmediğini söyler. Baudrillard’a göre birey için, televizyon aracılığıyla kendisine haber olarak aktarılan bir iç savaş görüntüsüyle, bir deterjan reklamı aynı etkiye sahiptir çünkü her ikisi de işlemsel eylemler yani iletişim kanalları aracılığıyla kitlelere ulaştırılmaları aşamalarındaki evreler bakımından birbirlerinden daha değerli ya da değersiz değillerdir.⁸⁰ Bireyin olan biten her şeyi aynı duyarlılıkla yaşadığı bu evren simülasyon evrenidir. Bu evrenin temel özelliklerinden bir tanesi tepkisizliktir. Bu, birey açısından bir açmaz ve bir çaresizlik durumunu gösterir. Her şeyin farkında olan birey ya bu duruma aldırış etmemekte ya da sistemin bir parçası olduğu izlenimini edinmesi için kurgulanan referandum, seçim ya da anket gibi yöntemlerle sürece dâhilmiş gibi yapmaktadır. Birey bu edilgen duruma, sistem tarafından üretilen ve sahip olduğunu zannettiği refah ve konforun kaybedilmemesi gibi basit bir nedenden dolayı razı olmakta ve böyle bir ortamda her türlü *simulacrum* rahatlıkla üretilebilmektedir.⁸¹

Baudrillard’a göre *simulacrum* kitle algısını yönetmek üzere, çoğunlukla baskın ideoloji tarafından üretilir. Simülasyon evreninde ideoloji, göstergeler tarafından “gerçekliğin üzerine yıkılan bir suçluluk duygusu” gibidir. Bu evrende simülasyon; gerçeklik çarpıtılarak, Baudrillard’ın deyimine göre “kısa devre yaptırılarak,” ispatsal göstergeler tarafından yeniden üretilmektedir.⁸² Günümüzde tarih de görsel iletişim araçları kullanılmak suretiyle manipüle edilerek yeniden üretilmekte ve toplumlar bir daha sahip olamayacakları tarihsel gerçekliklerini bu manipülasyonla kaybetmektedirler. Baudrillard’a göre tarih gönderenlerinden

⁷⁹Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 112-113.

⁸⁰Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, 17.

⁸¹Age, 17-18.

⁸²Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 47.

arındırıldığında, arkasında bıraktığı tek şey bir boşluk olmaktadır ki bu tarihin ölümü anlamına gelmektedir. Baudrillard'a göre tarihin tekrar canlandırılması görevini günümüzde sinema üstlenmiş ve bu ancak tarih öldükten sonra, tarihin yitirdiği gönderenler sistemine duyulan özlem neticesinde olmuştur.⁸³ Tarihin hakikatini kaybederek ardında bıraktığı boşluğun egemen ideolojinin elinde, iktidarının devamı için gereken algıyı yaratmak üzere manipüle edilebilir bir alan yarattığı açıktır.

Baudrillard, iki savaş arası şiddetin belirleyici olduğu dönemde, tarihsel şiddetin etkisiyle mitin gerçeğin dışına itildiğini ancak günümüzde mitlerin birer birer tarih tarafından, bu defa toplumları geçmişteki kötülüklerinden (tarihte meydana gelen savaşlar, faşizmin hâkimiyeti altındaki karanlık dönemler vb.) arındırmak üzere geri çağırıldığını söyler. Böylece tarih gerçeğe ilişkin gönderenlerden yoksun olsa da gelişigüzel bir şekilde yaşama döndürülmektedir.⁸⁴ Faşizm ve devrimler gibi tarihi olayların aynı coşku ve sanatsal duyarlılıkla, sinema gibi araçlarla masalsi bir dil kullanılarak kitlelere aktarılması, tüm tarihi olayların aynı yapmacık etkiyle anılmasına yol açmaktadır. Sonuçta tarihi gerçekliğin bir önemi kalmamakta, mit hakikatin yerini almakta ve geçmiş unutulmaktadır. Oysa Baudrillard'a göre "bir katliamın unutulması da tıpkı katliamın kendisi gibidir".⁸⁵ Fakat bunun adı "barış içinde yaşama ve gelişme"⁸⁶ modeli iken bu katliamın kim farkına varabilir ya da farkına varılsa bile bu durum kimin umurundadır? Evrensel barış modelinin en etkili değişkeni küllerinden doğan ve mitler üzerinden yeniden dirilişini kutlayan tarihtir. Çok güçlü bir kitle iletişim aracı olarak televizyonlar ise bu yapay dirilişin kutlama mekânları haline getirilmektedir. Bütün bu algı üretimi süreci içinden sıyrılarak hakikate ulaşmak ise mümkün değildir ve çoğunlukla dolaşımdaki bilgi hakikati andırırsa da aslında hakikat değildir.

Baudrillard'a göre birey olan biten her şeyi televizyon aracılığıyla öğrendiğine ve olup bitenin varlığından kuşku duymadığına göre algı yaratımı sürecinin başat aktörü medya ve özellikle de televizyondur. Baudrillard medyanın gücü üzerinde çokça durmuştur. Ona göre savaş, felaket, ölüm gibi kitlelere iletilen her tarihi olay, yaşansın ya da yaşanmasın gerçeğinden ayırt edilemeyen göstergelerle kendi varlığını teyit ederken, toplumsal algılar açısından edinilen

⁸³Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 67-69.

⁸⁴Age, 66.

⁸⁵Age, 67 ve 74.

⁸⁶Age, 57

bilginin gerçek olup olmamasının da bir önemi kalmamaktadır. Böylece toplum tarihsel bilgi, algı ve inanışları doğrultusunda evrensel bir caydırma ve kontrol mekanizması içine hapsedilirken, bu şekilde yayılan “korku” egemen tarafından baskıyı meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır.⁸⁷ Egemen, iktidarının gerektirdiği gücün devamını sağlamak üzere karar alabilmek için her şeyden önce kendini meşruiyet tartışmalarından kurtaracak hukuki ve tarihsel zemini oluşturmaktadır. Örneğin George H. W. Bush yönetiminin, 11 Eylül sonrasında çıkardığı PatriotAct, uluslararası hukuku hiçe sayarak çıkarılmış ancak ulusal güvenliği tehdit eden tarihsel mevcut ya da potansiyel düşmanlar üzerinden yaratılan “korku” ve arka planda, “küresel emperyal düzenin devamı” fikri ile meşrulaştırılmıştır.⁸⁸

Korku üzerinden ortak düşman algısı yaratma düşüncesi siyaset bilimcilerin toplumsal kimlik oluşturma ve uluslaşma süreçleri açısından sıklıkla inceledikleri bir konudur. Vamık Volkan, egemen ideolojinin ortak düşman algısı yaratma sürecini ve bu sürecin insanlık trajedisine ulaşan sonuçlarını “seçilmiş travma” kavramıyla açıklar. Volkan, geçmişte kitlesel travma yaratmış tarihi bir olayın, baskın ideoloji tarafından kimlik oluşturma ya da kendi ideolojisini meşrulaştırma aracı olarak seçilerek, “kurbanlıktan” ortak düşmana yönelik “intikam yetkilendirilmesine” varan bir süreçte ne şekilde kullanıldığını anlatır. Süreç, “seçilmiş travmanın, dini kurumlar da dahil politik propaganda aracılığı ile tekrar harekete geçirilmesi”, travmatik olayın efsaneleştirilmesi, olayın anlatımının hakikati yansıtmamasının toplumsal hareketler açısından nihayet bir öneminin kalmaması ve bir “zaman çökmesi” yaşanarak geçmişte yaşanan bu olayın yeni nesiller tarafından dün yaşanmış gibi hissedilmesi üzerinden ilerler. Manipülasyon, grubun sahip olmak istediği şeye sahip olma hakkı olduğuna dair bir inanç sistemi geliştirmesine yol açar ki bu kurbanlık psikolojisi kullanılarak yapılan bir çarpıtmadır. Ortak düşman karşısındaki kenetlenme, Baudrillard’ın terimini kullanırsak *simulacrum* yaratma süreci ile sağlanmış olur. Sonuç olarak seçilmiş travma, toplumun kendi içinde tekrar harekete geçirildiğinde ve “aşırı yetkilendirilmiş ideoloji, liderlik ve politik propaganda tarafından alevlendirildiğinde”, mevcut düşman gruba yönelik kenetlenmeyi sağlar ve şiddet

⁸⁷Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 74-79.

⁸⁸Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 42.

hareketlerini başlatır.⁸⁹ Volkan, bu sebeple, aşırı yetkilendirilmiş ideoloji için “cehennemin yakıtı” tabirini kullanmıştır.⁹⁰ Bu yakıt, güçlü etkisiyle, tarih boyunca birçok kereler uluslaşma ve ulusal kimlik oluşturma süreçlerinde kullanılmış bir araçtır.

Baudrillard’a göre de *simulacrumun* kaynağını çoğunlukla mitolojide ve tarihte bulmak mümkündür. Leviathan *simulacrumun* iyi örneklerinden biridir. Thomas Hobbes, Leviathan’ı İncil’den almış ve ona günün politikası içinden bir imge, ayrı bir gerçeklik kazandırmıştır. Hobbes’un eserinde Leviathan, mutlak güç ve yetkilere sahip egemen devleti tanımlamaktadır. Hobbes hayatın (insanın) birçok temel parça (organlar) içindeki hareketin birlikteliğinden oluşmasına benzer şekilde, Leviathan’ı yapay bir insan olarak kurgulamıştır. Hobbes, Tanrı tarafından yaratılan insan vücudunun bir makine gibi işleyişi anlatımını, sonunda insan elinde sanat ile yaratılan Leviathan’a değin sürdüreceği ve bunu kusursuz anlatımıyla şu şekilde ortaya koyacaktır: “kalp nedir ki bir yайдan başka; sinir nedir ki çok sayıda yaylardan başka; ya eklemler yapıcının planladığı şekilde bütün gövdeyi harekete geçiren çok sayıda çarklardan başka? Sanat daha da ileriye gider, doğanın o rasyonel ve mükemmel eserini, insanı taklit etmeye kadar.”⁹¹

Büyük Leviathan insanların, insanlık yararına kendi haklarından vazgeçmeleri iradesiyle oluşmuştur ancak insanların hak ve özgürlüklerini korumak ve en çok da bireysel güvenliği sağlamak için oluşturulan bu devlet büyüdükçe başlangıçtaki ideallerden uzaklaşarak, kişisel özgürlükleri hiçe sayan, despot devlete dönüşmüştür.⁹² Eserin iç kapak resmi ise bir illüzyonu barındırmaktadır. Ancak yakından bakılarak fark edileceği gibi Leviathan’ı temsil eden kral figürünün bedeni uzaktan bir deniz canavarının pulları gibi algılansa da yakından bakıldığında birçok insan başının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu durum hakikatin farklı tanımlamalarla manipüle edilmesini çağırıştırır. Siyaset kuramcılar için gerçeğin manipüle edilmesi için “illüzyon” a başvurmak, tıpkı Leviathan’da simgeleştiği gibi, gelenekselleşmiş bir yöntem olarak kabul edilir.⁹³

⁸⁹Vamık D. Volkan, ‘Seçilmiş Travma, Yetkinin Politik İdeolojisi ve Şiddet’, 3-4. http://www.academia.edu/17928522/Secilmis_Travma, Erişim Tarihi: 29.11.2017

⁹⁰Age, 7.

⁹¹Thomas Hobbes, *Leviathan*, çev. S. Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, 17.

⁹²Age, 30.

⁹³C. Akça Ataç, ‘Now you see it. Now you don’t. Neo-Ottomanism as political illusion’, *E-International Relations*, January 10. <http://www.e-ir.info/?p=2940>, Erişim Tarihi: 29.11.2017

Baudrillard'ın söylediği gibi, tarihi *simulacrum* üzerinden düşünmek ve anlamaya çalışmak; tarihte yaşanan algı yönetimi süreçlerini, toplumlar ve kültürler arasında yaratılan suni bölünmüşlükleri, güçlü düşman algısı ile yaratılan 'öteki' üzerinden toplumlara kazandırılan ulus bilincini ve bir medeniyet etrafında kenetlenme fikrini kavramamızı kolaylaştırır. Isaiah Berlin, fanatizme ilişkin kılarak Nazilerden verdiği bir örnekte, Nazilerin sadece "patolojik vaka" olarak değerlendirilmelerinin gerçeği çarpıtıcı ve insanları yanıltıcı bir bakış açısı inşa ettiğini söylemiştir. Bu "aşırı kolayca kaçan, samimiyeysiz ve inkârcı yorum", Berlin'e göre ardında yatan ideolojik temelleri perdelemektedir. Aslında 2. Dünya Savaşı sırasında Almanlar, Yahudilerin insan-altı varlıklar oldukları ve Germanik kültüre zararlı oldukları yönünde bilinçli bir ideolojik düşünce çerçevesinde ikna edilmişlerdir.⁹⁴

Batının algı yönetimi süreçlerinde mitler üreterek kullandığı tarihi olaylardan bir diğeri 1389 Kosova Savaşı'dır. Kosova Savaşı'nın yarattığı etki günümüze kadar bilinçli olarak devam ettirilmiş, farklı dinlerden ve ırklardan olanlar arasında düşmanlık yaratılmış ve beslenmiştir. Bu çerçevede Kosova Savaşı sırasında cephele ölen Sırp Prenslar Lazar Savaş'tan sonra efsaneleştirilmiş, şiirde ve sanatta çokça kullanılmış ve neredeyse bir aziz olarak gösterilmiştir. 1980'lerin sonuna gelindiğinde hem Slobodan Miloseviç'in liderliğindeki Sırbistan'da, hem de diğercumhuriyetlerde milliyetçiliklerin yükselmesi, Sırp kimliğinin yeniden inşası amacıyla "Sırp seçilmiş travması"nın tekrar alevlendirilmesi için iktidar sahiplerine büyük bir fırsat sunmuştur. Kullanılan araç 1389 Kosova Savaşı ve Prenslar Lazar'ın öldürülüşünün efsaneleştirilmesidir. En dramatik propaganda Kosova Savaşı'nın 600. yıldönümünde 1989 yılında gerçekleştirilmiş, Prenslar Lazar'ın külleri bir tabuta konularak 1 yıl boyunca köylere varıncaya kadar dolaştırılmış ve politikacıların nefret konuşmaları ile süreç beslenmiştir. Nihayet Miloseviç helikopterle Lazar'ın ve Savaş'ın anıldığı tören alanına indiğinde, adeta cennetten (gökten) inen Lazar imgesi oluşturulmuştur. Böylece Vamık Volkan'ın vurguladığı gibi bir "zaman çökmesi" gerçekleştirilmiş, olaylar Müslüman Boşnaklara ve Türklerin uzantısı kabul edilen

⁹⁴Isaiah Berlin ve Ramin Jahanbegloo, *Isaiah Berlin'le Konuşmalar*, çev. Z. Kılınc, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, 52-53.

Arnavutlara yönelik şiddet ve Boşnak kadınlara tecavüz edilmesine kadar uzanmıştır.⁹⁵

Baudrillard, Bosna soykırımı sırasında yaşanan vahşet karşısında Batı'nın sessiz kalışına karşın 6 Ocak 1994 tarihli *Liberation* gazetesinde yayınlanan 'Vurun Saraybosna'ya' başlıklı yazısını kaleme almıştır. Daha sonra *Kusursuz Cinayet* adlı kitabında bu yazısına yer veren Baudrillard, Avrupa'nın tavrını sefillikle eşdeğer bulmuş, Batı'yı suça ortak olmakla suçlamıştır.⁹⁶ Baudrillard'a göre insanlık bir kere daha Batı'nın yarattığı bir "gerçekliğin" trajedisiyle karşı karşıya kalmış, suni olarak üretilen bu vahşette Boşnakların tüm göstergelerine rağmen çevrelerinde olan bitenin "gerçekliğine" inanamadıklarını söylemiştir. Baudrillard bu durumu şu sözlerle açıklamıştır: "Bu bir cehennem, ama neredeyse aşırı-gerçek, kitle iletişim araçlarının ve insani hareketlerin bütün dünyanın kendilerine yaklaşımını daha da anlaşılabilir kılan taciziyle daha da aşırılaştırılmış bir gerçeklik taşıyan bir cehennem."⁹⁷ Görüldüğü gibi özellikle politik ideoloji açısından seçilmiş travmaların büyük bir kullanım alanı olduğu 20. yüzyılda birçok örnekle kanıtlanmış bir hakikattir.

Baudrillard'a göre tarihteki ilerleme fikri ve modernleşme adı altında gerçekleşen toplumsal değişimlerin ilerleme olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Tıpkı Baudrillard gibi Marshall Berman da, moderniteyi dönemlere ayırarak ve bireyden yola çıkarak ele aldığı *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* adlı kitabında, ilerleme fikrinin zaman içinde deforme olduğunu, modernleşme sürecinde bireyin yok olduğunu ve bireyin değişimin öznesi değil nesnesi haline geldiğini söylemiştir. Berman, modernitenin yeniden ele alınması gerektiğini ve geçmişi yok sayarak değil, geçmişe dönerek modernleşme sürecinin başında kurguladığımız ancak son kertede kendisinden uzaklaştığımız geleceğe kavuşabileceğimizi Faust üzerinden anlatır. Berman Faust'ta sistemin şekillendirdiği yıkıcı bireyi ve onun kendini yeniden hatırlaması üzerinden tekrar sistemin öznesi haline gelişini ve kurtuluşu görmüştür. Goethe'nin ünlü eserinde Faust önce geçmişe dair her şeyi yok ederken sonrasında pişmanlık içinde şeytan Mephisto'ya direnç gösterebilmiştir. Faust birçok yanlışın ardından, sonunda geçmişi unutmak yerine hatırlamayı seçmiştir.⁹⁸ Baudrillard da insanlığın kurtuluşu formülünün ilkel toplum döneminin hayat tarzında bulunması

⁹⁵Vamık D. Volkan, 'Seçilmiş Travma, Yetkinin Politik İdeolojisi ve Şiddet', 8-10.

⁹⁶Jean Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, çev. N. Sevil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, 161.

⁹⁷Age, 162.

⁹⁸Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev. B. Peker ve Ü. Altuğ, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, 27-30.

gerektiğini söylemiş ve çözümün artık tüketim toplumunun son aşamasını deneyimleyen Batı'nın gelişmiş ülkelerinden çok üçüncü dünya ülkelerinden geleceğine dair inancını dile getirmiştir.⁹⁹ Kısacası Baudrillard Batı'da modernleşme sürecinde “gerçeklik” kavramının gelişimi ile dünyanın büyüünün bozulduğunu söylemiştir.¹⁰⁰

Tarih boyunca Doğu üzerinden üretilen ‘öteki’ algısı Batı medeniyetinin kendini tanımlaması, kimlik oluşumu ve kültür birliği için her dönemde kullanılmış ve işlevsel bir araç olarak ‘öteki’ medeniyet düşüncesi etrafında arzu edilen toplumsal değişimleri sağlayacak birliği sağlamıştır. Bir simulacrum olarak Doğu için Batı tarafından yaratılan bu algı bugün de değişmeden ancak gerektiğinde yenilenerek devam etmektedir çünkü Baudrillard'ın da belirttiği gibi algı bir kez dönüştürülmüş ve bir daha hakikate geri dönülemezdir. Baudrillard'a göre Fransız Devrimi'nin ardından medeniyetin yenilenen yapısının Batı'da sağlam temellere oturtulması ve meşrulaştırılması gerekmiş, bu da Batı'nın Doğu üzerine ürettiği mistifikasyonu yani öteki fikrini, ilkel toplumların ahlaken zayıf ve kötü olduğu söylemini yani hakikat olmayan bir gerçekliğin üretimini zorunlu kılmıştır. Elbette Batı modernizmi bu kurguda medeniyeti temsil ederken Doğu tersini temsil etmiştir.¹⁰¹ Edward Said'e göre de Doğu-Batı ayrımı “istence bağlı” bir ayrımdır ve “bu iktidar/bilgi istenci Aydınlanma Dönemi'nde, 18. yüzyılın sonunda yerleşmiştir.”¹⁰² Aydınlanma'nın düşünürleri tarafından Avrupa'nın sürekli ilerleme fikri içinde yeni toplumsal ve siyasal modellere yönelmesi sağlanmaya çalışılırken, Batı uygarlığının kimlik oluşumu sürecinin negatif tamamlayıcısı olarak Türkler ve Doğu, ilerlemeye karşı despotizm söylemi içinde bilimsel çalışmalara konu edilmiş; bu yeni algı sanat ve sözlü kültürle yaratılan imgelerle de güçlendirilmiştir.¹⁰³ Doğu için yaratılan tüm imgeler birer *simulacrum*dur.

Said'e göre “Doğu'yla ilgili metinler Doğu'yu yaratmıştır.” ancak bu metinlerin gerçek Doğu ile herhangi bir ilgisi yoktur ve bu ilgisizliğin, tıpkı Baudrillard düşüncesinde olduğu gibi, herhangi bir önemi de yoktur. Oryantalizm gerçeğe dayanmayan bilgilerle Doğu'yu sadece yanlış anlamayı tercih etmekle

⁹⁹Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, Önsöz (Oğuz Adanır), 10.

¹⁰⁰Mehmet Güzel, ‘Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi’, 66.

¹⁰¹Age, 67.

¹⁰²Aslı Çırakman, ‘Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri: Fikri Sabit İmgelem ve Düşünce Tarihi’, *Doğu Batı Yayınları*, Sayı: 20, 2002, 193.

¹⁰³Age, 198-199.

kalmaz aynı zamanda Batı'nın genel kabul görmüş doğrularını da bu sayede yeniden yaratmış olur. Batının ürettiği "Doğu despotizmi", Batı'nın uzağında olduğu bir durumu da anlatması bakımından bu işlevselliğe bir örnektir.¹⁰⁴ Diğer yandan bu şekilde yaratılan Doğu'ya ilişkin imgeler tıpkı bir *simulacrum* gibi hakikate ilişkin gönderenden mahrumken, tıpkı bir hakikat gibi ona ilişkin tüm ispatsal göstergelere sahiptir.

Aydınlanma Dönemi'nde, düşünürlerin gerek kiliseye gerekse monarşiye yönelttikleri eleştirileri bilimsel bir temele dayandırma girişimlerine bağlı olarak Avrupa uygarlıkla eşanlı kabul edilirken, Doğu "despotizm"le anılmaya başlanmıştır. Öteki algısı, Doğu ve Türkler üzerinden üretilmiş bir gerçeklik olarak dönemin eserlerinde meşrulaştırma işleviyle kullanılmıştır. Baudrillard'ın da söylediği gibi yeni toplum modellerinin inşasında geçmiş içinden yaratılan mit, her dönem ideoloji ve onun destekçisi aydınlar tarafından kitle algısının yönetiminde kullanılan bir yöntem olmuştur. Aydınlanmanın filozofları da düşüncelerini Antik Yunan'dan ilhamla geliştirmişler, Aristoteles'in siyasal yönetimler üzerine düşüncelerinden hareket ederek yeni toplum modellerine yani demokrasiye doğru yol almışlardır. Temellerini attıkları yeni toplum modeli için aradıkları toplumsal desteği de mit ile yarattıkları "Doğu despotizmi"nde bulmuşlardır.¹⁰⁵

18. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılda Oryantalizm'in doğuşu ile birlikte Aydınlanmacıların "parçalı ve karmaşık Doğu analizleri" sistematikleştirilmiştir.¹⁰⁶ Said'e göre bu bilimsel temellendirme, Oryantalizm'in hareket noktası olarak 18. yüzyıl ele alındığında, Batı'nın Doğu üzerinde otorite, üstünlük kurma ve sürdürme politikalarıyla, yani Doğu üzerindeki açık ya da gizli iktidar kurma isteği ile örtüşecektir.¹⁰⁷ Modern toplumun kendini haklı çıkarma çabası olarak nitelenebilecek bu olgu, Aydınlanma ile başlayan süreçte Oryantalizm'in doğuşunun köklerinde saklanan *simulacrumu* da açıkça ortaya koymuş olmaktadır. Baudrillard da Batı medeniyetinin ilerleme fikrine karşı çıkarken eleştirisini Aydınlanma Dönemi'nden başlatmış ve post-modernizm eleştirisine değin devam ettirmiştir.

Baudrillard'a göre hakikat, farklı tanımlamalarla manipüle edildiğinde, yani algı dönüştürüldüğünde birçok şeyin hakikatle olan bağlantısının kopması gibi tarih

¹⁰⁴Aslı Çırakman, 'Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri', 192-193.

¹⁰⁵Age, 199.

¹⁰⁶Lütfi Sunar, 'Aydınlanma Döneminde Doğu'ya Bakış: Değişen İlgi ve Söylemler', *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 24, 2012, 72.

¹⁰⁷Aslı Çırakman, 'Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri', 198-199

de kendi hakikatini böyle bir dönüşüm içinde kaybetmiştir. Tarihle algının yarışında, algının zaferi kaçınılmazdır ki bu durum *simulacrum*la yaratılan algının sonsuza kadar devam etmesini ve kaybedilen gerçekliğe asla geri dönülememesini sağlar. Aydınlanma Dönemi'nden başlayarak Batı modernleşmesi içinde Batı kültürü kitlelere yönelik evrensel bir algı üretimi alanı olarak hizmet vermiş ve halen vermektedir. Tarihi temelleri açısından bu kültürü yaratan Batı modernleşmesini dönemler itibariyle yansıttıkları gerçeklik açısından değerlendiren Baudrillard'a göre Rönesans'tan itibaren ortaya çıkan değer yasalarına göre üç *simulacrum* evresinden bahsetmek mümkündür. Bunlar Rönesans'la birlikte kopyalama dönemi, sanayileşme ile varılan üretim dönemi ve günümüzün tüketim odaklı simülasyon evrenidir.¹⁰⁸ Gelineen noktada güncel değer yasasını eleştiren Baudrillard'a göre Batı modernleşmesinin ulaştığı nokta, sadece emeğin yeniden ve bilinçsizce üretimi noktası olmuştur. Ekonomi politik, bu anlamsız üretim sarmalı içinde tıpkı etnoloji gibi gerçek anlamını yitirmiş olduğu için Baudrillard'a göre bir simülasyon modelinden başka bir şey değildir. Diğer yandan uluslararası ekonomi politik özellikle Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra yeniden tanımlanan 'güvenlik' kavramı içerisinde küresel ekonomik süreçlerin uluslararası güç dengelerindeki değişimler üzerinden açıklanması açısından bir model olarak işlevsel bir rol kazanmıştır.¹⁰⁹

Michael Hardt ve Antonio Negri beraber kaleme aldıkları *Çokluk*'ta şiddetin "emperyal bir savaş"a dönüştüğü çağımızda, 'savunma' anlayışından 'güvenlik' anlayışına geçişi, meşru şiddetin öncülü olarak ele almıştır. Geleneksel olarak savaş yalnızca egemen siyasal birimler arasında yani ulusların kendi aralarındaki silahlı çatışmalara ilişkindir ancak günümüzde ulus-devletler küreselleşme karşısında kaybettikleri egemenliklerini geri alma çabası içine girmiş olsalar da bu olgu karşısında güç kaybettikleri yadsınamaz bir gerçektir. Bu güç kaybı sonucunda ulusların kendi egemenlik alanları içinde, başka bir deyişle aynı siyasal birim içinde iç savaş görünümü alan birçok silahlı çatışma göze çarpmaya başlamış, bu durumda savaşın tanımı da değişime uğramıştır. Bu iç savaşların kuralları "küresel emperyal düzen" tarafından belirlendiğinden, Hardt ve Negri bu iç çatışmaları "emperyal savaş"lar olarak değerlendirmiştir. Hardt ve Negri, bu durumu istisna üzerinden şu

¹⁰⁸Mehmet Güzel, 'Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi', 67-68.

¹⁰⁹Atilla Sandıklı, Uluslararası Ekonomi Politik, 2008

<http://www.bilgesam.org/incele/255/-uluslararasi-ekonomi-politik/#.WmnHaK5l-Uk>

Erişim Tarihi: 25.01.2018

şekilde tartışmıştır: Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişte iç savaşlar bitirilmiş; sadece egemen siyasal güç olarak ulus-devletlerin arasındaki karşılıklı silahlı mücadele savaş hali olarak tanınmıştır. Yani "savaş istisna; barış norm" olmuştur. Bugünkü iç savaşlara ilişkin görünüm ise bu durumun zayıfladığını göstermektedir çünkü bu iç savaşlar uluslararası hukuk düzenini askıya alarak sürekli bir istisna görünümü vermektedir. Hardt ve Negri'ye göre küresel emperyal düzenin devamı için başvuru bu sürekli şiddet görünümü, demagojiyle birkaç şekilde meşrulaştırılmaktadır. Şiddet, ahlaken yapılan temellendirmenin yanı sıra, düşmanın soyutlaştırılması ve korku üzerinden meşrulaştırılabilir. Fakat en güçlü araç, ekonomi politiğin de işlevsel bir araç olarak kullanıldığı "küresel emperyal düzenin devamı" fikrinden doğar. Bu fikir günümüz egemen gücünü temsil eden ülkelerin ve o ülkelerin politikacılarının dile getirmedeği, demagojiyle gizlediği temel dürtüdür.¹¹⁰

Baudrillard'a göre sistem, bir yandan kendi kendini yok etme sürecinde olabilir ya da özne-nesne işbirliği, kapitalist dünya düzeninin sorunsuz devamını sağlayacak gücü bir zamanlar Marxizm'in içinden nasıl çıkardıysa, aynı şekilde üretmeye devam edebilir. Baudrillard, eğer alternatif bir sistemin ortaya çıkışı gerçekleşecekse bu çıkışın kapitalist sistemin merkezinde değil ama periferisinde yer alan üçüncü dünya ülkelerinden geleceği beklentisi içinde olmamız gerektiğini düşünür çünkü modernleşme sürecini henüz tamamlamamış ve simülasyon evrenini tam olarak deneyimlememiş bu ülkeler, hakikati bütünüyle kaybetmedikleri için alternatif bir sistem üretme kabiliyetine sahip olabilecek bilinci de temsil etmektedirler.¹¹¹ Ancak kapitalist sistemin periferideki oyuncusu konumundaki bu ülkelerin, kapitalizmin ve dolayısıyla küreselleşmenin, karşısında yer alan her türlü dinamiği yumuşatma ve kendine eklemeye yeteneğinin ne ölçüde dışında kalarak bu alternatifi üretebilecekleri de tartışmalı bir konudur.

Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri* adlı kitabında, kendilerini modernleşme teorisinin "adım adım değişmecilik (gradualism)" ve tek tipleştirme dayatması içinde bulan ülkelerin, eskisine göre daha fazla refaha kavuşmadığını iddia eder. Gelir dağılımının bugün dünden daha adil olup olmadığını ve insanların kendilerini daha güvende hissedip hissetmediklerini sorgulayan Moore, ancak egemen ideolojinin öznesi bazı ülkeler için bunun geçerli

¹¹⁰Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 39-41.

¹¹¹Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, 33.

sayılabileceğini, diğer yandan gelişmiş ülkelerde dahi gelir dağılımının hızla bozulmakta olduğunu dile getirir.¹¹² Kapitalist sistem Immanuel Wallerstein'in da söylediği gibi zengini daha zengin, fakiri ise daha fakir hale getirmiştir. Bu sebeple yine Wallerstein'in deyimıyla "tarihsel kapitalizm daha ilk bakışta, bazı savunucularının öne sürmeye çalıştığı gibi "doğal" bir sistem olmak şöyle dursun, açıkça saçma bir sistemdir.¹¹³ O halde kapitalist sistemin bütünüyle üretilmiş bir gerçeklik olduğu söylenebilir. Çağımızda hiçbir kırılma kapitalist sistemin egemen güçlerinin iradesinden bağımsız ortaya çıkmış değildir. Baudrillard'a göre kapitalist sistemde sermaye sadece yeniden üretilmek için üretilmektedir ve bunun devamı, yeni pazar ve kaynak arayışlarını ve emperyalizmin kesintisiz devamını gerektirmektedir. Son kertede dünyada olup biten tüm değişim bu amaca yönelik çalışmaktadır. Bu sebeple Baudrillard'a göre tarihi *simulacrum* üzerinden okumak mümkündür çünkü tarih çoğu zaman egemen ideolojinin kitlelerin algısını yönetmek üzere kurguladığı, efsaneleştirdiği ve mitleştirdiği olaylar üzerinden hakikatini kaybetmiş yani üretilmiş bir gerçekliği anlatır. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası dünyanın değişen dengeleri, 11 Eylül terörist saldırıları, Ortadoğu'daki karmaşa ve Arap Baharı bu türden bir hiyegerçekliğin alt bileşenleri olarak okunabilir.

Soğuk Savaş sonrasında, başta ABD olmak üzere tüm dünyada güvenlik ve tehdit algılarında köklü bir değişim meydana gelmiş, 90'larda tetiklenen bu değişim 2000'li yılların başında terörizmin küreselleşmeye başlamasıyla hız kazanmıştır. 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında ABD'nin yaşadığı güvenlik algısı değişiminin küresel ölçekteki etkileri büyük olmuştur. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un 11 Eylül sonrasında açıkladığı ilk Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde artık "savunma" anlayışından ziyade, terörizmle savaşın bir parçası olarak nitelendirdiği "güvenlik" odaklı politikaların uygulanacağı bir döneme girildiğini tüm dünyaya ilan etmiştir. Böylece 2000'li yıllar ABD'nin Ortadoğu'da uluslararası terörizmle mücadele söylemi ile aradığı zemine kavuştuğu, sert müdahalelerde bulunduğu ve bunun kolayca toplumsal hatta küresel karşılık bulduğu yıllar olmuştur.¹¹⁴

Küresel karşılıklı bağımlılıkların en üst seviyeye ulaştığı çağımızda, ulus devletlerin kapitalist sistemin neoliberal küresel pratikleri içinde nerede durdukları

¹¹²Barrington Moore, *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, çev. Ş. Tekeli ve A. Şenel, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, 29.

¹¹³Immanuel Wallerstein, *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık*, çev. N. Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, 39.

¹¹⁴Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 38.

ve bölgesel ya da küresel güç olma amacıyla geliştirdiği dış politika ve güvenlik stratejilerinde, egemen ideolojiyi temsil eden ABD'den ne ölçüde bağımsız hareket edebildikleri tartışmalı bir konudur. Bu sebeple 2010 yılında Tunus'ta başlayıp önceleri bir devrim hareketini 'andıran' Arap Baharı'nın ideolojik, ekonomik ve siyasal dayanaklarına, Soğuk Savaş sonrası değişen dünya güç dengeleri ve ABD'nin güvenlik ve tehdit algılarındaki değişimler yok sayılarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Ortadoğu zengin enerji kaynakları ve jeopolitik önemi ile tarihin hemen her döneminde ideolojik güç odaklarının mücadelesine sahne olmuş bir bölgedir. 11 Eylül sonrasında bu coğrafya üzerine üretilen politikaların güvenliği sağlamaktan ya da halklara aradıkları demokratikleşmeyi ve özgürleşmeyi getirmekten çok, bölgede yer alan enerji kaynaklarına erişim ve kullanım hakkını sağlayacak zemini yaratmak üzere kurgulandığı hakikati her geçen gün daha kuvvetle dile getirilmektedir.

BÖLÜM II

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ, ABD’NİN YENİ GÜVENLİK ANLAYIŞI VE “ARAP BAHARI”

Hardt ve Negri, Hobbes’un “herkesin herkesle savaşı” vurgusuna atıfla, şiddetin sürekli ve güç odakları tarafından eşgüdümlü uygulanmasının küresel emperyal savaşın ön şartı haline geldiğini ve bu süreklilik halinin “savunma” anlayışından “güvenlik” anlayışına geçişle sağlandığını dile getirirken, güvenliğin bir gereği olarak asker ya da polis aracılığıyla “çevrenin sürekli şekillendirilmesi” pratiğine dikkat çekmiştir.¹¹⁵ Geleneksel savunma anlayışı Soğuk Savaş’ın bitişi ile yavaş yavaş terk edilmiş, onun yerine küreselleşme pratiği içinde uluslararası terörizm ve şiddetin artışıyla birlikte güvenlik sorunu yeni dünya düzeninin en önemli belirleyicisi olarak konumlanmıştır. Buna göre savunma anlayışından güvenlik anlayışına geçişin, Baudrillard’ın formüle ettiği ‘kuramsal şiddet’in kalbinde yatan ve 2. Dünya Savaşı’nın ardından deneyimlenmeye başladığını söylediği simülasyon evreninin kesintisiz devamını sağladığı söylenebilir; çünkü egemen emperyal düzen için hipergerçeklik, tıpkı güvenlik gibi sürekli şekillendirilmesi gereken çevrenin yine sürekli şekillendirilmesi gereken algısına karşılık gelmektedir.

Abraham Harold Maslow’un insanların ihtiyaçları üzerinden kurguladığı hiyerarşik yapı içinde insanın yaşamını sürdürmesi için gereksinim duyduğu fiziksel ihtiyaçların hemen ardından insanın kendini güvende hissetme gereksinimi gelir. İnsan gerek bireysel gerekse toplumsal bağlamlarda kendini güvende hissetme gereksinimi duyar; çünkü güvenlik her şeyden önce varlığın devamı, sonra yaşamı kısmen ya da tamamen tehdit eden tüm dışsal faktörlerin ortadan kaldırılması ve böylece bireysel ya da toplumsal amaçlara ulaşılması için bir ön koşuldur. Birey için geçerli olan bu durum, devletlerin ulusal ve uluslararası çıkarları söz konusu olduğunda da karşımıza çıkar.

¹¹⁵Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 38-39.

Ulusların güvenlik politikalarına ilişkin strateji geliştirme ve uygulamaları, buldukları coğrafyaya, ekonomik ve politik güçlerine ve güç dengeleri içinde ne şekilde konumlandıklarına bağlı olarak değişir. Tarihte devletlerin güvenlik ve tehdit algıları sürekli bir biçimde değişiklik gösterirken, izledikleri güvenlik stratejileri ve bu stratejilere ait politikaları da buna paralel olarak sürekli değişmiştir.¹¹⁶ Bu değişimler, diğer bir deyişle dünya meselelerinin akışını ve sonucunu belirleyen gelişmeler, örgütlü gücün dağılımının tarihsel değişimlerine bağlanmaktadır. William Woodruff'a göre tarih bütünüyle, devletlerin diğer devletlere ve devletlerin kendi halklarına dayattığı isteklerini kabul ettirmek için yarattığı “organize gücün” kullanımının hikâyesidir. Woodruff'a göre insan bireysel düzeyde yaşadığı sevgi ve güveni, devletler arasında da geçerliymişçesine kabul ederek bir yanılısma ve kandırmaca içinde yaşamaktadır. Oysa ki Thucydides'ten, Karl Marx'a, Friedrich W. Nietzsche'den, E. H. Carr'a kadar siyasi düşünürlerin yazdığı tarih çoğunlukla güç savaşı ya da iradesiyle ilgilidir.¹¹⁷

Devletler düzeyinde güvenlik, bireysel düzeydeki güvenlik beklentilerinde olduğu gibi varlığın devam ettirilmesi, iç ve dış tehditlerin kısmen ya da tamamen bertaraf edilmesi ve ulusal çıkarlara ulaşılması için yaşamsal öneme sahip bir gereksinimdir. Devletlerin güvenlik ve tehdit algıları ve bunlara bağlı olarak izledikleri güvenlik stratejileri tarihi kırılmalarla birlikte birçok kereler değişmiştir. Egemen ideolojinin ekonomiyi ve siyaseti ele alış biçimi, güvenliğe ve dış politikaya yönelik küresel tutum ve kararların da belirleyicisi olmaktadır. 20. yüzyıl dünya güç dengelerini değiştiren tarihi kırılmaların ve güvenlik stratejisi değişimlerinin çokça izlendiği bir yüzyıl olmuştur.

2.1. DÜNYA GÜÇ DENGELERİNDEKİ DEĞİŞİMDEN GÜVENLİK ANLAYIŞINDAKİ DÖNÜŞÜME

Isaiah Berlin, 20. yüzyılın insanlık tarihinin en kötü yüzyıllarından biri olduğunu, beşeri ilerlemeye dair bulgulara ulaşmanın neredeyse imkânsız hale geldiğini ve küresel dengeler sıkça değişirken egemen güçlerin geride, nükleer silah

¹¹⁶Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul, 2014, 35-36.

¹¹⁷William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, çev. H. Vardar ve A. Vardar, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2010, 11.

kullanımından, soykırıma birçok insanlık trajedisi bıraktığını söylemiştir. İnsanlık, yüzyılın sonuna değin savaşlara, kutuplaşmalara ve gerginliklere şahit olmuş,¹¹⁸ yüzyılın sonunda biten Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası sistem, dağılan Sovyetler Birliği'nin yarattığı boşluğu doldurmaya çalışan bölgesel güçler sebebiyle çok kutuplu bir görünüm vermiştir. Soğuk Savaş yıllarında çift kutupluluğu getirdiği, nükleer silahsızlanma görüşmeleri ve Viyana Konvansiyonu ile diplomasinin gelişmesi gibi uluslararası sistemi dengede tutan gelişmelerin etkileri Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte azalmıştır. Kısacası 20. yüzyıl tehdit ve riskleri açısından Hobbes'un "insan insanın kurdudur" söylemini doğrulayan, teorik ve pratik açılardan yeniden inşa edilen reel politiğin çatışma odaklı güvenlik anlayışının düşünsel ve eylemsel bakımlardan sınıfta kaldığı bir yüzyıl olmuştur.¹¹⁹

İki Dünya Savaşı arası dönemde güvenlik anlayışı uluslararası hukukun ve uluslararası kuruluşların etkinleştirilmesi, demokratikleşmenin ve silahsızlanmanın sağlanması gibi temeller üzerine kurulmuştur. Bu dönemde güvenlik meselesi devletin temel amaçlarından sadece biri olarak kabul edilmiş, bu dönemde uluslar açısından güvenlik konusuna ekonomik refah düzeyindeki iyileşme kaygısından daha fazla bir önem atfedilmezken özellikle diplomasi güvenliğin sağlanması açısından önemli bir dış politika aracı olarak kabul edilmiştir.¹²⁰ ABD'nin 1. ve 2. Dünya Savaşları boyunca izlediği dış politika olan izolasyon politikası, savaş yıllarında Amerika kıtasının dünyanın geri kalanına kapanmasını sağlamış, bu politika ABD'nin uzun süre çatışmadan uzak kalabilmesine yararken, bu sayede hızlı bir şekilde endüstriyel dönüşümünü gerçekleştirebilmesinin önünü açmıştır. Böylece ABD kendi periferisini olduğu gibi kontrolü altına almayı başarmıştır.¹²¹ 2. Dünya Savaşı bittikten sonra, dünyanın Doğu ve Batı Blokları olmak üzere iki kutuplu bir görünüm almasıyla ABD, her zamankinden daha aktif bir dış politika izlemeye başlamıştır. ABD'nin güvenlik ve tehdit algılarındaki değişim o güne kadar izlediği izolasyon politikasını terk etmesiyle sonuçlanmış, Sovyetler Birliği'nin dağılmasında Soğuk Savaş boyunca ABD'nin Orta Asya coğrafyasında izlediği proaktif dış

¹¹⁸Isaiah Berlin, *Isaiah Berlin'le Konuşmalar*, 2009, 75.

¹¹⁹Bilgehan Emeklier ve Atilla Sandıklı, 'Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm', *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul, 2012, 4.

¹²⁰Stephen, M. Walt, 'The Renaissance of Security Studies', *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, 1991, 213-214.

¹²¹Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 233-234.

politika önemli rol oynamıştır. Diğer bir deyişle, ABD'nin her iki dünya savaşı sırasında izlediği izolasyon politikasını terk ederek Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından oluşan coğrafyayı denetlemek üzere geliştirdiği stratejiler 2. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'ne yönelik politika geliştirme zorunluluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹²² Baudrillard'ın öne sürdüğü gibi birçok önemli tarihi gelişmeyi *simulacrum* üzerinden okumak mümkünse, Doğu Bloku'nun dağılmasına ve komünizmin çöküşüne giden yolda ABD'nin izlediği proaktif yeni politikanın dünyada tehdit algılarını ne şekilde değiştirdiğini, Batı'nın egemen gücünün çıkarları için ürettiği gerçeklik çerçevesinde değerlendirmek de mümkün olmalıdır.

2. Dünya Savaşı sona erdiğinde ABD ve SSCB iki dost ülke görünümü vermişlerdir. Öyle ki; 1945 yılının Şubat ayında gerçekleştirilen Yalta konferansında, kapalı kapılar ardında Stalin'in Doğu Avrupa'daki yayılmacı istekleri dahi ABD Başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından kabul edilmiştir. 1945 yazında ABD öncülüğünde Birleşmiş Milletler Organizasyonu'nun kurulması artık dünyada barışın hakim olacağı yönünde beklentilerin realize olduğu izlenimini yaratmış, ABD Başkanı Harry Truman, “ortak güvenlik” anlayışının bir gereği olan bu ‘barışçıl girişimi’ “Ah! Tarihte ne muhteşem bir gündü bu!” sözleriyle dünyaya duyurmuştur. Diğer yandan Truman'ın Stalin hakkındaki düşünceleri Roosevelt'in düşüncelerinden farklıdır. Bu farklılığı ve ileride barış ortamının bozulacağını gören Winston Churchill 1946'da “Baltık'taki Stettin'den Adriyatik'teki Trieste'ye kadar kıtaya bir Demir Perde inmiştir” diyerek iyimser dönemin kısa süreceğinin sinyallerini vermiştir. Kırılma 1947'de Rusların, Yunanistan ve Türkiye üzerinde baskı kullanılmasını savunmasıyla olmuş; Britanya'nın bu ülkeleri koruyamayacağına kanaat getiren ABD kendi güvenlik tedbirlerini almak durumunda hissetmiştir.¹²³ 1950 yılında Harry Truman'ın ABD başkanlığı döneminde kabul edilen güvenlik stratejisinde ilk kez Sovyetler Birliği'nin denetimindeki Avrasya komünizmine dikkat çeken bir çevreleme politikasından bahsedilmiştir.¹²⁴ Böylece Soğuk Savaş dönemine girilmiş ve ABD'den başlayarak dünyada güvenlik algısı tümüyle değişmiştir.

¹²²Çağrı Erhan, 'ABD'nin Orta Asya Politikası ve 11 Eylül Sonrası Yeni Açılımları', *Stradigma Dergisi*, Ekim Sayı: 9, 2003, 2.

¹²³William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, 315-316.

¹²⁴Çağrı Erhan, 'ABD'nin Orta Asya Politikası', 2.

Soğuk Savaş döneminde nükleer savaş stratejileri gündeme gelmiş, akademisyenler askeri güce sahip olmayı ve arttırmayı odağına alan bir güvenlik anlayışına sahip olmuşlardır. Güvenlik çalışmalarındaki bu ilk dalga, bu alana ilişkin çalışmaların “Altın Çağı” olarak adlandırılmaktadır.¹²⁵ Stephen M. Walt’a göre 1970’lerden itibaren güvenlik çalışmaları Rönesans dönemine girmiş ve Altın Çağ’dan farklı olarak bu dönemde tarih bilgisi güvenlik çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır.¹²⁶ Böylece Baudrillard’ın kuramında belirttiği şekilde tarih içinden mitlerle yeni gerçeklikler üretilmesinin daha kolay hale geldiği söylenebilir ki “neoliberalizmin düşünce biçimlerimiz ve ekonomi politik pratiklerimize nüfuz eden hegemonik bir söylem haline gelişi” aynı döneme rastlar.¹²⁷ 1970’lerde başlayan neoliberal dönüşümün araçlarından olan ‘küreselleşme’ bu dönemde henüz soyut bir kavramken, Baudrillard’ın vurguladığı gibi yavaş yavaş sistemin nesnesine dönüşen birey, sistemin kusursuz işleyişini mümkün kılan kurumların yeniden üretimini sağlamış, diğer bir deyişle egemen ideolojinin ürettiği ideolojik ve baskıcı devlet aygıtları aracılığıyla küreselleşme zaman içinde somutlaştırılmıştır. Savunma anlayışından güvenlik anlayışına geçiş de küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, ideolojik devlet aygıtlarının ve söylemin yenilenmesini de beraberinde getirmiştir. Althusser’in vurguladığı gibi ideoloji, her zaman olduğu gibi kesintisiz bir süreç olarak işlemeye devam etmektedir. Başka bir deyişle ideoloji yenilenerek ve eskileri rehabilite edip kendine yeni aygıtlar türeterek kendi devamını sağlamaktadır.¹²⁸

ABD’nin Orta Asya politikasındaki tarihi kırılma Sovyetler Birliği’nin 1979 yılında Afganistan’ı işgal etmesi ile gerçekleşmiştir. Bundan sonra ABD o zamana kadar kullanmadığı yeni bir söylem üreterek komünizmin baskısı altındaki Müslüman halkları etkileme politikası gütmeye başlamış, komünizmi dinsizlikle bağdaştıran bu yeni söylem Mısır ve Suudi Arabistan gibi Arap coğrafyasının güçlü ülkelerini etkilemek üzere kullanılmıştır. ABD, 60’lar ve 70’lerde komünizme daha yakın duran Bağlantısızlar Hareketine mensup Ortadoğu ülkelerinde türeyen komünizmi bitirmek için radikal İslam’ı desteklemiştir. Aynı dönemde ABD Başkanı Jimmy Carter tarafından ortaya konan Yeşil Kuşak projesi de bu söylemle

¹²⁵Stephen, M. Walt, ‘The Renaissance of Security Studies’, 214.

¹²⁶Age, 217.

¹²⁷David Harvey, ‘Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm’, 68.

¹²⁸Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. A. Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 56-57.

desteklenmiştir. Carter'ın projesi komünizme karşı İslam'ın kullanılması üzerine kurgulanmış ve projenin mottosu “kızıl tehlikeye karşı yeşil panzehir” olmuştur. Diğer yandan Yeşil Kuşak komünizmin hegemonyasını yok etmekte etkin olmazken ABD açısından ileride Afganistan'dan başlayarak Arap coğrafyasına uzanacak bir dizi problemin de zeminini yaratmıştır. ABD'nin bu dönemde radikal grupları illegal faaliyetler üzerinden desteklediği ve İslami uyanışı pompalarken radikalizmi körüklediği düşünülmektedir.¹²⁹ Bu düşünüşe göre 21. Yüzyılın hemen başında İslam temelli terörizmin küreselleşmesi bu zeminden hayat bularak başta ABD olmak üzere tüm dünyada güvenlik algılarını değiştirecek, bu değişimin Ortadoğu'ya etkisi ise büyük olacaktır.

1970'lerden itibaren, Soğuk Savaş'ın şekillendirdiği askeri ve nükleer güç odaklı güvenlik anlayışının karşısına “Barış Çalışmaları” gibi alternatif yaklaşımlarla çıkılmaya başlanmış; böylece güvenlik çalışmaları daha esnek bir çalışma alanına sahip olmaya başlamıştır. 1980'lerle birlikte güvenlik çalışmaları kapsamına askeri konuların yanı sıra iktisadi ve çevresel konular da eklenmeye başlamıştır. 1983 yılında kaleme aldığı ‘*Redefining Security*’ başlıklı makalesinde Richard Ullman bu genişlemeyi bir gereklilik olarak nitelendirmiştir.¹³⁰ Uluslararası konjonktürdeki büyük değişim Soğuk Savaş'ın bitişi ile olmuş ve bu büyük kırılma ile güvenlik anlayışı ulus-devlet düzeyinden daha ‘bireysel’ bir algıya doğru kaymıştır. 1990'lardan itibaren uluslararası suçlar, etnik kimlik ve göç sorunları gibi olgular güvenlik tanımının içine dahil edilmeye başlamıştır.¹³¹

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte iki kutuplu dünyanın biri diğerinin varlığını risk sayan devletleri açısından ortak olarak uluslararası terör, nükleer silahların yayılması tehdidi, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar yavaş yavaş birer tehdit haline gelmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla, dünya ekonomik ve siyasal konjonktüründe 70'lerden sonra başlayan neoliberalleşme süreci ve onun bir uzantısı olarak küreselleşme hız kazanmış, tek süper güç olan ABD'nin ekonomiyi ve siyaseti ele alış biçimi değişmiş ve küresel karşılıklı bağımlılıkların artmasıyla Soğuk Savaş sürecinde iki kutup arasındaki ideolojik rekabette, “uluslararası sistemin nesnesi” haline getirilmiş üçüncü dünya ülkelerinin uluslararası düzeyde söz

¹²⁹ Çağrı Erhan, ‘ABD'nin Orta Asya Politikası’, 3-4.

¹³⁰ Başar Baysal ve Çağla Lüleci, ‘Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi’, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 11 Sayı: 22, 2015, 67.

¹³¹ Age, 61-67.

sahibi olma olasılıkları iyiden iyiye azalmıştır.¹³² Böylece güvenlik algısının yanı sıra bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar ve kuram da değişikliğe uğramıştır.

1995 sonrasında güvenlik çalışmalarında eleştirel yaklaşım benimsenmiş ve devlet-merkezlilik terk edilerek güvenliğin tanımı genişletilmiştir. Artık güvenlik konusu boyutları bakımından askeri güvenliğin yanı sıra ekonomik, çevresel, siyasal ve toplumsal tehditleri de kapsamaktadır. Seviyeler bakımından güvenlik, ulusal güvenliğin yanı sıra bireysel ve küresel güvenlik anlayışlarını da kapsamıştır.¹³³ Küresel güvenliğin egemen devletler eliyle sağlanması Baudrillard'ın söylediği gibi hakikatin manipülasyonuna ve Hardt ve Negri'nin tartıştığı gibi şiddetin meşrulaştırılması şartına bağlıdır. Dönemin yeni paradigması Kopenhag Okulu tarafından “güvenikleştirme” başlığı altında toplanmıştır. Güvenikleştirme, politik bir alanda tartışılacak bir meselenin siyasal elitler (yöneten sınıf) tarafından güvenlik alanına çekilmesi ve tabulaştırılması ile kamuoyunda tehdit algısı yaratılması sürecidir.¹³⁴ Bu terimi ilk kullanan Ole Waever olmuştur. Waever'a göre “güvenikleştirme”, bir konuyu hâlihazırda bir tehdit konumuna sokan sözel takdim” anlamına gelmektedir. Waever'ın vurgusu, güvenlik alanına çekilen bir konunun bu alana ait bir konu olduğunun devlet tarafından dile getirilmesi ile devletin güvenliğe yönelik bir tehdit konumuna getirilen durumun önlenmesi için tedbir alınması hakkını talep etmesine ilişkindir.¹³⁵

Barry Buzan'a göre güvenikleştirme “bir şeyin, değerli olduğu kabul edilen bir öznenin varlığına yönelik bir tehdit olarak kurgulanması ve bu kurgulamanın buna mukabil alınan istisnai tedbirleri desteklemek için kullanılmasıdır”.¹³⁶ Baudrillard terminolojisini kullanırsak güvenikleştirme, hegemonyaya hizmet eden bir demagoji ile beslenmiş bir hipergerçeklik üretimi pratiğini anlatmaktadır. Bunun için üretilen “ahlaki ütopya” ise çoğunlukla ‘özgürlük’ söylemiyle desteklenmiştir. Neoliberal düşüncenin kurucularının gerekli kavramsal düzeneği oluşturmak için politik ideallerden “bireysel özgürlüğü” seçmeleri rastlantısal değildir. Örneğin

¹³²Özlem Kaygusuz, ‘Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları’, *Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt: 10, Sayı: 39*, 2014, 34-36.

¹³³Başar Baysal ve Çağla Lüleci, ‘Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi’, 67.

¹³⁴Rens van Munster, *Securitization*, Oxford Bibliographies, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0091.xml>, 2014, Erişim Tarihi: 09.01.2018

¹³⁵Başar Baysal ve Çağla Lüleci, ‘Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi’, 75.

¹³⁶Barry Buzan, ‘Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi’, 108.

Thatcher'a göre toplum diye bir şey yoktur, sadece bireyler ve onların özgürlükleri vardır. Böylece bireysel düşünme biçimi tüm dünyaya ihraç edilmiş ve toplumsal bağlar deforme edilmeye başlanmıştır. Diğer bir deyişle aynı siyasal birim içindeki kamplaşmalar, çatışmalar, iç savaşlar, göç ve kimlik sorunları devletlerin diğer devletlere yönelik yarattığı askeri güvenlik tehditlerinin önüne geçmeye başlamıştır.¹³⁷ Bu dönemde devletlerin olağanüstü bir biçimde, sivil topluma, hak temelli hareketlere ve uluslararası örgütlere karşı güç kaybetmesi savunmadan güvenlik anlayışına geçişte rol oynamıştır.

Realist kuramcılara göre dünya askeri gündeminde meydana gelen kırılmaları güvenlikleştirme pratikleri açısından; 1945'te son bulan Avrupa büyük güç dönemi, Soğuk Savaş dönemi, Soğuk Savaş sonrası dönem ve 11 Eylül sonrası dönem olarak bölümlenmek mümkündür.¹³⁸ Dünya özellikle 1970'lerden sonra güvenlikleştirme pratikleri açısından benzersiz bir döneme girmiş, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi dünyada beklenen barış ortamını yaratmamış ancak güvenlik algısı geri dönüşsüz bir değişime uğramıştır. Irak'ın Kuveyt'i işgali, ardından patlak veren Körfez Krizi ve Balkanlarda Yugoslavya'daki şiddet ile ardından gelen çözülme ve parçalanma süreci, kısacası devletlerin gücü bırakmama ısrarı Soğuk Savaş sonrasındaki iyimser havayı yok etmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitişi birçokları tarafından kapitalist sistemin zaferi olarak kabul edilse de, Immanuel Wallerstein'a göre sistemin zaferi gibi görünen bu durum, zaman içinde ardına gizlediği birçok bilinmezliği gün yüzüne çıkarmıştır. Kapitalist sistem için yeni pazarlara erişim artık eskisinden daha yaşamsaldır çünkü dünya, Soğuk Savaş'ın bittiği ilk yıllarda özellikle makroekonomik göstergeler ve güç dengeleri açısından çok kutuplu bir görünüm vermeye başlamıştır. Eskinin üretim yapmayan pazarları yeni dönemin üreten ve rekabet edebilen pazarları haline gelmeye başlamıştır. Pastadan pay alan ülkelerin sayısı ve aldıkları pay arttıkça sistemin merkezinde yer alan ülkeler açısından ekonomik güç kaybı riski belirirken sistemin bütünü açısından da yapısal bir kriz ortaya çıkmıştır. Wallerstein'a göre bu ekonomik güç kaybı bir 'güvenlik krizi'ne dönüşmüştür. Wallerstein, bu güvenlik krizinin finansal piyasalarda yaşanan olumsuz gelişmeler, mali krizler ve ekolojik güvenliğin getirdiği maliyetler ile karakterize edildiğini ve bunun sonucunda ulus-

¹³⁷Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 43-44.

¹³⁸Barry Buzan, 'Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi', 110.

devletlerin egemenlik güçlerinin azaldığını dile getirir. Bu sürece paralel devam etmekte olan küreselleşme pratiği ise krizi derinleştirmiştir. Göçler arttıkça sistemin periferisinde yer alan ülkelere merkez ülkelere yönelik akın, yeni bir yapılanmayı ortaya çıkarmış, merkez bünyesinde yeni bir periferi oluşmuştur.¹³⁹ Hardt ve Negri'nin sözünü ettiği “emperyal şiddet” çoğunlukla bu periferide büyüyen bölüşüm sorunundan kaynağını bulmuştur.

Baudrillard'a göre kapitalizmin tek yapabildiği emeğin sadece daha fazla üretim kaygısıyla üretilmesi ve sermayenin belirli ellerde toplanması olmuştur.¹⁴⁰ Gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması ve görünür hale gelmesi yani bölüşüm sorunu, ulusal ve uluslararası güvenliğin tanımını değiştirirken, iç ve dış güvenlik stratejileri ve uygulamaları açısından da belirleyici olmuştur. Dünyanın hemen her yerinde bölüşüm sorunu ile birlikte güvenlik sorunu da derinleşmiştir. Thomas Piketty'ye göre “zenginliğin paylaşımı tarihi daima son derece politik olmuştur” ve bu yüzden sadece ekonomik mekanizmalarla incelenmesi mümkün değildir. Zenginliğin kısmen daha adil şekilde dağıldığı dönemler ise ironik bir biçimde savaş yıllarının getirdiği şoklara ve sonrasında uygulanan kamu politikalarına rastlayan yıllardır. Eşitsizliklerin tarihi, tıpkı güvenlik algısı gibi, politik güçlerin neyin adil neyin adil olmadığına ilişkin anlayışlarındaki değişime bağlı olarak değişmiştir.¹⁴¹

Robert Gilpin'e göre eşitlik meselesi, iletişim kanalları aracılığıyla refaha tanık olan tüm toplumlar için güçlü bir talep konusu haline gelmiştir. Modern çağa gelinceye kadar toplumların kendi içindeki refah düzeyi farklılıklarının, toplumlar arasındaki farklılıklardan daha belirgin olduğunu söyleyen Gilpin'e göre, modern öncesi dönemde hemen her toplumda zengin kitle ve tahakkümü altındaki yoksullar benzer özellikleri taşımaktayken günümüzde, gelişmiş ekonomilerde yani Avrupa ve Amerika'da yaşayan yoksulların koşulları, üçüncü dünya ülkelerindeki yoksullukla karşılaştırılabilir özellikte değildir. Sonuç olarak Marxist kuramın üzerinde durduğu sınıf çatışması geçerliliğini, tıpkı Baudrillard'ın vurguladığı gibi, bu dönüşüm içinde yitirmiştir.¹⁴² Diğer yandan Piketty'nin dile getirdiği gibi bölüşüm konusu “daima

¹³⁹Bilgehan Emekler ve Atilla Sandıklı, 'Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm', 23-25.

¹⁴⁰Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 41.

¹⁴¹Thomas Piketty, *Kapital*, çev. H. Koçak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, 22.

¹⁴²Robert Gilpin, *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, çev. M. Duran, S. Oktay, M. K. Ceyhan, G. Polat, Kripto Kitaplar, Ankara, 2015, 320.

son derece politik” bir konu olduğundan, ülkelerin savunma ve güvenlik anlayışları göz ardı edilerek anlaşılması mümkün değildir.

Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu dünyası ile sonrası dönemin kimilerine göre çok kutuplu kimilerine göreyse tek kutuplu dünyasının güvenlik ve tehdit algıları, bu algıları güdümlleyen uluslararası ekonomik ilişkiler, egemen ideolojiye ilişkin güç söylemi ve bu söylemin etkileri ve eylemleri birbirinden farklıdır. Dünya bu dönemde yeni bir “durum değerlendirmesi” içine girmiştir. Bu süreçte kapitalizmin tüm dünyaya yayılmasıyla küreselleşme/modernleşme pratiğinin dışında kalabilmiş ülke hemen hemen kalmazken¹⁴³ sistemin periferisinde yer alan ülkeler için bağımsız karar alma süreçleri, her zamankinden daha fazla ekonomik ve politik bağımlılıkların derecesine bağlı hale gelmiştir.¹⁴⁴ Savunma, güvenlik ve bölüşüm gibi tüm ekonomik ve siyasal sorunların etkileri artık bütüncül olarak küresel düzeyde hissedilmektedir. Devletlerin bu sorunlar karşısındaki tutumları ise ya ‘küresel karşılıklı bağımlılıklar’ın izin verdiği ölçüde sorunlara hiçbir şekilde dâhil olmamak ya da küresel bir aktör olabilmek adına sorunların çözümü noktasında proaktif bir politika izlemek şeklindedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde küresel karşılıklı bağımlılıklara şekil veren ABD’nin güvenlik ve tehdit algıları ile bu algılar ışığında geliştirdiği güvenlik stratejileri ve proaktif dış politikası insanlığı etkileyecek öneme sahiptir.¹⁴⁵

Soğuk Savaş yüzyılın sonunda bitmiş olsa da hem halklar arası hem de halkların içinde devam eden çatışma ortamı, insanların yönetimlerden görmeyi hak ettiklerini düşündükleri saygıyı göremedikleri inancına kısa sürede sahip olmalarına neden olmuştur. Bu hayal kırıklığı on yıllardır değişmeyen rejimlere karşı ayaklanma ve isyan hareketlerine dönüşürken, hükümetler de daha baskıcı hale gelmiştir. 1990’lı yıllarda Ortadoğu’da bu türden sorunlar Afrika ve Asya’ya oranla daha az görülürken, “yüzeyin hemen altında pusuda” bekleyen sorunlar gündeme geldiğinde ve SSCB’nin çökmesiyle birlikte ortaya çıkan “yeni durum”da 3 Kafkas ve 5 Ortadoğu ülkesi kurulmuştur. Bu arada Batı siyasetçileri medyanın da desteğiyle, “terörizm” ve “İslami Köktencilik”de keşfettikleri yeni hareket alanını alabildiğine

¹⁴³Murat Yılmaz, ‘Medeniyetler Çatışmasına Giriş’, *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d.* Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, 13-17.

¹⁴⁴Mustafa Kutlay, ‘Yeni Türk Dış Politikasının Ekonomi Politikası: Eleştirel Bir Yaklaşım’, *Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 35*, 2012, 107.

¹⁴⁵Arif Behiç Özcan, ‘Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD’nin Güvenlik Stratejileri’, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 22*, 2011, 446-447.

kullanmaya başlamışlar, artarak devam edecek müdahaleci sürecin ilk sinyallerini vermişlerdir.¹⁴⁶ Bu sebeple, Ortadoğu ülkelerinin, 21. yüzyılın hemen başında gerçekleştirmeye çalıştığı paradigma değişimini küresel bağımlılıkları dikkate alarak değerlendirmek gerekir. Dolayısıyla genelde sistemin işleyişini ve özelde Ortadoğu'daki değişimi anlamak için öncelikle ABD'nin güvenlik anlayışının ne şekilde değiştiğinin irdelenmesi gerekir.

Pluralist ve transnasyonalist kuramlar bu değişimi açıkça ortaya koymaları bakımından dikkate değerdir. Plüralist kuram 1970'lerde petrol krizlerinin etkisiyle ortaya çıkmış ve 1980 ve 1990'larda ortaya çıkan transnasyonalist kuramın öncülü olmuştur. Her iki kuram da sadece devletler düzeyindeki analizleri bırakıp, küresel düzeydeki analizlere yönelmişlerdir. Dönemin yapısı eskiden devletler düzeyinde tartışılmakta olan güvenlik konusunu daha karmaşık ve iç içe geçmiş sorunlar çerçevesinde ele alma gereğini doğurmuştur. Neoliberal dönüşüm, bu iki kuramın kuramcıları açısından “değişim” başlığı altında incelenmiş, Marshall McLuhan tarafından küresel sistem “küresel köy” olarak adlandırılırken, John Burton sisteme “dünya toplumu” adını vermiştir. Burton dönüşümün karmaşık yapısını “örümcek ağı” metaforu ile ortaya koymuştur.¹⁴⁷ Plüralist ve transnasyonalist kuramlar realizmin devlet merkezli kabullerine karşın devlet-dışı aktörleri, uluslararası sistemi ve karmaşık yapıdaki karşılıklı bağımlılıkları dile getirmişlerdir. Medya, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar, finansal sistem ve çokuluslu şirketler küresel sistemin aktörleri olarak güvenlik tanımı içine dahil edilmişler ve klasik güvenlik paradigması yeniden şekillendirilmiştir. Joseph Nye'nin sert güç (*hard power*) ve yumuşak güç (*soft power*) ayrımı dönüşmekte olan güvenlik anlayışını en iyi şekilde özetlemiştir. Buna göre Nye'nin sert güç seti askeri, siyasi ve ekonomik değişkenler tarafından belirlenirken, yumuşak güç seti yaşam tarzı, kültür, demokrasi ve liberal değerler üzerinden tanımlanmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁶Lawrence Davidson ve Arthur Goldschmidt Jr., *Kısa Ortadoğu Tarihi*, çev. A. Güler, Doruk Yayımcılık, İstanbul 2011, 519.

¹⁴⁷Bilgehan Emeklier ve Atilla Sandıklı, 'Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm', 17-18.

¹⁴⁸Age, 19-20.

2.2. ABD’NİN GÜVENLİK VE TEHDİT ALGILARINDAKİ DÖNÜŞÜM

ABD’nin Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik ve tehdit algıları ile “sert güç” ve “yumuşak güç” tercihlerindeki değişimi göstermesi ve buna bağlı uyguladığı dış politikaların anlaşılması açısından ulusal güvenlik stratejisi belgeleri önemli veriler içerir. Soğuk Savaş sonrasında ABD tarafından kısaca ‘Yeni Dünya Düzeni’ olarak nitelenen sistemde ABD, uluslararası sorunların çözümü noktasında dünya liderliğini üstleneceğini açıklamış ve öyle de olmuştur. Bu düzen ise yumuşak güç söyleminin ardında sert güce dayanan bir yapıdadır. ABD, 1990’lardan itibaren gerçekleştirilen tüm silahsızlanma görüşmeleri ve anlaşmalarının devletleri eskisine oranla daha savunmasız hale getirdiğini, silahları azaltmaya yönelik kararların dünya silah dengesini “çetelerin” lehine artırdığını dile getirmiştir. ABD’nin anlayışına göre paradoksal bir biçimde çetelerin ve terörist grupların eline geçen “silahların tehdit olmaktan çıkarılması için yeni silahların kullanılması gerekmektedir”.¹⁴⁹ Yeni düzen söyleminin sonraları, kapitalist sistemin ihtiyacı olan yeni pazar ihtiyacı ve arayışlarının gerektirdiği yayılcı politikaların ABD tarafından perdelenmesi için kullanıldığı yaygın bir görüştür. Körfez Krizi’nin ardından 1991 yılında açıklanan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde, bundan böyle izlenecek güvenlik politikası şu şekilde ortaya konmuştur:

İki kuşaktır dünyayı bölen zorlu mücadele sona ermiştir... Yeni dönem için güvenlik stratejilerini biçimlendirmek, bugün varlığını sürdüren olağanüstü eğilimlerin tahlil edilmesini gerektirmektedir. Neyin değiştiğini ve neyin değişmediğini açıkça görmeliyiz. Tarihin önümüze serdiği fırsatları ciddi biçimde değerlendirmeli ve devam eden tehlikeleri de göz ardı etmemeliyiz.¹⁵⁰

Strateji Belgesi, ABD’nin bir yandan kendini tek süper güç olarak ilan etmesi, bir yandan dünyada yükselmekte olan yeni güç odaklarının farkında olduğunu belirtmesi açısından önemlidir. Belgede temkinli bir dil kullanılarak ABD’nin dünyanın tüm sorunlarına jandarmalık yapmak gibi bir niyeti olmadığı ve tüm sorunları tek başına çözemeyeceği açıkça belirtilmekte, uluslararası sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO gibi örgütlerin daha etkin kullanılması gereği

¹⁴⁹Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 294-296.

¹⁵⁰Çağrı Erhan, ‘ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı’, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:56 Sayı:4, 2001, 82.

vurgulanmaktadır. Belgeye göre ‘yeni dönemin parametreleri’ dikkatlice mercek altına alınmalıdır.¹⁵¹

Samuel P. Huntington tıpkı Baudrillard gibi çağımızda dünya siyasetinin yeni parametrelerinin ideolojik ve ekonomik bölünmelerden çok kültürel bölünmelerle şekil alacağı tespitini 21. yüzyılın hemen başında yapmıştır. Huntington’a göre siyasal mücadelenin yeni zemini, diğer bir deyişle ‘yeni dönemin parametreleri’ medeniyetler arasındaki “fay hatları” tarafından belirlenecektir. Huntington’un sözünü ettiği fay hatlarından biri de Ortadoğu ve Arap İslam coğrafyasına ilişkindir. Huntington Westphalia ile doğan ulus devletlerin kendi aralarındaki mücadelenin 1. Dünya Savaşı sonuna kadar devam ettiğini ancak Rus İhtilalinin ideolojik bölünmeleri ulus-devlet bazındaki bölünmelerin ötesine taşıdığını söyler. 2. Dünya Savaşı öncesinde komünizm, faşizm ve liberal demokrasi arasındaki ideolojik çatışma savaş sonrasında sadece komünizm ve liberal demokrasi arasındaki bölünmeye yerini bırakmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise ideolojik bölünme tamamen ortadan kalkarken yerini medeniyetler arası kültürel bölünmeye ve aynı siyasal birim içindeki gruplaşmalara ve sınıflandırmalara bırakmıştır.¹⁵²

Jimmy Carter’ın ulusal güvenlik danışmanlığı yapmış olan Zbigniew Brzezinski de Baudrillard ve Huntington gibi Soğuk Savaş sonrası dönemin mücadelesinin ideolojik ve ulusal olmaktan çok felsefi ve kültürel bir mücadele olacağını söylemiş, dünyanın değişen iç içe yapısına vurgu yaparak uluslararası ilişkilere jeopolitik açıdan değil jeokültürel açıdan bakmanın daha doğru olacağı tespitini yapmıştır. Batı’nın uygarlıkla ilişkisini de sorgulayan Brzezinski, maneviyattan yoksunluğu ve kültürel yozlaşmanın ABD’nin siyasal gücünü aşındırmanın yanı sıra örnek bir sistem yaratmış olması durumunu da ortadan kaldıracığını söylemiştir. Kısacası farklı kaygılarla da olsa Brzezinski Batı iflas edebilir derken Baudrillard bu iflası çoktan ilan etmiştir. Brzezinski, yeni dönemde ulusların değil bireyin sınırlarının konuşulacağını söylerken, “güzel hayat” sorgulamasının yoğunlaşacağını belirtmiştir. Brzezinski’nin İslam coğrafyasına ilişkin tespitleri ise, hakikate dayansın ya da dayanmasın ileride yaşanacak İslami radikalizme ve Ortadoğu’da yaşanacak olası güç savaşlarına ilişkin bugün isabetli

¹⁵¹ Çağrı Erhan, ‘ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı’, 82-83.

¹⁵² Samuel P. Huntington, ‘Medeniyetler Çatışması mı?’, *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d.*, Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, 22-23.

olduğunu anladığımız öngörülerini içerir.¹⁵³ Kimilerine göre Brzezinski, ABD'nin proaktif Ortadoğu politikasının inşasındaki kilit isimdir. Görüldüğü gibi sistemin kesintisiz devamını sağlamaya çalışan politika yapıcılardan, sisteme yön verdiği düşünülen akademisyenlere kadar tüm taraflar kültürel değişkenlerin belirleyiciliğindeki bir döneme girildiğini ve Batı'ya ilişkin değerlerin deforme olduğunu vurgulamıştır. Beklendiği gibi Soğuk Savaş sonrasındaki iyimser hava çok kısa sürmüş ve yeni dönemin ilk krizi Ortadoğu'da patlak vermiştir.

Soğuk Savaş sonrasında dünyada daha dingin ve barışçıl bir dönemin geleceğini umanlar için ilk önemli düş kırıklığı dönemin hemen başında, 1990 yılında patlak veren 1. Körfez Krizi olmuştur. Arthur Goldschmidt Jr. ve Lawrence Davidson'a göre Irak, genel olarak Batı emperyalizmi ve özel olarak İngiltere'nin Kuveyt'i kendi gelişmesinin önüne geçmesi için bir engel olarak yarattığını düşündüğü ve bu sebeple Kuveyt'in aslında bağımsızlığa sahip olmaya hakkı olmadığına inandığı için Kuveyt'i ilhak etmiştir. Buna karşılık uluslararası düzeyde alınan bir dizi yaptırım kararının ardından gelen "Çöl Fırtınası Operasyonu" ile Bush yönetimi çok kısa bir sürede istediği başarıya ulaşmış, Irak hiç beklemediği bir yenilgiye uğramıştır.¹⁵⁴

Körfez Savaşı'nın ardındaki niyetleri ve kurguyu ortaya koymasından, işgal öncesinde Saddam Hüseyin'in ABD Şam Büyükelçisi ile görüşmüş olması ve ABD'den cevap olarak "Kuveyt ile aranızdaki sınır anlaşmazlığı gibi, Arap ülkeleri arasındaki ihtilaflar hakkında fikrimiz yok" cevabını almış olması, Savaş'ın hakikate dayanıp dayanmadığını göstermesi bakımından kayda değerdir.¹⁵⁵ Diğer yandan "Savaş hakikate dayansaydı nasıl olurdu?" sorusunun daima cevapsız kalacağını söyleyen Baudrillard, her gün atılan binlerce ton bombanın dahi bunu bir savaşa dönüştüremediğini, olanın daha çok "deneysel bir düşmanın lobotomisine" benzediğini söylemiştir.¹⁵⁶ Körfez Savaşı sadece 4 gün sürmüş ancak Irak'ın uğradığı yenilgi bölgede sivrilme isteyen devletlere gözdağı verilmesini fazlasıyla sağlamıştır. Baudrillard'ın deyimiyle bu "sanal savaş" (*virtual war*) sonuçları

¹⁵³Nathan Gardels, 'Zbiginiew Brzezinski ile Mülakat: Çatışan Uygarlıklar Esnek Batının Zayıf Surları', *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d.*, Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, 2001, 184-188.

¹⁵⁴Lawrence Davidson ve Arthur Goldschmidt Jr., *Kısa Ortadoğu Tarihi*, 528-529.

¹⁵⁵Anılcan Küçük, '1. Körfez Savaşı', TÜİÇ Akademi, <http://www.tuicakademi.org/ikorfez-savasi1991/>. Erişim Tarihi: 29.11.2017

¹⁵⁶Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, 54.

açısından çok önemlidir. ABD bölgede özellikle Basra Körfezi'ndeki petrol kaynakları üzerinde istediği kontrolü sağlamıştır ki Sovyetler Birliği'nin dağılımı da bu hâkimiyetin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Savaş'ın hemen ardından Başkan Bush Ortadoğu için 4 aşamalı bir hareket planını Amerikan Kongresi'ne sunmuş ve Ortadoğu ülkeleri tarafından sağlanacak olan bölge güvenliğinin 'ABD yardımı'yla gerçekleştirileceğini vurgulamıştır. Irak'tan başlanarak kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, İsrail'le bölge ülkeleri arasında barışın sağlanması ve Ortadoğu'daki doğal kaynakların bölgenin refahı için kullanılması gerektiğini söyleyen Bush Kongredeki tarihi konuşmasıyla Ortadoğu'da bundan böyle ancak Amerikan hegemonyasında bir düzenin sağlanabileceğini ve Ortadoğu'nun yapılandırılmasında yeni bir döneme girildiğini tüm dünyaya ilan etmiştir.¹⁵⁷

Baudrillard'a göre 1. Körfez Savaşı tarihi bir kırılma olarak simülasyon evrenine iyiden iyiye girildiğinin ilan edildiği ve medyanın gücünün apaçık ortaya çıktığı bir olaydır. Baudrillard Irak'ın tarihsel gerekçelerle Kuveyt'i işgal etmesi üzerine birçok aydın ve düşünür tarafından eleştirilen ancak bir o kadar da çığır açıcı bulunan ünlü kitabı *The Gulf War Did Not Take Place*'i kaleme almıştır. Körfez Krizi'nin bir simülasyondan ibaret ve savaşın sanal olduğuna dikkatimizi çeken Baudrillard, "sıcak savaş" ve "soğuk savaş"tan sonra sıradakinin "ölü savaş" olduğunu söylemiş, başından beri herkesin bunun aslında bir savaş olmadığını bildiğini iddia etmiş, böylece savaşın tanımsal bir krize girdiğini dile getirmiştir.¹⁵⁸ Ona göre her şeyden önce iki güç arasında orantısızlık, savaşın sonucunun önceden bilinmesine yol açmıştır. İkincisi savaş ve sonuçları evlerinde oturanlar için ne korkutucudur ne de olacaklar kitlelerin umurundadır.¹⁵⁹ Diğer yandan savaşa dahil olan 500.000 ABD askerinden ölenlerin sayısı o denli azdır ki, askerlerin savaşa gitmeyip ABD'de trafik kazası geçirip ölme riskleri daha fazladır.¹⁶⁰ Dolayısıyla Savaş'ın göstergeleri olsa da dayanaklarının hakikatle ilişkisi yoktur. Göstergelerinin tamamının medya aracılığıyla teşhir edilmesi sebebiyle 1. Körfez Savaşı'nı "pornografik bir savaş" olarak nitelendiren Baudrillard, Peter Weiss'in Vietnam Savaşı'nı "ilk gerçek televizyon savaşı" diye nitelemesine benzer bir tanımlama

¹⁵⁷Selim Kurt, 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', *Journal of History School (JOHS)*, September 2014, Year 7, Issue XIX, 2014, 174

¹⁵⁸Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, 24

¹⁵⁹Age, 24

¹⁶⁰Age, 69.

yapmış, üretilen gerçekliği düşmanın somutlaştırılması ve Ortadoğu’da istenen algının yaratılmasına ilişkin kılmaştır. Baudrillard’a göre medya savaşı teşvik ederken, savaş da medyayı teşvik etmiş; savaşa ilişkin reklam, savaşın kendisiyle adeta bir yarışa girmiş, böylece dünyada yaşanan şiddet bile tüketilebilir bir forma sokulmuştur.¹⁶¹

Körfez Savaşı ABD’nin askeri gücünü tüm dünyaya gösterebilmesi açısından bir vesile olmuştur. Baudrillard’ın savaş ile ilgili en çok üzerinde durduğu konu bu “sergileme” halidir. Ona göre savaş adeta bu maksatla düzenlenmiş ve bir medya şovuna dönüşmüştür. Dolayısıyla olan biten bir savaş değil, savaş simülasyonudur. ABD savaştaki askeri güç gösterisiyle, yetenekleri anlamında dünyanın hemen her bölgesine kısa sürede ulaşabilecek hava üsleri, kara kuvvetleri ve donanması ile dünyanın süper gücü olduğunu kanıtlamıştır. Ancak savaşın ortaya çıkardığı en önemli hakikat, Arap Birliği ülkelerinin savaş sırasında karşı saflarda yer almış olmaları ve aslında birlik içinde bir birliğin olmadığıdır. Bu durum Birliğe zarar vermiştir. Görülmüştür ki, Ortadoğu’daki Arap ülkeleri için Sykes-Picot Anlaşması ile çizilen sınırlar emperyalist Batılı güçler tarafından suni bir bölümlenmeyle oluşturulmuş ve ulus-devlet bazındaki birliği sağlamayı başaramamıştır. Ortadoğu’daki ulus-devletler çözülmeye açık, kendi içinde birçok mezhebe ve gruplara bölünebilecek yapıdadır. Bu durum ileride Ortadoğu’nun sınırlarının yeniden düzenlenmesi anlamında Büyük Ortadoğu Projesi için de önemli bir veri teşkil edecektir.¹⁶² Ancak projenin meşrulaştırılması için her zaman olduğu gibi “Doğu”nun öteki tanımı içinde yeniden yorumlanması gerekmektedir.

Batı ve özellikle de ABD, Sovyetler Birliği’nin dağılması ve komünizmin çökmesiyle ideolojik anlamda kendi meşruiyetini üzerine inşa ettiği “öteki” fikrinden yoksun kalmıştır. Oysa “öteki” üzerinden yaratılan korku ile iktidarını inşa etmek ve korumak egemen açısından yaşamsaldır. Avrupa uygarlığı, Yunan ve Roma medeniyetleri ile Hıristiyanlığın, Rönesansın, Reformun, Aydınlanmanın, Fransız ve Sanayi Devrimleri’nin ürettiği değerler üzerine kurulmuş olsa da bu değerleri bir araya getirmek üzere daima dışsal bir belirleyici olarak “öteki” algısından yararlanmışlardır. Tarih boyunca bilinen ya da üretilmiş zıtlıkların bir kere daha gerekçelendirilmesi ile Batı Doğu’yu birçok karşıtlıklar çerçevesinde değerlendirmiş,

¹⁶¹Jean Baudrillard, *The Gulf War Did Not Take Place*, 26.

¹⁶²Selim Kurt, ‘Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası’, 175.

bilimsel çalışmaların yanında yazılı ve sözlü kültür aracılığıyla bu farklılıklara ilişkin çeşitli imgeler üretmiştir.¹⁶³ Soğuk Savaş boyunca ‘öteki’, ideolojik bir tanımlamayla komünizm, SSCB ve Doğu Bloku ülkeleri olmuştur. Soğuk Savaş bitince Batı iktidarını pekiştirmek ve kamuoyunu yanına çekmek için yeni bir öteki tanımlamak zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Yeniden yorumlanarak yaratılacak öteki tanımının Ortadoğu coğrafyası içinden çıkacağına sinyalleri ilk kez Körfez Savaşı ile verilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemin uluslararası ilişkilerini, kültürün ve kimliğin devletin dış siyasetini ve güvenlik anlayışını şekillendiren etkisi üzerinden ele alan konstrüktivizmin temsilcileri, devleti “sosyal bir varlık” olarak kabul etmişler, ‘öteki’ üzerinden gerçekleştirilen kimlik inşasının bireysel olduğu kadar devletler düzeyindeki etkilerinin de üzerinde durulmasının gereğini savunmuşlardır.¹⁶⁴ Konstrüktivizmin öncülerinden Alexander Wendt, uluslararası ilişkilerin ana birimi olan devletin kimlik tanımının, iç politika tarafından verili olmaktan çok sosyal yapılar ve çıkarlar tarafından inşa edildiğini vurgulamıştır. Wendt’e göre bir devletin çıkarlarının tatminini ne şekilde sağlayacağı, o devletin kendisini ‘öteki’ üzerinden nasıl tanımladığı ile yakından ilişkilidir.¹⁶⁵ Bu şekilde yapılan bir tanımlamada kimlik, dış yapılar tarafından inşa edilmekte, ‘ben’ ve ‘öteki’ arasındaki salınım sayesinde kimliği oluşturan unsurlar ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ‘öteki’ fikrinden yoksun kalmak, devlet kimliğinin inşası sürecini de sekteye uğratan bir tehdit olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁶ Bush döneminde bu yoksunluğun, Ortadoğu coğrafyası üzerinden Doğu’ya ilişkin ‘öteki’ algısının yeniden yorumlanarak giderilmeye başlandığı söylenebilir.

Bush döneminin ardından 1996 yılında açıklanan Bill Clinton dönemi güvenlik strateji belgesinde kullanılan dil savunma ağırlıklı olmuştur. Belgede bir önceki dönemde kullanılan dilden daha kararlı bir dil kullanılmış olması ise Soğuk Savaş sonrasında yaşanan şaşkınlık döneminin atlatıldığını göstermektedir. Belgede,

¹⁶³İrfan Atalay, ‘Avrupa’da Türklere Karşı Önyargıların Tarihsel Gelişimi ve Bunların Yazınsal Yapıtlarda Yansıması’, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2008, 47-48.

¹⁶⁴Helin Sarı Ertem, ‘Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve Güvenliğin Kimliği’, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 16, 2012, 177 ve 180.

¹⁶⁵Alexander Wendt, ‘Collective Identity Formation and the International State’, *American Political Science Review*, Vol: 88, No. 2, June 1994, 385.

¹⁶⁶Helin Sarı Ertem, ‘Kimlik ve Güvenlik İlişkisi’, 195.

1991 Strateji Belgesi hedeflerine ulaşılmakta olduğu belirtilmiş; ABD'nin küresel liderliği vurgusu kuvvetlendirilmiştir. Clinton döneminde ekonomik önceliklerin ağır basacağı belirtilen belgede, gerektiğinde uluslararası sorunların çözümü noktasında diğer ülkelere müdahale etmek üzere gönderilebilecek bir gücün ABD tarafından daima hazır bulundurulması gereğine vurgu dikkat çekicidir. Diğer yandan bu türden müdahalelerde ABD'nin seçici davranacağı yönünde verdiği sinyaller güçlendirilmiştir. Belgede bu seçici tutum şu şekilde dile getirilmiştir:

Ulusal güvenlik çıkarlarımız tehdit edildiğinde, her zaman olduğu gibi, mümkünse diplomasiye ama zorunlu kaldığımızda da kuvvet kullanımına başvuracağız. Mümkünse başkalarıyla birlikte, mecbur kaldığımızda tek başına hareket edeceğiz. Yine de, askeri gücün saldırganı mağlup etmekle birlikte, köklü sorunları ortadan kaldırmadığını biliyoruz.¹⁶⁷

Clinton'ın ikinci başkanlık döneminin strateji belgesi, Yeni Bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik Stratejisi, 1997 yılında açıklanmış ve belgede diplomasi vurgusu ön plana çıkarılmıştır. 1998 yılı belgesinde ise ABD'nin çıkarları birkaç başlık altında toplanmıştır. “Yaşamsal Çıkarlar”, “Önemli Ulusal Çıkarlar” ve “İnsani ve Diğer Çıkarlar” olarak kategorize edilen bu çıkarlar, ABD'nin ulusal güvenliği açısından değerlendirildiğinde, vatandaşların ekonomik ve sosyal yaşamlarına yönelik oluşabilecek her türlü tehdit karşısında alınacak tutumun gerektiğinde tek başına güç kullanımını da içerebileceği yönündedir.¹⁶⁸ Burada tanımlanan güç, Hardt ve Negri'nin bahsettiği ve egemen tarafından meşru kabul edilen şiddet iken; bu güç aracılığıyla gerçekleştirilecek eylem ise “sürekli çevrenin şekillendirilmesi”dir. Elde edilen düzen ise Baudrillard'ın kuramına göre simülasyon evreninden başka bir şey değildir. Şiddetin gerektiğinde egemen güçler lehine kullanımına böylece alan yaratılmış olmaktadır. 1999 yılı strateji belgesiyle birlikte küreselleşme odağına geçiş, iyiden iyiye hızlanan uluslararası piyasalardaki entegrasyon ve karşılıklı bağımlılıkların artışı da teyit etmiştir.

Belgeye göre küreselleşme olgusu etrafında tüm ülkelerin toplanması barışın, refahın ve işbirliğinin tesis edilmesi açısından gereklidir. Diğer yandan küreselleşme ile gündeme gelen yeni sorunlardan da bahsedilmekte, terörizmi ve uluslararası organize suçları destekleyen ya da uzun menzilli füze geliştiren “serseri devletler”

¹⁶⁷Çağrı Erhan, ‘ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı’, 84.

¹⁶⁸Age, 85-86.

tanımları yapılmaktadır. Bu kapsamda, İran, Irak, Libya, Kore gibi devletleri küreselleşmenin önündeki siyasal tehditler olarak gördüğünün altını çizen ABD, tek başına bir süper güç gibi davranarak küreselleşmenin tüm sorunlarıyla ilgileneceğini, gerektiğinde tehditlerin bertarafı için güç kullanmaktan çekinmeyeceğini vurgulamıştır. Belgeye göre küresel aktör olma anlamında ABD diğer ülkelerin ‘demokratikleşme’ ve ‘serbest piyasa ekonomisine geçiş’ süreçleri ile ilgilenmek durumundadır. Bu ABD’nin hem ekonomik hem de ulusal güvenlik öncelikleri açısından olmazsa olmaz şartlarından biridir. Kısacası ABD, dünya sorunlarının çözümü noktasında kullanacağı yumuşak güç söylemini arka plandaki güçlü askeri varlığıyla desteklemek gerekliliğinin farkındadır.¹⁶⁹

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’nin güvenlik algılarının değişimi açısından yaşanan gelişmeler Körfez Savaşı, Ortadoğu’da İran’ın politikaları, Rus ekonomisinin küreselleşmesi olarak sıralanabilir. Diğer taraftan, ABD’nin tehdit algısını değiştiren ve güvenlik stratejilerine yön veren tarihi kırılma, 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terörist saldırılar olmuştur. Körfez Savaşı ile ‘ötekileştirme’ bağlamında verilen sinyal 11 Eylül terörist saldırıları ile kesinleşmiştir. Bu tarihten sonra yeni güvenlik algısı ya da “güvenikleştirme” anlayışı, Bush yönetimi ile birlikte seslerini yükselten ve yönetimde kendilerine yer edinen yeni muhafazakârların (*Neo-conlar*) ortaya koyduğu doktrin olan ‘önleyici eylem’ başlığı altında toplanmaya başlanmış ve bu doktrin terörist saldırıların ardından hem ‘öteki’ yani düşman yaratımı için hem de ABD hegemonyasını Ortadoğu’da tesis etmek için güçlü bir zemin yaratmıştır. Bu grubun ürettiği en önemli politika, 23 ülkeyi kapsayan ve Ortadoğu coğrafyasının yeniden yapılandırılmasını hedefleyen Büyük Ortadoğu Projesi olmuştur.

Terörizmin 11 Eylül’le birlikte uluslararası boyutlara taşınması yani küreselleşmesi, hem savaş felsefesinin hem de savaşan aktörlerin değiştiğini göstermesi açısından yeni bir çağın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 11 Eylül saldırıları terörizmin tanımını da değiştirmiştir. 1970’lerden sonra küreselleşme ile birlikte iletişimin getirdiği olanaklarla terör örgütleri amaçlarını uzak coğrafyalara kadar taşıyabilmiş ve terör böylece küresel bir görünüm kazanmıştır. Örgütler bu süreçte kendi ideolojik söylemlerini yaymaya çalışmışlar, başka örgütlenmelere yol açmış ve var olanları etkilemişlerdir; diğer grupları uyarırken onlara destek de

¹⁶⁹Çağrı Erhan, ‘ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı’, 86-87.

sağlamışlardır. Terör giderek daha fazla “ergonomik” bir araç haline gelmiş, egemen güçlerin çıkarları yönünde hareket ettikleri sürece terörist grupların eylemleri meşru kabul edilirken, sistemi tehdit edenler apriori olarak gayrimeşru ilan edilmiştir.¹⁷⁰ 11 Eylül terörizmin aldığı yeni görünümün teyit edildiği tarih olarak kabul edilmektedir.

ABD, 11 Eylül terör eylemlerinden sonra, öncelikle kendi deyimiyle ‘suçlu ülkeler’e yönelik müdahaleleri gerçekleştirebilmek, rahat karar alabilmek ve kitleleri ikna etmek için gereken hukuki zemini hazırlamıştır. Baudrillard’ın bahsettiği gibi yoktan bir gerçeklik imal etmek için gereken tüm araçlar bu zeminin inşasında kullanılmıştır. Bush yönetimi, çıkardığı *Patriot Act* ile ortak düşman algısı üzerinden gereksinim duyduğu meşrulaştırmayı gerçekleştirmiştir. *Patriot Act* var olan terörizmin yanı sıra olasılık halindeki düşmanlar üzerinden Hardt ve Negri’nin dikkatimizi çektiği gibi ‘küresel emperyal düzenin devamı’ fikri ile temellendirilmiş ve kitleler üzerinde korku ile yaratılan güvenlik ve tehdit algıları ile desteklenmiş bir metindir. Ortak düşman ya da ‘öteki’ uluslararası terörizm ve destekçisi ülkeler iken bu söyleme katılan herkes ABD’nin dostu, katılmayanlar ise düşmanı yani ‘öteki’ ilan edilmiştir.¹⁷¹

11 Eylül sonrası sistematik olarak küresel tansiyonu yükseltmek üzere kullanılan söylem içinde özellikle Başkan Bush’un, İncil’den alıntılanarak “bizden olmayan bize karşıdır” söylemini kullanması aslında Ortaçağ’ın “haklı savaş” söylemine de atıfta bulunduğu izlenimini yaratmıştır. Bu noktada Baudrillard’ın Leviathan’a atıfla, gerçeğin farklı tanımlamalarla manipüle edildiğinde, algının geri dönüşsüz şekilde değiştiğini ve hakikatle bağının tamamen kesildiğini söylediğini hatırlamak gerekir. Kimilerine göre ABD, 11 Eylül’ün ardından ürettiği bu söylemle, arka plandaki küreselleşme hedefleri doğrultusunda uzak coğrafyalara ulaşmak üzere ve kendi stratejilerini dünya üzerinde uygulamaya koymak adına yeni bir çıkış noktası olarak kullanmıştır.¹⁷² Yine Bush tarafından sıklıkla ‘düzen’ ya da ‘barış’ anlamında kullanılmış olan *Pax Americana* terimi, arkasına gizlenen emperyal niyetleri gizlemek için kullanılmış bir söylemdir. Wallerstein’in söylediği gibi Soğuk Savaş sonrasında kapitalist sistem için yeni pazarlara erişim eskisinden daha yaşamsal hale gelmiştir. Günümüzde hegemonyaya göndermede bulunan “*Pax*

¹⁷⁰Beril Dedeoğlu, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, 173, 177-178.

¹⁷¹Çağrı Erhan, ‘ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı’, 81-83.

¹⁷²Arif Behiç Özcan, ‘Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD’nin Güvenlik Stratejileri’, 455-456.

Americana dâhilinde eşitlik parametrelerinden söz etmek mümkün değildir” çünkü düzen kavramı ile emperyal hedeflere dolayısıyla küresel eşitsizliğe gizli bir göndermede bulunmaktadır. Amerika ve Bush yönetimi, 11 Eylül sonrası ABD’nin değişen güvenlik anlayışı çerçevesinde Ortadoğu’ya ya da üçüncü dünya ülkelerine götüreceğini söylediği barış, demokratik yönetim, insan hakları ve düzen gibi söylemler ardına ekonomik çıkarlarını gizlemiştir.¹⁷³

11 Eylül sonrasında uluslararası sistemin terörizmin küreselleşmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalması, 2002 yılında George W. Bush döneminde çıkarılan Ulusal Güvenlik Stratejisi’nin ağırlıklı konusunun terör olmasına yol açmıştır. ABD’nin güvenlik ve tehditle ilgili kabulleri belgeye ABD’nin yapabileceği tek taraflı ve tek başına müdahaleler ile yansımış, bu dönemin söyleminde ittifaklara çok yer verilmemiştir.¹⁷⁴ 11 Eylül olaylarına kadar geçen süre içinde ABD Ortadoğu’da hegemonyasını kurmuş olsa da yumuşak güç söylemini korumuş, bölgeye ilişkin uygulamalarında uluslararası kuruluşların ya da bölge ülkelerinin onayını almış ya da birlikte hareket etmiştir. 11 Eylül ABD açısından bölgede yumuşak güçten sert güce geçişi temsil eden, tek taraflı sert müdahalelerin yukarıda bahsi geçen söylemler ardına gizlendiği bir dönemi beraberinde getirmiştir.

Barry Buzan’a göre 11 Eylül’ün ABD açısından önemi ABD’nin “tehdit eksikliği” problemini çözmüş olması, diğer bir deyişle yeni güvenlikleştirme döneminin dayanağının bulunmuş olmasıdır.¹⁷⁵ Yeni dönem radikal bir biçimde eski dönemden ayrılarak askeri güç üstünlüğünü yeniden dünyanın gündemine taşımıştır. Baudrillard, *Der Spiegel*’de 2002 yılında yayınlanan bir röportajında 11 Eylül saldırılarını değerlendirmiş, ABD’yi hegemonik üstünlüğünü kurma çabası içinde olmakla suçlamıştır. Baudrillard’ın değerlendirmesine göre olan, 4. Dünya Savaşı’dır.¹⁷⁶ 11 Eylül sonrasında girilen yeni dönemin belirleyicisi sert güç olurken, Bush’un “Şeytan Ekseni” olarak belirlediği İran, Irak, Suriye gibi devletler başta

¹⁷³Turan Cavlan, ‘Yeni Osmanlılık: Batıdan Kopuş Mu?’, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, No. 2, 2010, 129.

¹⁷⁴Eyyub Kandemir, ‘ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S.Walt’un İttifak Teorisi’, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2011, 142.

¹⁷⁵Barry Buzan, ‘Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi’, 119.

¹⁷⁶International Journal of Baudrillard Studies, Volume 1, Number 1 (January 2004), This is the Fourth World War: The Der Spiegel Interview with Jean Baudrillard, Interview Translated by Dr. Samir Gandesha (Simon Fraser University), Introduction by Dr. Gary Genosko (Canada Research Chair in Technoculture Studies, Lakehead University).

http://www2.ubishops.ca/baudrillardstudies/vol1_1/spiegel.htm.

Erişim Tarihi: 29.11.2017

olmak üzere tüm Ortadoğu bu değişimden fazlasıyla etkilenmiştir. Bölgedeki otoriter rejimler artık açıkça ABD'nin hedefindedir. ABD, dönemin güvenlik stratejisi belgesinde de belirtildiği gibi, 2003 yılında Irak'ın işgali sırasında uluslararası kuruluşların ve bölge ülkelerinin onayını almadan, işgali tek başına gerçekleştirebilmiştir. Küresel terörle savaş söylemiyle meşrulaştırılan bu müdahale ile başlayan süreç ileride bu meşruiyetin sorgulanacağı birçok tartışmaya sebep olacaktır.¹⁷⁷

ABD, Soğuk Savaş boyunca ve sonrasında İran ve Irak'ın Ortadoğu'da güçlenmesini istememiş, güçlü müttefiki İsrail'in güvenliğini garanti altına almayı amaçlamış; bölge enerji kaynaklarını kontrol altına alarak, bu kaynaklara sabit fiyatlardan erişim sağlamayı hedeflemiştir. 11 Eylül halen Ortadoğu'da yerine oturmamış olan güç dengelerinde üstünlüğü ele geçirme fırsatını ABD'ye sunmuş, ABD bölgede daha önce NATO ve BM aracılığıyla gerçekleştirilen müdahaleleri bir tarafa bırakarak, tek başına ve bağımsız hareket etmeye başlamış, ilk olarak Afganistan'a müdahale ettikten sonra 2003 yılında Irak'a müdahale etmiş ve yönetimdeki Saddam Hüseyin'i devirmiştir.¹⁷⁸ Söylem düzeyinde müdahaledeki amaç Irak'ın demokratikleştirilmesi ya da özgürleştirilmesi olarak seçilmiş ancak söylem ve gerçeklik arasındaki tutarsızlık, müdahaledeki 'hakikat' kuşkusunu artırmıştır.

11 Eylül ve sonrasında ABD'nin Irak'ı işgali Baudrillard'ın simülasyon kuramına ilişkin tüm tespitlerinin kanıtı gibidir. Baudrillard'a göre 11 Eylül olayları ABD'nin yalıtılmış gücüne son vermiş, rahatını fazlasıyla bozmuş ve ironik bir biçimde “mevcut dünya düzeni olaysız bir dünya istediği için olay çıkarmak” durumunda kalmıştır. Bundan sonra ABD'nin değişen tehdit algısı her türlü tehdidin önceden tahmin edilerek, önleyici tedbirlerin alınmasını gerektiren bir güvenlik sisteminin geliştirilmesine zemin yaratmış ve 2003 yılında ABD “tedbir amaçlı” olarak Irak'ı işgal etmiştir. Muhtemel tehdit Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarına sahip olduğu ve günün birinde kullanma olasılığının bulunduğu. Baudrillard'a göre bu durum henüz işlenmemiş bir suçun önceden cezalandırılması gibidir. Kısacası Irak Savaşı hakikate ilişkin dayanaklardan yoksun, “ölçsüz” bir savaştır. Baudrillard, Steven Spielberg'ün *Azınlık Raporu* filminde yakın bir

¹⁷⁷Barry Buzan, 'Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi', 119-120.

¹⁷⁸Alptan Ulutaş, 1. ve 2. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2006, 12.

gelecekte işlenebilecek suçların önceden tespit edilerek engellenmesi kurgusu ile Irak Savaşı'nın kurgusunun aynı olduğuna dikkat çekmiştir. Sorun alınan tedbirlerle bertaraf edildiğinden, Saddam Hüseyin'in kitle imha silahlarını gerçekten kullanıp kullanmayacağı hiçbir zaman bilinemeyecektir. Baudrillard'a göre Irak Savaşı sanal bir suçun cezalandırıldığı "işlemsel" bir savaştır (*fractal war*) ve sinema filmi gibi izleyebildiğimiz bu işlemsel savaşın konusu bir "lanet okuma" ya da "şeytan kovma"dır.¹⁷⁹

Irak Savaşı'nın meşruiyeti çokça tartışılmış, ABD'nin müdahale etme şekli ve sonuçları açısından uluslararası kamuoyundaki itibarını aşındırıcı etkisi olmuştur. Savaş sırasında ve sonrasında Amerikan ve İngiliz hükümetleri tarafından yürütülen halkla ilişkiler kampanyası ve savaş propagandası birçok uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından eleştirilmiştir; çünkü savaş propagandası hemen her savaş için geçerli bir yöntem olsa da savaşın meşruiyetinin bu denli tartışmalı hale gelişi ilktir. Savaşın meşruiyeti meselesi Savaş'ın kendisinin önüne geçmiş, Saddam Hüseyin'in elinde bulundurduğu iddia edilen kitle imha silahları bir türlü bulunamamış, Savaş'ın hakikatine ve gerekli olduğuna kimse ikna edilememiştir.¹⁸⁰

Irak Savaşı'nın ardında yatan ancak *simulacrum*la ustaca gizlenen hedeflerin hemen hiçbirine ulaşamamış olduğu yaygın bir görüştür. ABD hedeflediği şekilde ne İran'ı etkisizleştirebilmiş ne de Rusya ya da Pakistan'ı denetimi altına alabilmiştir. Diğer yandan savaşın maliyetleri hem Irak halkı hem de ABD açısından büyük olmuş, savaşın Amerikan kamuoyunda sorgulanmasına neden olmuştur.¹⁸¹ Irak müdahalesi ABD'nin imajını hem içeride hem de dışarıda zedelemiştir. Bush döneminin yavaş yavaş sonuna gelirken 2006 yılı güvenlik stratejisinde, bir önceki strateji belgesindeki tek taraflılık anlayışının terk edilerek, çok taraflılığın gerekliliğine vurgu yapılmaya başlanması ve ABD'nin benzersiz askeri gücünün devamı için ittifaklara önem verilmesi gereğine değinilmeye başlanması dikkat çekicidir. Bu sebeple, 2006 Ulusal Güvenlik Stratejisinin tek taraflılıktan çok taraflılığa yönelişte bir geçiş stratejisi olduğu söylenebilir.¹⁸²

¹⁷⁹Davetsiz Misafir, Jean Baudrillard ile Söyleşi, Balca Arda

¹⁸⁰Brendan O'Neill, Propaganda Defensive, 2003,

<http://www.spiked-online.com/newsite/article/6476#.WiaWZnlx2Uk>, Erişim Tarihi: 05.12.2017

¹⁸¹Hamit Çelik, Ortadoğu'da ABD Politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, 41.

¹⁸²Eyyub Kandemir, 'ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejileri', 142.

Sert güç dönemi ABD'nin yıpranması ile sonuçlanmış, Soğuk Savaş döneminde pompaladığı İslami radikalizm ve illegal gruplarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Barack Obama'nın başkanlığı dönemine yaklaşılrken yumuşak güç söylemine dönmesi zorlaşan ABD'nin itibar kaybıyla bıraktığı boşluk Çin ve Rusya gibi devletler tarafından doldurulmaya başlanmıştır.¹⁸³ Diğer yandan ekonomik güç dengeleri açısından dünya özellikle 2008 küresel krizi sonrasında yeni bir döneme girmiştir. Birçok analiste göre dünya artık tek kutupluluktan (*unipolarity*) çok kutupluluğa (*multipolairty*) doğru geri dönülmez şekilde evrilmiştir. Bu dönüşümle birlikte dünya güç odakları açısından durum Soğuk Savaş dönemindeki kutuplaşmadan daha karmaşık ve belirsiz bir ortam yaratmıştır; çünkü örneğin Çin'in ekonomik büyümesindeki devamlılık ve Çin'in bir dünya ekonomik ve siyasal gücü olarak yükselişi, bundan önceki kutuplaşmalardaki güç odaklarının yükselişi ile kıyaslanmayacak ölçüde kendine özgüdür.¹⁸⁴ Ekonomiyi siyasetin öncülü olarak kabul ettiğimizde bu dönüşümün dünyanın alacağı yeni siyasal görünüm üzerine etkilerinin olacağını da kabul edilmesi gerekir.

Bush döneminin Ortadoğu'da soru işareti bırakan sert uygulamaları sonrasında Obama'nın başkan seçilmesiyle birlikte 2009 yılında sert güç dönemi sona ermiştir. Obama yumuşak güç söylemine geri dönüş sinyalleri verirken, köktencilği destekleyen politikaları terk etmeyi vaat etmiştir.¹⁸⁵ Obama döneminin 2010 yılı Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde tehditlerin dengelenmesi için ittifaklar yeniden başlıca yöntem olarak belirlenmiştir. Böylece Obama, başkanlık döneminin hemen başında tek taraflı politikaları bırakma ve çok taraflılığı benimseme sinyalleri vermiş, Batı ile ittifakın ve özellikle NATO'nun daha etkin hale getirilmesi yönünde ve ABD güdümüyle tek taraflı değil daha geniş mutabakatla hareket edilmesi tartışmaları gündeme gelmiştir.¹⁸⁶ Daha önce Bill Clinton döneminde George H. W. Bush'un başkanlığı döneminde oluşan itibar kaybının tamir edilmeye çalışıldığı gibi, Obama dönemi ile birlikte George W. Bush döneminde oluşan olumsuz algının tamir edilmeye çalışıldığı yaygın bir düşüncüdür. Ancak bu tavır da zaman içinde

¹⁸³Selim Kurt, 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', 168-169.

¹⁸⁴Stephen G., Brooks ve William C. Wohlforth, 'The Rise and Fall of the Great Powers in the Twenty first Century, China's Rise and the Fate of America's Global Position', *International Security*, Vol. 40, No. 3 (Winter 2015/16), 2016, 53.

¹⁸⁵Selim Kurt, 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', 168-169.

¹⁸⁶Eyyub Kandemir, 'ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejileri', 144.

inandırıcılığını kaybedecektir; çünkü Obama döneminde de reel çıkarların bir gereği olarak eylem ve söylem birbirini desteklememiştir.¹⁸⁷

Obama'nın seçim kampanyası boyunca yansıttığı görünüm "Amerika'nın ilk kozmopolit başkanı" imajı üzerinde kurulmuştur. Bu imaja rağmen 21. yüzyılın Amerikan yüzyılı olduğu ve Amerika'nın bu yüzyılın ilk imparatorluğu olduğu tartışmaları Obama döneminde de devam etmiştir. Bu hiçbir zaman başkanlık düzeyinde dile getirilen bir söylem olmasa da birçok analiste göre günü birinde tarih 21. yüzyılı yazdığında, Amerika'nın bu yüzyılın imparatorluğu olduğunu söyleyecektir; çünkü Obama'nın, imparatorluk bakış açısına son verdiği düşünülen "kozmpolitleşme" söylemi, "imparatorluk" tartışmalarını bitirmeyen ancak dönüştürerek devam ettiren bir söylemdir. Bush döneminin ardından Amerikan İmparatorluğu tartışmaları böylece form değiştirerek bu defa "kozmpolitleşme" başlığı altında devam ettirilmiştir.¹⁸⁸ Diğer yandan söylem ve eylemin birbirini desteklememesi bu sürekliliğe dair şüpheleri de ortadan kaldırmıştır. Tüm yumuşak güç söyleminin ötesinde Obama, Guantanamo Kampı'nın kapatılması kararını imzaladıktan bir gün sonra, uluslararası hukuku açıkça ihlal eden bir karar olmasına rağmen, Pakistan'ın müdahalenin önünü açan bir kararı imzalamış; bu kararı hem içeride hem de dışarıda soru işareti yaratmıştır.¹⁸⁹

Obama döneminde Ortadoğu İslam coğrafyasındaki totaliter rejimlerin bertarafı için üretilen stratejiler yeni bir perspektif altında denenmeye başlanmıştır. Bu stratejilerden bir tanesi Türkiye'nin İslam ülkeleri açısından 'model ülke' olarak tanımlanması ve bu coğrafyada istenen demokratik dönüşüme yön vermesi olmuştur. ABD'nin bu stratejiyle Ortadoğu'nun baskıcı yönetimlerinin, Çin, Hindistan ve Rusya'nın değiştirmekte olduğu güç dengeleri dikkate alındığında, karşı tarafın birer oyuncusu olmayı seçmemelerini sağlamayı hedeflediği söylenebilir. Bu sebeple ABD Ortadoğu ülkelerinde yaratacağı kargaşa ve çatışma ortamı yani istikrarsızlık üzerinden bir politika geliştirmiş, demokratikleştirme söylemiyle bunu desteklemiş

¹⁸⁷İsmail Ermağan, 'Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti', *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2012, Cilt:3 Sayı:2, 2012, 21-22.

¹⁸⁸C. Akça Ataç, 'Re-Entering the Cosmopolitan Phase of Imperium: Remarks on Obama's Presidency and Discussions of American Empire', *Perceptions, Journal of International Affairs*, 14:1-2, (Spring-Summer 2009), 5-6.

¹⁸⁹Age, 22.

ve halen devam eden belirsizlik ortamında özellikle baskıcı yönetimleri denklem dışı bırakmayı hedeflemiştir.¹⁹⁰

Hardt ve Negri'nin tespit ettiği gibi bu tip perspektif değişimleri çoğu zaman, “küresel emperyal düzenin devamı” fikri üzerinden egemen ideolojinin hegemonyasının devamı için şiddeti meşrulaştırmak üzere yaptığı demagojinin alt bileşenlerini temsil etmek üzere kurgulanmaktadır. Diğer bir deyişle küresel terörizmle savaş ve demokratikleştirme gibi söylemler, Baudrillard'ın kuramının kalbine yerleştirdiği simülasyon evreninin kesintisiz devamı için egemen ideolojinin yarattığı hipergerçekliğin derinleştirilmesi ve meşrulaştırılması için kullanılan bir söylem olarak da değerlendirilebilir. Obama döneminde söylem ve eylem arasındaki bağ bu perspektif değişimi sürecinde yitirilmiş, Baudrillard'ın sözleriyle ifade edilirse hakikat ve gerçeklik bir kere daha geri dönülmez şekilde ayrılmıştır.

Küreselleşen dünyada ulusal ve uluslararası güvenliği ayrı ayrı ele almanın neredeyse imkânsız hale geldiği açıktır. Soğuk Savaş'ın bitmesinin küresel anlamda ekonomik ve siyasal etkilerinin yanında, ABD'nin tehdit algıları ve izlemiş olduğu güvenlik stratejilerinde dalgalı bir seyir olsa da, yarattığı değişim kaçınılmaz olmuştur. Bu kaçınılmaz değişim küresel anlamda yarattığı etkiyle beraber Ortadoğu'da otoriter rejimlerin baskısı altında yaşayan Arap halklarına kadar uzanmış, 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve daha sonra Ortadoğu coğrafyasına yayılan bir dizi ayaklanmayı da tetiklemiştir. Arap Baharı olarak adlandırılan bu değişim dalgası ABD'nin güvenlik anlayışındaki değişim ve Ortadoğu politikasının bu anlayış çerçevesinde aldığı yeni görünüm ile yakından ilintilidir. Bu sebeple 11 Eylül sonrasında yaşanan güvenlik algısı değişimini, devlet-sermaye işbirliği üzerinde yükselen sistemin kendi devamını sağlamak yönünde Ortadoğu coğrafyasında yer alan enerji kaynaklarına erişim ve kullanım hakkını sağlayacak zemini yarattığı gerçeğini göz ardı ederek anlamak mümkün değildir. Kapitalist sistemin tıkanan damarlarının açılmasını sağlamak için yeni pazar arayışlarına giren sistemin merkez ülkeleri, özellikle de ABD, söz konusu güvenlik anlayışının getirdiği ‘devlet inşası’ gibi politikaları kullanarak, demokratikleştirme gibi söylemler üzerinden meşrulaştırdıkları müdahaleleri, Ortadoğu kaynaklarının sömürülmesi için araç haline getirmiştir.¹⁹¹ Bu süreçte Baudrillard'ın söylediği gibi

¹⁹⁰İsmail Ermağan, ‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası’, 22.

¹⁹¹Özlem Kaygusuz, ‘Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik’, 48.

gerçek tüm göstergeleriyle ortada olsa da hakikat ile ilgisi kalmamıştır. Dolayısıyla bu süreçte kurgulanan ve hayata geçirilen bütünüyle bir simülasyon modelidir. Arap Baharı ise bu süreçte üretilmiş en acımasız gerçekliktir. Bu sebeple, İslam coğrafyasında yaşayan halkların otoriter yönetimlerden kurtulma, insan hakları, refah ve özgürlük söylemleri ile şekillenen bir devrim görünümünde başlayan Arap Baharı'nın, içsel (*endojen*) faktörlerinden çok dışsal (*exojen*) değişkenleri ele alınmalı ve bu değişkenler arasındaki kesişim noktaları üzerinden ne şekilde imal edildiği ortaya konulmalıdır.

Obama 2009 yılında başkan seçildiğinde Kahire'de yaptığı tarihi konuşma ile Müslüman halklara barışçıl mesajlar vermeye çalışmıştır. Kahire'yi ziyaretini yeni bir başlangıç yapmanın gereği olarak gören Obama “Ben Kahire’ye Amerika Birleşik Devletleri ile dünyadaki Müslümanlar arasında karşılıklı çıkar ve karşılıklı saygıya dayanan, Amerika ve İslam’ın birbirleriyle zıt olmadığı ve rekabete gerek bulunmadığı gerçeğine dayanan yeni bir başlangıç arayışı ile geldim” sözleriyle sert güç döneminden tekrar yumuşak güç dönemine geçişin sinyallerini vermiştir. Obama Türkiye ziyareti sırasında TBMM’de yaptığı konuşmada ise “Becerebildiğim kadar açıkça şunu söylemek isterim ki, Birleşik Devletler, İslam ile bir savaş halinde değildir ve asla olmayacaktır” diyerek İslam coğrafyasına dostluk mesajları göndermiştir.¹⁹² Diğer yandan ironik bir biçimde Obama döneminde ABD yönetimi açısından en zorlayıcı gelişme yine Ortadoğu coğrafyasından Arap Baharı ile gelmiştir.

2.3. “ARAP BAHARI”

1. Dünya Savaşı sonrasında dönemin egemen güçleri olan Fransa ve İngiltere tarafından siyasal anlamda ilk defa tanımlanan Ortadoğu, Türkiye, İran ve Afganistan havzası, Arap Yarımadası, Mısır ve “Bereketli Hilal” olarak tanımlanan, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail ve Ürdün’ü kapsayan bir coğrafyadır.¹⁹³ ABD’nin her iki dünya savaşı döneminde izlemiş olduğu izolasyon politikası Ortadoğu’nun ABD’nin gündemine geç girmesi sonucunu yaratsa da bölge, jeo-politik önemi ve fosil yakıt kaynakları açısından zengin (dünya petrol rezervlerinin % 60’ına ve doğalgaz rezervlerinin % 35’ine sahip) oluşu sebepleriyle tarihin hemen her döneminde

¹⁹²Hamit Çelik, ‘Ortadoğu’da ABD Politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi’, 52-53.

¹⁹³Selim Kurt, ‘Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası’, 169.

ideolojik güç odakları arasındaki mücadelenin merkezinde yer almıştır.¹⁹⁴ ABD'nin bölgenin zengin petrol kaynaklarına olan ilgisi 1920'lere kadar götürülebilse de esas olarak 2. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin bölgeye yönelik politikalarının yoğunlaşması ve yine savaş sonrasında İngiltere ve Fransa'nın büyük yıkıntılara uğramış olması sebebiyle bölgede bir güç boşluğunun olması, ABD'yi bu bölgedeki Sovyet hegemonyası ihtimaline karşı aktif olmaya zorlamıştır.¹⁹⁵ Ortadoğu, Arap milliyetçiliğinden Arap sosyalizmine, radikal İslam'dan, siyasal İslam'a ve Şii eksenine değin tüm dinamikleriyle egemen devletlerin güç mücadelesine daima konu olmuş bir bölgedir. Ortadoğu Arap coğrafyasına yeni bir dinamiğin eklenmesi ise süreçte "Arap Uyanışı" ya da "Arap Baharı" olarak anılan fakat değişen koşullar sebebiyle sonraları "Arap İsyanı" olarak da isimlendirilen büyük dönüşüm hareketi ile olmuştur. Arap ülkelerinin demokratik haklara ilişkin talepleri ve reform istekleri kitlesel halk hareketlerine dönüşmüş ve bu coğrafyada ardında büyük kargaşa ve belirsizlik bırakarak, yönetim değişikliklerine varan bir dizi olayla karakterize olmuştur.¹⁹⁶

Arap Baharı ilk günlerde Batı tarafından olumlu karşılanmış ve bir uyanış hareketi olarak değerlendirilmiştir. Arap Baharı'nın gerçek bir devrim olmadığı yönündeki inanışlar zaman içinde güçlense de ayaklanmaların ülkelerin iç dinamikleri ile mi tetiklendiği yoksa bölgedeki istikrarsızlık ve kaos üzerinden daha kolay manipüle edilebilir bir ortam yaratmak için başta ABD olmak üzere bölgede etkili olmayı arzu eden ekonomik ve siyasal güç odakları tarafından mı kurgulandığı konusunda ise bir fikir birliğine varılamamıştır. Kimi analistlere göre gelişmelerin Soğuk Savaş sonrasındaki Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki dönüşüm hareketine benzer özellikler taşıması dikkat çekicidir.¹⁹⁷ Diğer taraftan Arap halklarının ekonomik, sosyal ve siyasal şartlara ilişkin beklentileri 20 yıl önceki bu dönüşümün gerekçeleri ile örtüşse de yöneten ve yönetilen tarafların beklentilerinin örtüşmesi

¹⁹⁴Zafer Akbaş, 'ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi', *ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı/ Relationships of the USA and The Great Middle East Special Issue*, 2011, 2.

¹⁹⁵Selim Kurt, 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', 170-171.

¹⁹⁶Oktay Bingöl, 'Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları', *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XIII/2 (Kış 2013), 2013, 26.

¹⁹⁷Dalibor Rohac, 'Economic Transitions: Learning from Central Europe', Hoover Institution, Policy Review, October-November, 2012, <https://www.hoover.org/research/economic-transitions-learning-central-europe> Erişim Tarihi: 30.12.2017

bağlamında oldukça farklı bir görünüm vermiştir.¹⁹⁸ Kimilerine göre ayaklanmalar başarısız sonuçları ile daha çok 1848 Devrimleri 'ne benzemektedir. Ancak birçok analiste göre önceleri devrim görünümündeki ayaklanmalar bu coğrafya için benzersizdir. Kemal Karpat'a göre geçmişte Ortadoğu'da gerçekleşmiş olan tüm devrimleri, siyasi ve sosyo-kültürel amaçları üzerinden iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Siyasal açıdan Ortadoğu devrimleri daima Batı'nın yayılcı hareketine karşı ve dönemin "taç sahibi, hidiv, imam ya da kral"larına rağmen gerçekleştirilmişlerdir. Sosyo-kültürel açıdan ise Ortadoğu devrimleri dil, kültür, tarih ve gelecek beklentileri açısından uyumlu, çağdaş bir milli devletin inşasına yöneliktir. Böylece Ortadoğu'daki eski devrimci grupların ideolojisi krallık, cumhuriyet, istibdat, liberalizm ve sosyalizme doğru değişirken, devrimciler bir süre sonra halkla aralarındaki bağı yitirmiştir. Kemal Karpat tarafından milliyetçi-çağdaşlaşmacı olarak tanımlanan bu ideoloji, kitlelerin derinleşen ekonomik, toplumsal ve kültürel beklentilerini karşılayamamaya ve daha baskıcı bir tutum almaya başlayınca toplum içinde iki kutup ortaya çıkmaya başlamıştır.¹⁹⁹

İçsel faktörlerin ayaklanmalar üzerindeki etkisinin daha fazla olduğuna inanan analistlere göre otoriter rejimlerin baskısı, işsizlik, iktidara yakın grupların kayırılması, gelir adaletsizliği ve yoksulluk sınırında yaşayanların sayısının giderek artması, küreselleşmenin iç piyasaya olumsuz etkileri, düşük ücret politikaları ve yaşam standartlarındaki bozulma Arap halkalarını kitlesel bir hareketi başlatmak için tetiklemiştir. Bu bakış açısına göre ayaklanmaların başlamasının ardından ekonomik gerekçelere siyasi özgürlük talepleri de eklenince olaylar tüm coğrafyaya kısa sürede yayılmış ve totaliter rejimlerden bıkan Ortadoğu halkları için demokratikleşme anlamında bir uyanış hareketine dönüşmüştür. Diğer yandan kendileri demokrasi ile yönetilen Batılı devletlerin çıkarlarına uygun davranan Hüsnü Mübarek ve Muammer Kaddafi gibi diktatörleri yıllarca destekleyerek bölgedeki enerji kaynakları üzerinde istedikleri denetim ve tasarrufu sağladıkları unutulmamalı, böylesi bir uyanış hareketinin Batı tarafından başıboş bırakılmış olması ihtimalinin çok zayıf olduğu gözden kaçırılmamalıdır.²⁰⁰ Ayaklanmaların hemen başında ortaya

¹⁹⁸Harun Öztürkler, 'Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi', *Akademik Ortadoğu*, Cilt 8, Sayı 2, 2014, 2.

¹⁹⁹Kemal Karpat, *Ortadoğu'da Millet, Milliyet ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2015, 234-235.

²⁰⁰Duygu Dersan Orhan, 'Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği', *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3 Sayı 1-2, 2013, 18-20.

çıkan WikiLeaks sızdırmaları ile Ortadoğu ülkelerinin diktatörlerinin kendileri ve aileleri hakkındaki yolsuzluk iddiaları ve yaşam tarzları hakkında medyaya yansıyan haberlerin, ayaklanmaların çok kısa sürede tüm coğrafyaya sıçraması üzerinde etkili olduğu dile getirilmektedir. Bir görüşe göre WikiLeaks Ortadoğu coğrafyasında gereken kaotik ortamın yaratılması için ABD eliyle kurulmuş bir organizasyondur.²⁰¹

Ayaklanmalar 2010 yılı Aralık ayında Tunus'ta Muhammed Bouazizi isimli bir gencin işsizlik sebebiyle kendisini yakması ve hayatını kaybetmesiyle başlamış, olaylar kısa sürede büyük bir isyan hareketine dönüşmüş ve bölgedeki diğer ülke halklarını da etkisi altına almıştır. Avrupa Birliği ile güçlü ekonomik ilişkiler kurmuş olan Tunus lideri Zeynel Abidin Bin Ali'nin iktidarı kaybetmesi Tunus'ta başlayan ayaklanmaların ilk önemli sonucu olmuştur. Tunus'la tarihi geçmişi ve iyi ekonomik ilişkileri göz önüne alındığında Fransa başta olmak üzere Avrupa Birliği'nin bu krizin çok dışında kalması Batı'nın kendisini nasıl konumlandıracağını bilememesi şeklinde yorumlanmış ve yadırganan bir tutum olmuştur.

Mısır'da Tahrir Meydanı'nda başlayan olaylar İsrail ile 1979 yılında imzalanan *Camp David* barış anlaşmasının garantörlerinden olan Hüsnü Mübarek döneminin kapanmasıyla sonuçlanmıştır. Sonrasında Mısır'da yapılan seçimlerde Müslüman Kardeşler sandalyelerin yüzde 47'sini kazanmış, kendi adayları olan Muhammed Mursi Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak Mısır halkı Mursi'nin süper yetkilerle donatıldığı bir kararnamenin çıkarılması sonrasında demokratikleşme yönünde bir gelişme olmayacağını, yani totaliter yönetimin sadece el değiştirmekte olduğunu görmüş, Tahrir Meydanı bu defa Mursi karşıtı protestolara sahne olmuştur. Sonuçta 2013 yılında Mısır'da Genel Kurmay Başkanı Abdülfettah El Sisi darbe yaparak yönetime el koyduğunu açıklamış, ancak bu gelişme Ortadoğu'daki diğer ülkeler açısından demokratikleşme beklentilerinin sekteye uğramasına neden olmuştur. Tunus ve Mısır'daki ayaklanmaları Libya izlemiş, ülke Muammer Kadaffi yanlıları ve karşıtları arasında ikiye bölünmüş ve ayaklanmalar aşiretler arası bir iç savaş görünümünü almıştır. Libya'ya 2011 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı ile NATO harekâtı başlatılmış ve neticede Muammer Kaddafi öldürülmüştür. Arap Baharı içinde Libya müdahalesi, Obama'nın yumuşak güç

²⁰¹Emre Can Dağlıoğlu, 'Yeni Bir Direniş Mecrası Olarak WikiLeaks'in Orta Doğu Devrimleri'ndeki Rolü', 5.

http://www.academia.edu/2156539/Yeni_Bir_Direni%C5%9F_Mecras%C4%B1_Olarak_Wiki_Leaks_in_Orta_Do%C4%9Fu_Devrimleri_nde_ki_Rol%C3%BC,

Erişim Tarihi: 04.01.2018.

söylemine rağmen askeri güç kullanımından daha fazla kaçamaması gerçeğini göstermesi bakımından da önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Suriye, Beşar Esad yönetimine karşı yürütülen isyanın başarıya ulaşmamış olmasıyla Arap Baharı'ndan etkilenen ülkeler arasında ayrı bir yerde durmaktadır. Tunus'ta Aralık ayında başlayan olaylar 3 ay sonra Suriye'ye ulaştığında Esad yönetimi tarafından kontrol altına alınmıştır. Daha sonraki süreçte olağanüstü hal kaldırılarak siyasi tutuklular serbest bırakılmış ve bazı anayasal değişiklikler yapılmış olsa da isyan daha da büyümüştür. Esad yönetimi isyan karşısında şiddeti artırırken dağınık haldeki muhalifler Suriye Ulusal Konseyi altında birleşerek, Özgür Suriye Ordusu aracılığıyla Esad'ın uyguladığı şiddete karşılık vermiştir. Ancak süreçte muhaliflerin dağınık görünüm vermesi, Suriye Devrimi Muhalefet Güçleri Koalisyonu, PYD, Suriye Kürt Ulusal Konseyi, Halkçı Koruma Birlikleri'nden oluşan Kürt Yüksek Komitesi, El-Nusra Cephesi, Fetah el-İslam, Ahrar el-Şeham, Şükür el-İslam gibi İslamcı grupların ön plana çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Esad yönetimine karşı tutumu ve muhaliflere verdiği açık destek ile Türkiye Suriye'deki gelişmelerden en çok etkilenen ülke olmuştur. Bugün sorun uluslararası bir krize dönüşmüş, ABD'ye karşı Rusya, İran ve Çin'in, Esad rejimine destek vermesi bölgedeki tüm dengeleri değiştirmiştir.²⁰²

Arap Baharı'nın başlangıcından bugüne kadar geçen sürede Ortadoğu coğrafyasında halkların baskıcı rejimlerden kurtulmak için arzu ettiği dönüşümün gerçekleştiğini ve demokratik yönetimlerin başa geldiğini söylemek mümkün değildir. Ayaklanmalar, Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetimlerin değişmesiyle sonuçlanmış olsa da istenen demokratikleşme sürecini sağlamamıştır. Suriye'de başlayan isyan hareketlerine karşı mevcut rejim ve taraftarları büyük direnç gösterince olaylar trajik boyutlara ulaşmış, binlerce sivilin hayatını kaybetmesine ve yerinden edilmesine neden olmuştur. Ürdün, Bahreyn, Suudi Arabistan, Fas, Irak, İran, Kuveyt, Umman, Sudan, Moritanya, Cezayir ve Lübnan da halk hareketinden etkilenmiş ancak tüm protestolara rağmen yönetimlerde bir değişiklik olmamıştır.²⁰³ Göstergeleri açısından hakikati andıran ancak sonuçları açısından daha iyi yaşam koşullarına sahip olmayı istemiş halklar hariç ve onlara rağmen, başta ABD olmak üzere sadece bölgedeki güç odaklarının ekonomik ve siyasal çıkarlarına hizmet etmiş

²⁰²Duygu Dersan Orhan, 'Ortadoğu'nun Krizi', 25-26.

²⁰³Harun Öztürkler, 'Arap Baharı'nın Ekonomik Analizi', 2-3.

bir süreç olarak Arap Baharı'nı, Baudrillard'ın simülasyon kuramı üzerinden değerlendirmek mümkündür. Arap Baharı Baudrillard'ın 1960'lardan itibaren dile getirdiği kitle iletişiminin güç göstergeleri açısından eşsiz bir örnektir. Ayaklanmalar sosyal medya üzerinden organize edilen kitlesel bir hareketin mümkün olabileceğini göstermiş, diğer bir deyişle yeni kamusal alan olarak sosyal medyanın gücünü ispatlamış ve uluslararası düzeyde dolaşıma sunulan bilginin çok kısa sürede etkili ve iktidar sahipleri açısından tehlikeli olabileceğini Wikileaks üzerinden gözler önüne sermiştir. Baudrillard'ın 1. Körfez Savaşı sonrasında "Körfez Savaşı hiç olmadı" (*The Gulf War Did Not Take Place*) tespiti anımsanır ve 2003 yılında ABD'nin Irak İşgalinden sonra Baudrillard'a atıfla yöneltilen "Savaşı gören oldu mu?" (*Have you Seen The War?*) sorusu hatırlanırsa, benzer şekilde Arap Baharı'nın tüm ispatsal göstergelerine rağmen simülasyon modelinin ötesinde bir hakikat olup olmadığı da tartışılabilir. Bu durumda, Morpheus'un Matrix'deki "Hiç gerçek olduğundan emin olduğun bir rüya gördün mü?" sorusu Arap Baharı için de geçerli ve yerinde bir soru olacaktır.²⁰⁴

²⁰⁴Lana Wachowski ve Lilly Wachowski, *Matrix*, Warner Bros. Studios, 1999

BÖLÜM III

BİR SIMULACRUM OLARAK “ARAP BAHARI”

Baudrillard, 1991 yılında 1. Körfez Krizi'nin hakikatini sorgulayan üç makale yayımlamıştır. Bunlardan ilki krizin hemen öncesinde kaleme aldığı *'The Gulf War Will Not Take Place'*dir. Savaş devam ettiği sırada aynı sorgulamayı *'The Gulf War: Is It Really Taking Place?'*le devam ettiren Baudrillard'ın, krizin ardından yazdığı üçüncü makale *'The Gulf War Did Not Take Place'* çok ses getirmiş ve nihayetinde üç makale sonuncusunun ismiyle kitaplaştırılmıştır. Baudrillard'ın makaleleri, Körfez Krizi'nin fiilen olup olmadığıyla ilgili bir sorgulamayla ilişkilendirilerek bazı analistler tarafından yanlış değerlendirilmiştir. Baudrillard, sanılanın aksine, patlayan bombaların, ölen sivil ve askerlerin ya da iki taraf arasındaki anlaşmazlığın varlığını inkar etmemektedir. Ancak retorik olarak o güne kadarki çalışmaları takip edildiğinde, tartışmaya açtığı konunun ontolojik bir varlık yokluk meselesi olmadığı, var olan durumun üretilmiş bir hipergerçeklik olarak Hollywood tarzı anlatımı ve aktarımıyla, aç seyirci kitlelerini tatmin etmeye yönelik bir medya gösterisi ve üretilmiş bir *simulacrum* olduğunu söylediği anlaşılır.²⁰⁵ Baudrillard, 6 Mart 2007 tarihindeki ölümünden sonra bile bu konuyla ilgili eleştirilmeye devam etmiştir. 2010 yılında Arap Baharı başladığında yaşasaydı, büyük olasılıkla *'The Arab Spring Will Not Take Place'*le başlayacak olan bir başka üçleme daha kaleme alacaktı. Bu gerçekleşmemiş olsa bile ardında bu tartışmayı kendisinden sonra yapmak isteyenlere özgün bir terminoloji ve sağlam bir kuram bıraktı.

Baudrillard'ın simülasyon kuramı çerçevesinde, Arap Baharı'nın kitlelerin algısını yönetmek üzere üretilmiş bir gerçeklik, yani bir simulacrum olduğuna ilişkin bulguların 4 eksen etrafında tartışılması mümkündür. Her şeyden önce Arap Baharı, Ortadoğu coğrafyasında yaşayan halklar için yıkıcı ve toplumları dönüştüren bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle Arap Baharı'nın yarattığı sonuçlardan biri olarak

²⁰⁵Mitchell Hobbs, Reflections on the 'Reality' of the Iraq War: The Demise of Baudrillard's Search for Truth?, TASA & SAANZ Joint Conference 2007, Public Sociologies: Lessons and Trans-Tasman Comparisons, Auckland: University of Auckland, 2007, 3.
http://www.academia.edu/2569231/Reflections_on_the_reality_of_the_Iraq_Wars_the_demise_of_Baudrillards_search_for_truth, Erişim Tarihi: 06.12.2017

bu bölgedeki ‘insani dönüşüm’ ilk tartışma eksenini olarak seçilmiştir. Bu dönüşümün analizini yapabilmek için, Francis Fukuyama’nın “son insan” ve Hobbes’un “ilk insan” kavramları, Baudrillard’ın eleştirel aklını kaybetmiş kitle ve köleleştirilmiş birey anlatımı ile birlikte ele alınacaktır. İkinci tartışma, Batı medeniyeti tarafından yaratılan ‘öteki’ algısının Doğu için ‘despotizm’ söylemi üzerinden yeniden yorumlanması ve bu söylemin, Batı eliyle bölgede yaratılan kaosun ve üretilen gerçekliğin meşruiyetinin sağlanması bağlamında, kitlelerin algısını yönetmek üzere işlevselleştirilmesi üzerine olacaktır. Soğuk Savaş sonrasında özellikle ABD’nin değişen güvenlik ve tehdit algılarının Ortadoğu’yu ne şekilde güç mücadelesinin odağı haline getirdiği üçüncü tartışma ekseninde ele alınacak, bu çerçevede küreselleşmenin hızlanması ve emperyal düzenin devamının sağlanmasına ilişkin arka plan ortaya konmaya çalışılacaktır. Baudrillard’ın kitle iletişim araçlarının algı yönetimi süreçlerindeki etkin kullanımına ilişkin tespitleri ışığında, yeni kamusal alan olarak sosyal medyanın ve WikiLeaks sızdırmalarının ayaklanmalar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi, Arap Baharı’nın bir *simulacrum* olarak tartışılmasında son eksenini oluşturacaktır.

3.1. ORTADOĞU HALKLARI: SAVAŞ HALİNDEKİ “İLK İNSAN”

Batı medeniyeti modernitenin ulaştığı son noktada Francis Fukuyama’nın *Tarihin Sonu ve Son İnsan*’da sözünü ettiği “son insan”ı yani savaşmayan, tüketen, küreselleşen ve ticaret yapan insanı yarattığını düşünür. Batı modernleşme sürecini yücelten “tarihin sonu ve son insan” tezi, Baudrillard’ın simülasyon kuramındaki kabullerin birçoğunun tersini iddia etmekte, savaşı ve çatışmayı bitirecek, başka bir deyişle tarihin sonunu getirecek olan Batı yayılcılığını meşru bir zemine oturtmaktadır. Bu görüş, Baudrillard’ın modernite ve yarattığı birey açısından neyi sorunsallaştırdığının anlaşılması bakımından önemli; Batı egemen ideolojisinin siyasete, ekonomiye ve kültüre dair kabullerini anlamak bakımından açıklayıcıdır. Baudrillard, dünya düzeni için amaçlanan “olaysız bir dünya yaratımı” olduğunu ve bunun bir anlamda “tarihin sonu” sayılabileceğini söylemiş ancak bunun Fukuyama’nın söylediği gibi demokratikleşmeyle değil daha çok terörü ortadan

kaldıran bir tür terör ve “güvenlik adı altında teröre başvuran bir sistemle” gerçekleşeceğini söylemiştir.²⁰⁶

Fukuyama’ya göre “tarihin sonu”, liberal demokrasi karşısında evrensel iddiaya sahip tüm alternatif totaliter ideolojilerin yenilgiye uğraması ve sonunda tüm dünyaya liberal demokrasinin hakim olması anlamına gelir. “Son insan” ise tarihsel süreçte “insanlığın ideolojik evriminin son noktasını” ve “nihai insani hükmetme biçimini” temsil eden liberal demokrasilerin yarattığı insanı anlatır.²⁰⁷ Fukuyama’ya göre modern liberal insanın öne çıkan özellikleri akıl ve arzudur ve insan liberalleşme sürecinde bu iki motivasyonu kullanarak “kabul görme” yani kendi değerini kabul ettirme mücadelesine girmiş, böylece modernleşme sürecinde uşaklıktan kurtulmuş, bireysel ve kamusal özgürlüklerine kavuşmuştur. İnsanların çoğunun bu durumdan hoşnut olduğunu ancak hoşnutsuz insanların her zaman “tarihi yeniden başlatma” arzusuna kapılabileceklerini dile getiren Fukuyama, bu vurgusuyla ideolojik evrimin liberal demokrasi ile son bulacağına olan inancına rağmen, bu ideolojiyle sağlanacak eşitlik düzeyinin insan için hep sorunlu kalacağını da kabul etmiş olur. Yine de, ona göre hiçbir sistem insanların tamamını hoşnut kılamayacak olsa da buna en fazla yaklaşabilecek sistem her defasında liberal demokrasi olacaktır.²⁰⁸

Demokratikleşme ve özgürleşme söylemleriyle başlayan Arap Baharı ile statükoya başkaldıran Arap halklarının düzen değişikliği talebinin başlangıçta daha adil, özgürlükçü ve refah eşitliği sağlayacak alternatif bir düzenin inşasını hedeflediği düşünülmüştür. Bununla birlikte, bölgedeki siyasi çekişme ve iç çatışmalar, bu hedefin tam aksine, ayaklanmalar öncesindeki duruma göre artmış, birbiri ardına çöken ve yeniden yapılanmaya giden devletlerde Tunus haricinde demokratikleşmeye geçiş sağlanamamıştır.²⁰⁹ Görülen o ki; büyük demokratikleşme söylemleriyle 2010 yılında başlayan bu süreç, 2017 yılına gelindiğinde Fukuyama’nın “son insan”ını değil, Hobbes’un *Leviathan*’da betimlediği savaş halindeki “ilk insan”ını yaratmıştır.

²⁰⁶Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2015, 113-114.

²⁰⁷Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Z. Dicleli, Simavi Yayınları Deneme - İnceleme Dizisi: 10, İstanbul, 1992, 10-11.

²⁰⁸Bülent Turan, ‘Fukuyama’nın Tarihin Sonu Tezi’, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 21, Aralık 2015, 490.

²⁰⁹Duygu Dersan Orhan, ‘Ortadoğu’nun Krizi’, 18.

Hobbes'a göre insanlar eşittir ancak henüz devletin inşa edilmediği, hukuka dayalı bir düzenin tesis edilmediği "doğa durumunda" yaşarlarken bu eşitlik insanlar arasındaki çatışmayı da beraberinde getirmiştir. Çatışma, insanların birbirini egemenlikleri altına alma mücadelesine, o da insanlar arasındaki güvensizliğe dönüşmüştür.²¹⁰ Bu yüzden Hobbes'a göre "insan insanın kurdudur" ve devlet otoritesinin geçerli olmadığı böylesi bir ortamda savaşın çıkması kaçınılmazdır. "Rekabet, şan ve şeref kazanma isteği," ama her şeyden çok "güvensizlik," insanları çatışmaya ve kavgaya iten sebeplerdir.²¹¹ Hobbes'a göre bu öncelikler, insanın yaşamını sürdürme yani var olma arzusuna ilişkindir. Ona göre insanın kendini sürekli tehdit altında hissetmesi, yani mücadeleye kesintisiz biçimde hazır olması; kısacası kendini güvende hissetmemesi savaş halini tanımlamak için yeterlidir.²¹² Bu tanımlama çerçevesinde 2010 yılının ardından hızlı bir değişime uğrayan Arap-İslam coğrafyasında yaşayan insanların içinde bulunduğu koşullar, etnik ve mezhepsel çatışmalar, güvensizlik ve şiddet değerlendirildiğinde, Arap Baharı ile Hobbes'un kendini sürekli tehdit altında ve tetikte hisseden insanından ve güvensiz ortamından farklı bir şeyin yaratılmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayaklanmalarının başından bugüne kadar, hükümetler yıkıldıkça ve yeniden kurulamadıkça ve devlet otoritesi buharlaştıkça ortaya çıkan etnik, mezhepsel ve siyasi çatışmalar birçok grubu karşı karşıya getirmiş, her grup diğeri üzerinde egemenlik kurmaya çalışmıştır. Neticede ortaya çıkan büyük nüfus hareketlilikleri ve sivil ölümler bu coğrafyada güvenlik kaygısını artırırken tehdit algısını dönüştürmüştür. Kısacası savaş halini geride bırakmış "son insan" tezi, özellikle Ortadoğu'nun içinde bulunduğu koşullar göz önüne alındığında, oldukça tartışmalıdır.

Diğer bir tartışma savaşın değişen tanımı dikkate alınarak, "son insan"ın savaş halini bitirip bitirmediği üzerine yapılabilir. Hardt ve Negri, savaşın değişen tanımını Agamben'e atıfla istisna üzerinden tartışmışlar ve küreselleşme sürecine giren ülkelerdeki yoksulluğun ya da eşitsizliğin yeni suç odakları doğurduğunu, şiddetin meşrulaştığını ve iç savaş görünümünü aldığını yazmışlardır.²¹³ Sonuçta "sürekli şiddet" ile birlikte yaşayan, küreselleşen "son insan" olduğuna göre, bu tanım dikkate alınarak "son insan"ın savaş halini geride bıraktığını söylemek

²¹⁰Thomas Hobbes, *Leviathan*, 92-93.

²¹¹Age, 94.

²¹²Age, 95.

²¹³Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 43.

mümkün değildir. Diğer yandan çağımızın, Baudrillard'ın deyişiyle sistemin nesnesi/kölesine dönmüş insanı, kapitalist sistemin kendisine dayattığı ekonomik, sosyal ve kültürel türden bireysel bir var olma savaşının içinde, büyük bir mücadele vermektedir. Bu bakış açısı liberal demokratik rejimlerle yönetilen devletlerin bireyi olarak "son insan"ın savaşmadığı, çatışmadığı ve mücadele etmediği yorumunu bu bakış açısıyla da geçersiz kılmaktadır. Bu durum kapitalist sistemin yarattığı rekabetçi ortamda kendini ispatlama savaşına itilen "son insan"ın iddia edildiği gibi beşeri ilerlemenin son noktasını temsil edip etmediğini tartışmalı hale getirmektedir. Fukuyama'nın hoşnutsuz insanların her zaman tarihi yeniden başlatmak isteyebilecekleri yönündeki saptamasını bu sebeple yaptığı düşünülebilir; çünkü günümüzde insan, iç çatışmaların yanı sıra birey olarak verdiği bu mücadele içinde, herkesin sezindiği, görünür olmayan ve kaynakların yeniden bölüşümü ile ilgili bu yeni türden modern savaşın içinde olmaktan hoşnut değildir. Bu savaş ortamı Hobbes'un "herkesin herkesle savaşı"nın başka bir biçimde devam ettiği anlamına gelir ki böyle bir ortamda "insan insanın kurdu" olmaya her zamankinden daha yakındır. Kısacası, modern insan çatışmıyor gözükse de halen, Fukuyama'nın terminolojisini kullanırsak, "kabul görme" güdüsü ile hareket etmeye devam etmektedir. Oysa tarihin sonunda kölelikten kurtulan "son insan" kabul görme güdüsünü artık tatmin etmiş olmalıydı.

Liberal demokrasinin yarattığı bireye en büyük sorgulama Baudrillard'ın da etkisinde kaldığı Friedrich Nietzsche'den gelmiştir. Nietzsche'ye göre modern demokrasinin yarattığı insan kölelikten kurtulduğu yanılgısı içindedir, oysa sistemin ürettiği birey "muzaffer köle"den başka bir şey değildir. Ona göre modernleşme sürecinde bir zamanlar sistemin kölesi olanlar kendi kendilerinin efendisi olamamışlar, sadece liberal demokrasiler içinde bir tür konfor alanına sahip olan, egemen eliyle eğitilmiş "tipik yurttaşlar" kendilerinin özgür olduğu yanılgısına kapılarak "kölelik ahlakı"ni kabullenmişlerdir. Ortaya çıkan birey "konforlu bir varlık sürdürme uğruna kendi üstün değerine olan onurlu inançtan vazgeçmiş bir belkemicsiz son insan" olmuştur.²¹⁴ Baudrillard'a göre de Batı medeniyeti "son insan"ı beşeri ilerlemenin son evresi olarak görme yanılgısı içindedir. Kapitalizmin yarattığı sistemin nesnesi birey tıpkı Nietzsche'nin tipik yurttaşı gibi bir model olarak, genetik klonlamayla özdeşleştirdiği bir standardizasyon sürecine sokularak,

²¹⁴Francis Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, 22.

“seri halinde çoğaltılmaktadır”. Baudrillard Walter Benjamin’e atıfla, Benjamin’in “teknik yeniden çoğaltılabilirlik” döneminde sanat yapıtları için seri üretime sokulmaları halinde kaybedecekleri “aura”dan bahsetmesine benzer şekilde, standardize edilen bireyin başına gelenin aynı şey olduğunu yani hakikatin kaybedilmiş olması gibi, insanın orijinalinin (aura) de yitirildiğini savunur. Tıpkı bir klonlama süreci gibi “insan kendine ait temel formülün kanserli bir metastazına dönüşmektedir.”²¹⁵ Bu sayede sistemin öznesi bireyden sistemin nesnesi bireye ve toplumdan kitleye geçişin sağlanması ve toplumun eleştirel aklının ortadan kaldırılması mümkün olur.²¹⁶

Baudrillard’a göre de son insan kendi sessizliğine gömülmüş, muzaffer köleden başka bir şey değildir ve kapitalizmin ürettiği model bir “yaşam simülasyonu”yken, ürettiği birey ise bir “insan simulakr”dır. Baudrillard’a göre böylesi bireylerden oluşan bir yığına “toplum” denemez; kitle denmelidir. Ona göre günümüzde kitle olarak anılan yığınların en büyük özelliği tepkisizlik (sessizlik) ve “nötr olanın gücüne sahip” olmaktır. “Edilgenlikle vahşi doğallık arasındaki” bu sessiz kitlenin anlık, “güncel enerjisi” özgürlük arzusunu yaratacak güce de sahip değildir. Dolayısıyla güncel gücün karşısında “anlam” kitlenin içinde atomun boşluktaki dağılma eğilimine benzer şekilde yok olmakta; özgürlük, tarih, devlet ve değer gibi kavramlar anlamlarını yitirmektedir. Artık bir tarafta söyleyecek sözü olmayan sözcülere karşı diğer tarafta sessiz bir kitle vardır.²¹⁷ Dolayısıyla bu denli edilgen bir tutum içindeki kitlenin varlığına rağmen modernleşme sürecinin sonunda ideolojik yönden özgürlüklerden hareket eden mükemmel bir sisteme ulaşıp ulaşılmadığı da tartışmalı hale gelmektedir. Diğer bir deyişle, “son insan” tezi kadar, “tarihin sonu” tezi de tartışmalıdır ve bu tez günümüz egemen ideolojisinin görüşlerini yansıtmaması bakımından karşıt görüşte olanların ilgisini çekmiş, antitezler üretilmesine yol açmıştır. Fukuyama’ya ‘Medeniyetler Çatışması’ teziyle karşı çıkan Samuel P. Huntington, kültürel ve dini çatışmaların yeni fay hatlarını belirleyeceğini söyleyerek dünyada olası çatışma odaklarına dikkat çekmiş, liberal demokrasi ve hukuk devletinin evrenselleşemediğini söylemiştir.²¹⁸ Huntington’un sözünü ettiği fay hatlarından bir tanesi Ortadoğu Arap coğrafyasıdır. Hardt ve Negri’nin sözünü

²¹⁵Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 145-146.

²¹⁶Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde*, 26.

²¹⁷Age, 13-14.

²¹⁸Richard Falk, ‘False Universalism and The Geopolitics of Exclusion: The Case of Islam’, *Third World Quarterly*, Vol 18, No 1, 1997, 1.

ettiği, iç çatışmalarla şekillenen “emperyal savaş”a en yakın duran da yine bu coğrafyadır çünkü Soğuk Savaş sonrasında Ortadoğu, dünyada yaşanan gerilimin yükünü en fazla çekmiş ve halen çekmekte olan bölgedir.

Ortadoğu coğrafyası Baudrillard’ın Batı medeniyeti ile ilişkilendirdiği modern toplumdan kültürel, politik ve sosyal açılardan farklıdır; diğer bir deyişle bu coğrafyanın insanı ve ona ait kültür, “son insan”a ve onun yarattığı medeniyete benzemez. Bu durum Batı’nın evrensel değerlerini tüm dünyaya ihraç etme ideolojisinin yani modernleşme sürecinin önündeki bir engel olarak kabul edilmektedir. Batı’nın kendi değerlerini bu coğrafyaya ihraç edebilmesi; kendi medeniyetinin yarattığı insanı her yerde standart olarak üretmesi ve medeniyet modelini bu insanın varlığı üzerine inşa etmesiyle yakından ilgilidir. Ancak kitleler bu ideolojik dönüşüme ikna edilmelidir. Antonio Gramsci’nin de belirttiği gibi devlet, sürekli bir biçimde yeni ve üstün uygarlıklar yaratma çabası içindedir. Bunun için “yeni insanlık tiplerinin” üretilmesi, bireyin “kamusal insan”a (*homme collectif*) dönüştürülmesi ve “zorun, özgürlük olarak gönül hoşluğuyla kabullenilmesi”nin sağlanması gerekmektedir.²¹⁹ Kısacası, hegemonya ‘zor’ ve ‘ikna’yı bir arada içerir ve egemen ideoloji hakikati manipüle ederek kitlelerin rızasını üretir. Baudrillard’a göre kitle ikna yöntemlerinin şifrelerini yakın tarihte bulmak mümkündür. Ona göre henüz hiçbir bilimsel yaklaşımın tam olarak açıklayamadığı bir gerçek olarak faşizm ve yarattığı “kolektif enerji”, çağdaşlaşma adı altında standardize edilmiş tekdüze hayat tarzı ve bireyselleşme gibi görünüşler üzerinden tasvir edilebilecek bir kısır döngü içinde, Batı’nın kolektif değerlerini yitirmesi sonrasında ortaya çıkmıştır. Bu boşluk, rıza üretimi için gereken ortamı yaratmış, kitleler yaşamakta oldukları değer kaybından ve pasifleştirilmiş yaşam biçiminden kurtulabilmek için faşizmi dahi bir çıkış yolu, bir direniş olarak görebilmişlerdir. Baudrillard’a göre “faşizm, mitik ve politik gönderen sistemlerinin irrasyonel boyutlara ulaştırılması”, kolektif değer (kan, ırk, halk, vs.) çılginca abartılması, ölümün ya da “politik bir ölüm estetiğinin” yeniden enjekte edilmesiyle aranan enerjiyi yaratabilmiştir. Faşizmin ortaya çıkışı sürecinde egemen şeytani bir planla kitlesel enerjinin üretimi için gerekli zemini hazırlayan direniş *simülakrını* böyle yaratmış ve kitleler mevcut ideolojik ortamın faşizmden daha kötü ve faşizmin kurtuluş olduğuna “yalan”la inandırılarak, tepki ve

²¹⁹Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, çev. A. Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul, 2014, 340.

direnış yönünde ikna edilmişlerdir.²²⁰ P. Joseph Goebbels'in de ifade ettiği gibi “söylediğin yalan ne kadar büyük olursa, inanan da o kadar çok olur.”²²¹ Arap Baharı sürecinde bu “büyük yalan” tarihsel öteki olarak Doğu için yeniden yorumlanan “despotizm” söylemi içinden üretilmiştir.

3.2. TARİHSEL ‘ÖTEKİ’ OLARAK DOĞU: “DOĞU DESPOTİZMİ” SÖYLEMİNİN İŞLEVSELLİĞİ

Batı'nın, Ortadoğu coğrafyasında emperyal hedeflerini ardına gizleyeceği “büyük yalan”ı üretebilmesi için aradığı zemini yaratan; Soğuk Savaş sonrasında, Birinci Körfez Krizi ile birlikte Doğu'yu yeniden tarihsel öteki olarak yorumlayarak, ortak düşman algısını uyandırması olmuştur. Kurtuluş için sözde *Pax Americana* gibi barışçıl gayeler çerçevesinde evrensel liberal ve demokratik değerler her zaman olduğu gibi despotizmle yönetilen Ortadoğu halklarına yine Batı eliyle taşınmalı ve kitleler bu dönüşüme hazır hale getirilmelidir. Batı'nın bu tutumu yeni değildir. Roma İmparatorluğu V. Yüzyılda “pagan barbarlar” tarafından yıkıldıktan sonra o güne kadar kurduğu medeniyeti *Pax Romana* üzerinden tanımlamış, Roma barışını dünyaya medeniyet olarak taşıma misyonunu üstlenmiştir.²²² İsmi *Pax Americana* olarak değişse de ‘öteki’ ve misyon bugün de aynı şekilde devam etmektedir. Bu sebeple Arap Baharı'nı simülasyon kuramı çerçevesinde bir *simulacrum* olarak değerlendirmemizi sağlayan ikinci eksen “Doğu despotizmi” üzerinden yapılan ötekileştirme olacaktır. Bu süreci anlamak ve bu söylem ardına gizlenen hakikati tartışabilmek için Batı'nın bu coğrafyadaki politikalarını öteki üretimi ile meşrulaştırıldığı kabulüyle, Batı medeniyetine karşı “Doğu despotizmi” mitinin tarihsel süreçte ne şekilde üretildiğinin anlaşılması gerekir. Bu söylemin kökleri Aydınlanma dönemine kadar gitmektedir.

Kendini ‘öteki’ ile farklılıklarından yola çıkarak tanımlamak, insanların, ulusların ya da medeniyetlerin kendi kimliklerini vurgulamak için kullandıkları bir yöntemdir. Stuart Hall'e göre, “Kişinin içindekine ait olan ötekidir. Kişinin durduğu

²²⁰Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 74-75.

²²¹Ahmet İnel, ‘Joseph Goebbels'in Tavsiyeleri’, 2017

http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/865535/Joseph_Goebbels_in_tavsiyeleri.html

Erişim Tarihi: 23.01.2018

²²²Mustafa Soykut, ‘Tarihi Perspektiften İtalyan Şarkiyatçı ve Türkologları’, *Doğu Batı Yayınları*, Sayı: 20, 41.

yerden bilebileceği yalnızca ötekidir. Ben, ötekinin bakışında yazılıdır”.²²³ Tarih boyunca Doğu üzerinden üretilen öteki algısı Batı medeniyetinin kendini tanımlaması, kimlik oluşumu ve kültür birliği için her dönemde kullandığı işlevsel bir araç olmuştur. Bu aracın işlevselliği değişmemiş ancak Batı'nın kendi içindeki ve dünyadaki gelişmelere bağlı olarak Doğu'ya dair ürettiği imgelerde dönüşümler meydana gelmiştir. Baudrillard, Fransız Devrimi'nden sonra Batı'nın yeni bir medeniyet anlayışına sahip olduğunu ancak bu dönüşümün, meşrulaştırılması ve temellerinin sağlamaştırılması yani bir medeniyet fikri etrafında kenetlenilmesi gerektiğini de beraberinde getirdiğini söylemiştir. Bu sebeple Baudrillard'a göre Batı, Doğu için mistifikasyon üreterek, Doğu'yu ahlaken zayıf ve kötü olarak nitelendirmiştir. Batı modernizmi bu kurguda medeniyeti temsil ederken, Doğu ilkel toplumu temsil etmektedir. Bu mit Baudrillard'a göre hakikate dayanmayan bir gerçeklik, yani bir *simulacrum*dur ve egemen ideoloji tarafından manipülasyonla üretilmiştir.²²⁴

Baudrillard Batı'nın iflasına yönelik eleştirisini Aydınlanma Dönemi ile başlatır. Batı'nın, Doğu karşısında üstünlük söylemine geçişi de henüz sistematik olmasa da bu dönemde başlamış ve Doğu için üretilen imgeler geri dönüşsüz şekilde değişmiştir. Dönemin başında Avrupa'daki felsefi gelişmeyi anlatmak, burjuvazinin feodalizme ve Kiliseye karşı mücadelesine dayanak bulmak ve Kilise ile aristokrasinin eleştirisini yapabilmek için Doğu'daki toplum ve siyaset modelleri olumlanarak kullanılmıştır. Daha sonra Avrupa'nın iç dinamiklerinin değişmesi, Osmanlı'nın Avrupa'daki ilerleyişinin durması, artık gerek kara, gerek denizden ilerleyen Avrupalılar olması, toplumlararası ilişkilerde Avrupa'nın kendisini üstün şekilde konumlandırmasına ve Doğu'ya bakışının git gide daha büyük bir küçümsemeye sahip olmasına yol açmıştır.²²⁵ Ortaya çıkan toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak Batı'nın, eski çağlardan beri Doğu'ya duyduğu ilgi de yeni bir üstünlük söylemini içerecek şekilde yeniden yorumlanmıştır.²²⁶ Kısacası, dönemin politik, ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak

²²³Sibel Karaduman, 'Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü', *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, Sayı: 17, 2010, 2888.

²²⁴Mehmet Güzel, 'Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi', 67.

²²⁵Lütfi Sunar, 'Aydınlanma Döneminde Doğu'ya Bakış: Değişen İlgi ve Söylemler', 72.

²²⁶Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekci, 'Bir Oryantalizm Ürünü Olarak İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri Seyahatnamesinde "Doğu" ve "Batı" İmgeleri', *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, 1.

sistemin eleştirisi için Doğu'nun yüceltilmesine ya da örnek olarak gösterilmesine duyulan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Böylece Aydınlanma düşünürleri, Doğu toplumlarının kültürleri üzerinde çalışmaya ve bunun sonucunda ilerlemeyi engelleyen koşulları ortaya çıkararak ilerleme kuramları üretmeye başlamışlardır.²²⁷ 18. yüzyılın sonuna doğru Fransız Devrimi ile aristokrasi ve burjuvazi arasındaki toplumsal dengenin burjuvazi lehine değişime eğilimi başlamış; Avrupa toplum modeli yeniden şekillenmiştir.²²⁸ Diğer yandan, Sanayi Devrimi ile burjuvazinin siyasi egemenliğinin de güçlenmesi ile birlikte Doğu toplum modeline ilişkin imgeler, ilerleme düşüncesi çerçevesinde bu kez hem Batı medeniyetinin eleştirisi için hem de yeni ve ileri toplum modellerine ulaşılmaması halinde medeniyetten uzaklaşma tehlikesini tasvir etmek üzere negatif bir örnek olarak kullanılmıştır.²²⁹

Avrupa'nın bir uygarlık olarak ele alınıp gelişmesinin ilerleme düşüncesi etrafında açıklanması Aydınlanma Dönemi'nde başlamıştır. Tarihin ve toplumun değerlendirilmesinde gerekli olan felsefi temeli Baudrillard'ın reddettiği ilerlemecilik düşüncesi ortaya koyarken, Doğu toplumları “despotizm” düşüncesi etrafında değerlendirilmiştir. İlerlemecilik, sadece Batı'ya ilişkin sayılan modernleşme içinde, Batı'nın uygarlaşmayla eş anlamlı sayılırken, despotizm kavramı Doğu'nun ötekileştirilmesi için kullanılmıştır. Aydınlanma metinlerinde üretilen “soylu vahşi” miti ile Doğu, saf ve bozulmamış doğasıyla tasvir edilirken Avrupa'nın uzaklaştığı bir tablo olarak imgelenir. Bu anlatımda, Doğu'ya ilişkin nesnel bir bilimsel analizle Doğu olumlanyormuş izlenimi yaratılsa da aslında Doğu, Batı'nın üstesinden geldiği ve aştığı durağan, yenilik ve akılcılıktan yoksun dönemleri halen yaşamakta olan ‘öteki’ olarak gösterilmiştir.²³⁰

Aydınlanma döneminin ‘akıntıya karşı’ düşünürü Rousseau'nun felsefesi, başta Batı uygarlığı olmak üzere genelde bir medeniyet eleştirisi olarak kabul edilir ancak bu eleştiri yine aydınlanma adına yapılmış bir eleştiridir. Rousseau'ya göre “toplumun temellerini incelemiş filozoflar hep doğa haline kadar gitme gereği duymuş, ama hiç biri oraya ulaşamamıştır”. Nihayetinde “hepsi de gereksinme, açgözlülük, baskı, istek ve gururdan aralıksız söz ederken, vahşi insandan söz açmış

²²⁷Ülker Gürkan, ‘Montesquieu ve Kanunların Ruhu’, 10.

²²⁸Lütfi Sunar, ‘Aydınlanma Döneminde Doğu'ya Bakış: Değişen İlgi ve Söylemler’, 59.

²²⁹Age, 62.

²³⁰Age, 67.

ama uygar insanı anlatmıştır”.²³¹ Rousseau, “her ulusun kendine bir düzen sağlayan ve yasalarını kendine özgü duruma sokan bir takım nedenleri vardır” demiş ve bu nedenselliği Doğu için “barbarlık”la ilişkilendirmiştir. Rousseau’nun, o döneme kadar yapılmış köken araştırmalarına ilişkin bilimsel bilgi düzeyi göz önünde bulundurulduğunda, aslında mümkün olmayan bir köken araştırmasına kalkıştığı söylenir. Dolayısıyla vahşi halkların adetleri de Rousseau’nun anlatımı da tamamen kurgusaldır.²³²

Aydınlanmacılar Avrupa’nın kültürel temellerine ilişkin yeni söylemlerini “Doğu despotizmi” fikri üzerinden geliştirmişlerdir. “Doğu despotizmi” (*Oriental Despotism*) kavramını ilk sistematikleştiren Karl Wittfogel olsa da, kavramın köklerini Montesquieu’nün 1748 yılında kaleme aldığı *Kanunların Ruhu Üzerine* adlı eserinde bulmak mümkündür. Montesquieu’ye göre insanlar dolayısıyla toplumlar; “iklim, coğrafi koşullar, dini kurallar, yasalar, ilkeler, tarihten edinilen tecrübe, ahlak kuralları, gelenek ve görenekler” gibi birçok faktöre bağlı olarak yönetilirler. Montesquieu bunlara toplumun ‘genel ruhu’ adını verir ki bu özellikler toplumun karakter özelliklerini oluşturur.²³³ Montesquieu, dönemin yasaklayıcı pratiğinin bir sonucu olarak doğrudan eleştirmekten çekindiği Fransız monarşisini, ancak “vahşiler” ve “barbarlar” diye adlandırdığı “klan ve kabile yaşamı” sürdüren topluluklardan bahsederek ve imgeler üreterek eleştirebilmiştir. Montesquieu bu noktada rejimin işleyişine sebep olan bir ilkedden bahsetmektedir ki O’na göre despotizm için bu ilke “şeref” olamaz; despotizmin geçerli ilkesi ancak “korku” olabilir.²³⁴

Edward Said, Batı’nın kendince bir Doğu kurguladığını ve bu kurguyu daha sonra algılara işlediğini söyler. Doğu bu şekilde önce zihinlerde yaratılmıştır. Batının ürettiği “Doğu despotizmi” ya da “Doğu karakteri” gibi algılar buna örnektir. Bu algıyı yaratmak için üretilen metinlerin, Montesquieu örneğinde gördüğümüz gibi, Doğu ile bir ilgisinin bulunmadığını söyleyen Said’in üzerinde durduğu konu, tıpkı Baudrillard’ın kuramında olduğu gibi, bilimsel bilgi eksikliği ya da yanlışlığına

²³¹Jean Jacques Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, çev. R.N. İleri, Say Yayınları, İstanbul, 2015, 88.

²³²Tuğrul Sarıkaya, ‘JeanJacques Rousseau ve Antropoloji’, <http://politikakademi.org/2012/11/jean-jacques-rousseau-ve-antropoloji/>, Erişim Tarihi: 11.10.2015

²³³Ülker Gürkan, ‘Montesquieu ve Kanunların Ruhu’, 12.

²³⁴Age, 24.

rağmen kurgunun hakikati yansıtip yansıtmadığının bir öneminin olmamasıdır.²³⁵ Bu kabul Batı'nın Doğu için ürettiği tüm miti bir *simulacruma* dönüştürür.

Aydınlanma ile dönüşmeye başlayan Doğu imgesi ve Doğu'ya ilişkin parçalı analizler, 19. yüzyılda Oryantalist metinlerde bilgilerin sistematikleştirilmesiyle bütüncül bir anlatıma kavuşmuştur.²³⁶ Böylece Said'in de belirttiği gibi Batı medeniyeti bilimsel dayanaklarını güçlendirdiği Doğu imgeleri aracılığıyla hem kendi medeniyetinin paradigmasını yenilemiş hem de Doğu üzerinde istediği otoriteyi kurmayı ve iktidarını devamlı kılmayı başarabilmiştir.²³⁷ Vamık Volkan'ın vurguladığı gibi kimlik bilinci ve güçlü düşman algısı oluşturmak üzere politik liderler tarafından manipüle edilen seçilmiş travmalar, “aşırı yetkilendirilmiş ideoloji”yle birleştirildiğinde, yıkıcı amaçlar için kullanılan insanlık trajedileri için egemen güçlerin aradığı kaynağı oluşturmaya devam etmektedir.²³⁸ “Doğu despotizmi” bugünün egemen ideolojisi için de ‘halkların özgürleştirilmesi’ söylemini üretebilmelerini sağlamaya ve ‘insani müdahaleleri’ meşrulaştırmayı sağlayan öteki olarak Doğu için üretilen ‘işlevsel’ bir imge olmaya devam etmektedir. Oysa hem despotik yönetimlerin doğuşunun hem de radikalizmin Ortadoğu'da yükselişinin Batı desteğiyle gerçekleştiği, birçok düşünür ve siyaset bilimci tarafından dile getirilmektedir.

Baudrillard, ötekinin işlevselliğine dair tespitlerini Almanca'dan örnek gösterdiği iki terim arasındaki farklılıktan yola çıkarak açıklar. Bunlardan “*verfremdung*”, başkalaşmak anlamına gelirken, “*entfremdung*” ötekine sahip olmaktan yoksun kalmak anlamına gelir. Baudrillard'a göre ikincisi birinciden “beter” bir durumdur çünkü öteki fikrinden yoksunluk “aynı” ile öteki arasındaki diyalektik salınımı yok edip bir yerde sabitlenerek kendi metastazına mahkum olacağından, “aynı”nın sonunda öteki üzerinden bulacağı dengeyi de ortadan kaldırmış olacaktır. Baudrillard ötekinin ortadan kalkmasının “ölümcül bir yazgı”ya dönüşerek, rakipsiz kalan “aynı”nın kendi kendini yok ettiği bir sürece dönüşeceğini söylemiştir.²³⁹ Denilebilir ki; Baudrillard'a göre dünyanın üzerine kurulduğu dinamizm bu diyalektik salınımın bir neticesidir. Eğer bir değişim ya da dönüşüm isteniyorsa egemen güçlerin yapması gereken tek şey bir öteki yaratmak ya da “Doğu

²³⁵Aslı Çırakman, ‘Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri’, 192.

²³⁶Lütfi Sunar, ‘Aydınlanma Döneminde Doğu'ya Bakış: Değişen İlgî ve Söylemler’, 72.

²³⁷Aslı Çırakman, ‘Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri’, 192.

²³⁸Vamık D. Volkan, ‘Seçilmiş Travma, Yetkinin Politik İdeolojisi ve Şiddet’, 3-4.

²³⁹Jean Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, 139.

despotizmi” imgesinin gerektiğinde yeniden yorumlanması gibi tarih içinden yeni mitler üreterek öteki için yeni bir işlev üretmektir.

Oliver Kontny’e göre Batı (*Occident*) ve Doğu (*Orient*) düalizminin kökeninde Avrupa’nın ancak Doğu ile çelişki halinde gelişebilmiş olduğu ve Ortadoğu uygarlığının çeşitli uzantılarıyla çatışarak kendini var ettiği gerçeği yatmaktadır.²⁴⁰ Baudrillard’ın 1999 yılında kendisi ile gerçekleştirilen bir röportajda Doğu ile özdeşleşen İslam’ın ötekileştirilmesi hakkındaki tespitleri günümüzde Ortadoğu coğrafyasının neden daima Batı’nın gündeminde olduğunu ortaya koyması bakımından dikkate değerdir. Baudrillard’a göre insanlık 4. Dünya Savaşı’nı yaşamakta ve bu savaşın merkezinde de İslamiyet yer almaktadır.²⁴¹ Bu savaş *mondialisation* yani küreselleşme adına verilen bir savaştır; dolayısıyla radikal ve güçlü özelliklere sahip İslamiyet özgünlüğü ile Batı’nın küreselleşme modeli önünde bir engel olarak görülmektedir. Batı’da, İslamiyet’e ilişkin iki tür tanımlama olduğunu belirten Baudrillard, “iyi ve kötü İslamiyet” olarak tanımlama yapan Batı için aynı kalıplar üzerinden bir tanımlama yapılmaya kalkışıldığında buna itiraz edileceğini ve böyle bir sınıflandırmanın kabul edilmeyeceğini söylemiştir. İslam için yapılan bu tanımlama Baudrillard’a göre Batı’nın kültür emperyalizminin bir parçasıdır. Diğer bir deyişle İslamiyet üzerinden bir mit yaratılarak, İslam dünyası rakip gibi algılatılmaya çalışılmaktadır. Rakibi olduğu küreselleşme karşısında efsane ile üretilen bir güç ve bir karşı koyuşu temsil eden İslam böylece ötekileştirilmiş olmaktadır. Baudrillard bugün “her nedense Batı’nın karşısında yer alan rakibin her defasında İslam” olduğuna dikkatimizi çekmiş, yapısal açıdan İslamiyet’in “karşıt gücü temsil ettiğini” söylemiştir.²⁴²

Amin Maalouf Arap-İslam coğrafyasının günümüzde nasıl öteki olarak tekrar yorumlandığını *Çivisi Çıkmış Dünya* adlı eserinde ele alır. Maalouf’a göre Soğuk Savaş bittiğinde Batı ile Arap-İslam dünyası, karşılarındaki ortak düşman yani öteki olarak komünizmin ortadan kalkması ile yeniden karşı karşıya gelmişlerdir. Soğuk Savaş’ın iki blok arasındaki gerilimli döneminde İslamcılar için Marksistlerin tanrıtanımazlığı, dini inanışlar açısından onları daha soyut ve tehlikeli bir düşman haline getirirken, İslamcıların kendi toplumları içindeki rakipleri, yani Arap

²⁴⁰Oliver Kontny, ‘Üçgenin Tabanını Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine’, *Doğu Batı Yayınları*, Sayı: 20, 123.

²⁴¹Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, 113.

²⁴²Age, 114.

ulusalcıları ise muhalefet etmek adına sol partilere ve Sovyetler Birliği'ne daha yakın durmuşlardır. Maalouf'a göre ulusalcıların komünizme yakın duruşu daha sonra radikal İslamcılarının güçlenmesi ile sonuçlanacak sürecin başlangıcını da hazırlayan yıkıcı bir tercih olmuştur. Arap-İslam âleminin seçkinleri özgürlük ve demokrasi özelemlerine hiç kavuşmamış, Saddam Hüseyin'in temsil ettiği türden diktaya dayalı "yerel bir tür Stalinist ulusalcılık"tan başka bir şey üretememişlerdir.²⁴³

Maalouf'a göre Arap toplumlarının körlüğü de Batı'nın açgözlülüğü de kınanmaya değer olsa da bugün Arap-İslam coğrafyasını tasvir eden, siyasal İslamcılarının gündelik yaşamdan başlayarak her alanda baskılarını derinleştirdiği bir görünümdür. Bir zamanların iki ittifak gücünden biri sürecin kazananı olurken, komünizm yanlısı gizli modern laikler komünizmin yayılması tehlikesine karşı 'radikal' İslam'ın Batı eliyle beslenmesine neden olmuşlardır. Maalouf bu süreci 2. Dünya Savaşı sırasında sağ demokratlar ile komünistlerin Nazizm'e karşı kurdukları ittifakın, Savaş sonrasında düşmanlığa dönüşmesine benzetmiştir. Bu sebeple Soğuk Savaş sonrasında Batı ile 'radikal' İslamcılarının tarihsel öteki olarak tekrar birbirleriyle acımasızca çatışması beklenmedik bir durum değildir.²⁴⁴ Son ittifaklarında, Vamık Volkan terminolojisini kullanacak olursak "cehennemin yakıtı"²⁴⁵ Afganistan'da bulunmuş, iki müttefik Sovyetler Birliği'ne karşı son savaşını orada vermiştir. 11 Eylül iki müttefiki, iki ezeli düşman olarak yeniden karşı karşıya getirecek zemini doğurduğunda zincirleme bir süreç başlamış; "istilalar, isyanlar, idamlar, kıyımlar, iç savaşlar ve sayısız suikastlar" Arap-İslam coğrafyasına hâkim olmuştur.²⁴⁶ Bu derinleşmenin Arap Baharı'yla halkların dile getirdiği özelemlere kavuşulmasına da engel olduğu, ABD'nin 'radikal' ve 'ılımlı' İslam ayrıştırmasını yani Baudrillard'ın sözünü ettiği "kötü ve iyi İslam" tanımlamasını bu aşamada devreye soktuğu söylenebilir.

Baudrillard öteki algısını, kurgusal imgeler üzerinden düşman yaratma kabiliyeti kadar, Ortadoğu coğrafyası için de geçerli sayılabilecek yararlı ve yaşamsal bir başka işlevi üzerinden de değerlendirmiştir. Ona göre kültürel farklılıklar olumlu anlamda bir ötekilik yaratır ki Batı modernizminin ölümcül sonunu getiren şey bunu yok sayan tek tipleştirme pratiği olmuştur. Baudrillard'a

²⁴³Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*, çev. O. Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017, 23.

²⁴⁴Age, 21-23.

²⁴⁵Vamık D. Volkan, 'Seçilmiş Travma, Yetkinin Politik İdeolojisi ve Şiddet', 7.

²⁴⁶Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*, 21-23.

göre kültürel farklılıkların yani tüm ayrıksı durumların ortadan kaldırılması ve olumlunun tüm olumsuz sayılan durumların yerini alması, tıpkı avlanmaktan yoksun kalan insanın kendisi ile “aynı” olanları yok etmeye başlamasına yol açması gibi, insanlığı yok eden bir süreci doğurur. Böyle bir durumda özne nesnesiz kalır; “gölgesini yitirir.” Ona göre bu durum günümüzün “belleksiz zamanını, tatsız yaşamını, nedensiz sonucunu, düşmansız savaşını, nesnesiz tutkusunu ya da kölesiz efendisini” yaratmıştır.²⁴⁷ Tanımları farklı olsa da Fukuyama’nın “son insanı” ile Nietzsche’nin “muzaffer kölesi” ve Baudrillard’ın “modern gönüllü köle”si, yani modern insan bu süreçte ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Batı’nın iflasını ilan eden Baudrillard’ın, Batı medeniyetinin kurtuluşuna ilişkin çözümün Batı’dan geleceğini beklemesi mümkün değildir. Hatta Batı kültürünün bir parçası olması sebebiyle kendisinin dahi bu çözümün ne olduğunu söyleyemeyeceğini belirtmiştir. Baudrillard, Batı’nın modernleşme süreci içinde kültürel, felsefi ve politik model olma özelliğini kaybettiğini, yani Batı’nın medeniyet modelinin iflas ettiğini söyler. Batı ise bu iflası kabul etmek bir yana, tüm dünyada kendi yarattığı medeniyetin inşasını ilerlemenin ön şartı olarak gördüğünden, tarih boyunca ideolojisini başka coğrafyalara, çoğunlukla da tarihsel öteki olarak Doğu’ya, taşıma gayretinde olmuştur.

Baudrillard’ın kuramı ile tartışmaya açtığı konulardan birisi, Batı’nın modernleşmenin başındaki niyetinden ve hayallerinden ne şekilde koptuğu ve sonunda bugün gelinen noktadaki yaşam kalitesindeki düşüşü sağlamış olduğudur.²⁴⁸ Baudrillard, çözümün ne olduğunu hiç dile getirmemiş olsa da Batı ile henüz modernleşme sürecini tamamlamamış üçüncü dünya ülkeleri arasındaki tarihsel süreç farklılığı sebebiyle insanlığın kurtuluşuna dair gelişmenin, henüz bu iflası deneyimlememiş coğrafyalardan geleceği beklentisi içinde olmuştur.²⁴⁹ Bu sebeple Baudrillard düşüncesine göre, Ortadoğu coğrafyasının çözüme Batı’dan daha yakın durduğu ve ‘hakikat’e dayandığı sürece modernleşme sürecini henüz tamamlamamış olan bu coğrafyadan başlayacak bir uyanış hareketinin Baudrillard’ın sözünü ettiği kurtuluşa ilişkin ortamı inşa edebileceği söylenebilir. Oysa Batı, kapitalizmin güdümünde sistemin işleyişine hizmet edecek homojen insanı ve kitleleri yaratmayı, yani Baudrillard’ın güvendiği ülkeleri hızla dönüştürmeyi ve küresel sisteme dahil

²⁴⁷Jean Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*, 139.

²⁴⁸Oğuz Adanır, ‘Baudrillard ve Türkiye’, 3.

²⁴⁹Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, 33.

etmeyi istemektedir ki bu ideolojik bütünleşmeyi de gerektirir. Baudrillard'ın aksine Fukuyama kültürel farklılıkların ideolojik bütünleşme açısından belirleyiciliğini reddeder. Toplumsal ya da kültürel özellikler demokrasiye geçişi yavaşlatabilir ancak Batı medeniyetinden başka bir medeniyete mensup olmak (öteki olarak) bu geçişi imkânsız hale getirmeyecektir.²⁵⁰ O halde bu geçiş Ortadoğu coğrafyası için de mümkün kabul edilmektedir, çünkü “tarihin sonu” yani çatışmasız bir dünya isteniyorsa liberal demokrasinin tek geçerli ideoloji olarak tüm dünyaya yayılması gerekmektedir. Bunun için gerekli kurumların tesis edilmesinden önce kitlelerin mevcut algısı sistemin işleyişini sağlamak ve devam ettirmek üzere geri dönüşsüz şekilde değiştirilmelidir. Baudrillard'ın kuramına göre bu gereklilik egemen eliyle *simulacrum* yaratma sürecini de beraberinde getirecek, kapitalist sistemin yeni kaynak ve pazar arayışları *simulacrum*la gizlendiğinde özgürlük, adalet, aş ve iş söylemleri üzerinde yükselen ayaklanmalar gibi arzu edilen ‘bahar’ havasını yaratmış olacaktır.

3.3. “AHLAKİ ÜTOPYA”DAN “AHLAKSIZ KAPİTAL”E: ORTADOĞU GÜÇ SAVAŞLARI

Arap Baharı'nın adından başlayarak simülasyon evreninin bir parçası haline getirildiği söylenebilir. Bölgeyi çok iyi tanıyan gazeteci Hüsnü Mahalli'ye göre ayaklanmaları “bahar” olarak adlandıran, bu işi örgütleyen ve bu duruma en çok sevinen, ılımlı İslamcıların iktidara geleceği yanlısı içindeki Batı ve Batı ile işbirliği yapan Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri olmuştur.²⁵¹ Hızla büyüyen bir öfkeyle şekillenen ‘bahar’ın sadece bölgenin yeniden restore edilmesi için gerekli ülkelerde gündeme gelmesi, ‘hakikat’le ilgisi olmadığı düşüncesini güçlendirmektedir.²⁵² Bu iklime uygun bir söylemle desteklenen emperyalist hedefler deşifre edilip neoliberal dönüşümle bu hedeflere nasıl yaklaşıldığının analiz edilmesi, Arap Baharı'nın bir *simulacrum* olarak değerlendirilebilmesini sağlayan üçüncü eksen de ortaya çıkarır. Ortadoğu kaynakları, bölüşüm, hegemonya ve güç savaşları çerçevesinde yapılacak bu değerlendirmeye geçerken, Baudrillard'ın vurgularından

²⁵⁰Şule Şahin Ceylan, ‘Francis Fukuyama ve Tarihin Sonu Tezi’, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:5 Sayı:10*, Güz 2006/2, 247.

²⁵¹Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, Destek Yayınları, İstanbul, 2017, 11.

²⁵²İbrahim Varlı, ‘Kartlar Yeniden Karılırken Ortadoğu’da Neler Oluyor?’, *Ortadoğu’yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 16.

biri olarak genelde çoğu siyasal dönüşümü, özelde ise bu tartışma eksenini nitelediği söylenebilecek “ahlaksız kapitalin ahlaki bir ütopyanın ardına gizlendiği” ‘hakikat’i, bir kere daha hatırlanmalıdır. *Simulacrum*, genellikle egemen ideoloji eliyle, “bir köken ya da bir hakikate dayanmayan gerçekliğin, modeller aracılığıyla türetilmesiyle” ortaya çıkar.²⁵³ Bunlardan biri yani günümüz simülasyon evreninin önemli bir *simulacrumu* Ortadoğu coğrafyasında “yaratılan bir gerçeklik” olarak Arap Baharı’nın Batı’nın emperyal hedefleri ve hegemonya savaşlarının ötesinde bir kökene sahip olup olmadığı oldukça tartışmalıdır.

David Harvey, Baudrillard’ın değerlerin yitirilmesine ilişkin tespitine benzer şekilde, neoliberal dönüşümün hızlandığı 1970’lerde sadece ekonomik olarak değil, aynı zamanda “vicdani alışkanlıklarda, toprağa bağlılıkta, düşünme ve yaşam biçimlerinde” de bir değişimin başladığını söyler. Harvey’e göre bu değişim 1968 öğrenci hareketleri, 1989 Tiananmen Meydanı olayları ya da Sovyetler Birliği’ne karşı muhaliflerin özgürlükçü çağrılarında olduğu gibi “liberal özgürlük” söylemi ile desteklenmiştir. Bundan böyle bu güçlü söylem ABD tarafından kullanılmaya başlandığında “çağdaş politik manifesto”nun içi hep bu retorikle doldurulmaya başlanmıştır. 11 Eylül saldırılarından 1 yıl sonra Başkan Bush’un yazdığı bir makalede ‘özgürlük’ söyleminin güçlü örneklerine sıklıkla rastlamak mümkündür. Bush “büyüyen özgürlüklerin barışçıl dünyası, Amerika’nın uzun vadeli çıkarlarına hizmet etmekte, ebedi Amerikan ideallerini yansıtmaktadır ve Amerika’nın müttefiklerini birleştirmektedir” vurgusundan sonra “insanlık ellerinde asırlık düşmanlarına karşı özgürlüğün zaferini sunma fırsatını tutmaktadır” ve “Amerika bu muhteşem görevde liderlik etmenin sorumluluğunu içtenlikle kabul etmektedir” diyerek bundan sonra olacıklara dair ipuçlarını vermiştir. Bush’a göre “özgürlük bu dünyadaki erkek ve kadınlara Tanrı’nın armağanıdır” ve “en büyük güç olarak Amerika’nın özgürlüğü yayma yükümlülüğü vardır”.²⁵⁴ Başkan Bush tarafından “ahlaki ütopya”nın tasviri bu şekilde yapıldıktan sonra “ahlaksız kapital”in niyeti, Irak’ın işgalinin ardından 19 Eylül 2003’te geçici karma hükümet tarafından açıklanan 4 maddelik neoliberalleşme paketi ile deşifre olmuştur. Irak’ta yabancıların sermaye birikimine olanak sağlayan bu yeni ekonomik yapıya göre, kamu kurumları tamamen özelleşecek, yabancı şirketler Irak-Amerikan şirketlerine ortak olabilecek,

²⁵³Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 13.

²⁵⁴David Harvey, ‘Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm’, 70.

ülke dışında elde edilen kazançlar Irak'a geri döndürülebilecek ve ticari sınırlamalar kaldırılarak Irak bankaları dış denetime açılacaktır. Bu süreçte sendikalar yasaklanmış, böylece egemen ideolojinin neoliberal paradigması ve ona hareket alanı sağlayacak yapı Irak'ın ekonomi pratiklerine empoze edilmiştir.²⁵⁵

Baudrillard'a göre günümüzde iflas etmiş olsa da halen egemen konumundaki Batı medeniyetinin betimleyicileri; kitleler, kitle iletişim araçları ve terörizm ile bunlar arasında kurulan güçlü ilişkidir. Arap Baharı ve sonrasındaki sürecin belirleyicisinin de yine bu üç değişken ve aralarındaki ilişki olduğu söylenebilir, çünkü tıpkı Baudrillard'ın faşizm için tespit ettiği gibi Arap Baharı ayaklanmalarını başlatacak "kitlesele enerji"de özgürlük, adalet ve daha iyi yaşam koşullarını vaat eden söylem içinden üretilmiştir. Baudrillard'ın kuramı bağlamında düşünürsek, her zamanki gibi egemen, esinlenme ve büyülenmeye dayanan ve boşluk duygusundan kaynağını bulan bir tür şiddetle yolunu açmış ve kitleleri nötrleştirmiştir. Baudrillard bu türden şiddetin kökeninde "Batı tipinde patlama eğilimli ve yönlendirilmiş bir yayılma sistemi"nin varlığına dikkatimizi çekmiştir.²⁵⁶

Baudrillard'a göre ilkel toplumlar "yönlendirilmiş, için için kaynayan bir süreç" yaşamışlar, bunun denetimlerinden kurtulmasıyla da yok olup gitmişlerdir. İkel toplumun yok olduğu gün patlayan sistem şiddete dayalı yeni normları üzerinde yükselirken ortaya çıkan Batılı sistem "nüfus artışı, indirgenmesi imkansız bir tüketim fazlası ve kontrolsüz bir yayılma süreci" ya da "sömürgeleştirme" ile genişmiş ve bu değişime kitleleri de alıştırmıştır. Baudrillard'a göre modern uygarlıkların kuruluş felsefelerinde hemen her düzeyde, evrensel pazarı yaratma kaygısıyla yayılma, hukukun evrenselleştirilmesi adı altında gizlenen ekonomik çıkarların üstünde yükselme eğilimi vardır. Batılı bu süreç bir dönem denetlenebilmiş, özgürleştirici bir enerji üretimi sürecini de yaratabilmiştir ancak bu altın çağı denetlenmeyen bir "genleşme/yayılma" süreci takip etmiş ve sistem kontrolden çıkarak bugünkü Batı medeniyetini yok etme noktasına gelmiştir.²⁵⁷ Bu süreçte kitlelerin nötrleştirilmesinin bir gereği olarak egemen ideoloji yapması gerekeni yapmış, kültürel farklılıkları/değerleri yok eden bir süreci kurgulamıştır.

2009 yılında ABD Başkanı seçildiğinde Obama'nın, ilk Müslüman ülke ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirmiş olması rastlantı değildir. Bu ziyarette Obama,

²⁵⁵David Harvey, 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', 71.

²⁵⁶Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde*, 52.

²⁵⁷Age, 53.

Türkiye ve ABD arasındaki işbirliği için “model ortaklık” deyimini kullanmış, İstanbul’daki Medeniyetler İttifakı Forumu’na katılmış ve İslam dünyasına dostça mesajlar vermiştir. Yorumlara göre ABD yönetimi bir zamanlar kendisinin başa getirdiği Mısır lideri Hüsnü Mübarek’in yönetimine son verilmesine karar verdiği için, Obama ikinci ziyaretini Mısır’a gerçekleştirmiş ve dönüşümün bu ülkeden başlayacağını dikkatle hazırlanmış konuşmasının satır aralarında belli etmiştir.²⁵⁸ Birçok analiste göre Mübarek’i düşürmek ve ılımlı İslamcılar başa getirmek düşüncesi ABD’nin Mısır için yıllardır kurguladığı bir değişimdir. Bu ziyaretten itibaren Mısır’dan başlayarak Müslüman Kardeşler gibi siyasal İslamcılarının etkin olduğu her ülke, bu etkinliğin derecesine bağlı olarak kargaşanın içine az ya da çok sürüklenmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği’ne yönelik olarak geliştirilen “Yeşil Kuşak” projesinin ürünü denilebilecek siyasal İslamcılar benzer şekilde bu defa ‘ılımlı İslam’ projesiyle Ortadoğu’yu şekillendirmek üzere devreye sokulmak istenmiştir.²⁵⁹ “Güvenlikleştirme” ABD’nin bu şekil verme operasyonunda kullandığı yeni modelin adıdır.

Barry Buzan’a göre Soğuk Savaş sonrasında ABD’nin değişen güvenlik ve tehdit algılarının ortaya çıkardığı bir model olan “güvenlikleştirme”nin alt temalarından bir tanesi “teröre karşı savaş güvenlikleştirmesi” olmuştur. Bu alt temanın amacı, Huntington’un belirlediği “çatışma fay hatları”ndan biri olan Arap-İslam coğrafyası ve Batı arasındaki olası bir “medeniyetler çatışması”nı engellemektir. Buzan, “bütün teröristler İslamcıdır” görüşünün bu tema için tercih edilmeyen bir yaklaşım olduğunu vurgular. O halde bu inancı yıkacak bir argümanın üretilmesi gereği, inanalar için savaştıklarını söyleyen “radikaller”in diğerlerinden ayrılması ve toplumdan dışlanması gerekmektedir.²⁶⁰ ‘Radikal İslam’ ve ‘İlmlı İslam’ ayrımının bu gereklilik sonucu ortaya çıktığı söylenebilir ki bu tanımlamaya dayanarak Amerika radikallere karşı İlmlı İslam’ı model bir yönetim biçimi olarak Ortadoğu’ya ihraç etmeye çalışmış ve eylemlerini meşrulaştırmıştır. Samir Amin’e göre bu ayırım Amerikan diplomasisinin bir uydurmasıdır. Baudrillard terminolojisini kullanacak olursak, İlmlı İslam modeli bir *simulacrum*dur. Amin’e göre Amerika siyasal İslamcılara verdiği desteği meşrulaştırmak maksadıyla propaganda yapmakta

²⁵⁸Paul Danahar, *The New Middle East, The World After The Arab Spring*, Bloomsbury Publications, London, 2015, 248.

²⁵⁹İbrahim Varlı, ‘Kartlar Yeniden Karılırken Ortadoğu’da Neler Oluyor?’, 19.

²⁶⁰Barry Buzan, ‘Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi’, 120.

ve bu söylem üzerinden hakikati çarpıtmaktadır.²⁶¹ “Siyasal İslam, son tahlilde kapitalist kompradorlaşmaya uyum sağlamaktan başka bir şey değildir” diyen Amin’e göre küresel kapitalizm ve siyasi İslam partner oldukları ölçüde birbirlerine mahkumdur. Kaotik ve çatışmacı ortam ise devam etmelidir çünkü egemen güçler ancak terörizm ya da şiddet devam ettiği sürece ‘sert güç’ kullanımına dayanan politikalarını uygulamaya ve meşrulaştırmaya devam edebilir.²⁶²

İlhan Uzgel’e göre Soğuk Savaş yıllarında kurulan sosyal devlet anlayışına dayalı Ortadoğu düzeni, küreselleşmenin hızlanması ile birlikte yeni dünya düzeni açısından geçerliliğini yitirmiştir. Böylece, yoksulluk, iletişim teknolojilerindeki gelişme ve Batı’nın sivil toplum üzerinden sağladığı destek birleşerek Arap Baharı olarak adlandırılan “toplumsal altüst oluş sürecini” ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte önceki dönemin sosyal devlet anlayışına bağlı “ekmek karşılığı otoriterlik” paradigması yerini “ekmek ve demokrasi”ye bırakmış, liberal kesimin de desteğini alan siyasi İslamcıların demokratikleşme beklentisi yaratması ayaklanmalara giden yolu açmıştır.²⁶³ Ayaklanmalar sonrasında ılımlı İslamcıların oluşturacağı yeni Ortadoğu düzeni yani “Sünni Hilal”, laik/seküler yönetimlerden kurtularak bölgenin bir bütün olarak piyasaya ve kapitalist küreselleşmeye uyumlu hale getirilmesi, ticari liberalizasyon ve sermayenin tam serbestliğinin sağlanması için gerekli bir oluşumdur.²⁶⁴ Sonuçta Mahalli’nin “bahar tellalı” adını verdiği medyanın yardımı, bu coğrafyada iktidar olan Batı ile işbirliği içindeki siyasetçilerin varlığı ve ‘din adına verilen fetvaların’ yardımıyla halk ayaklanmalara yönlendirilmiş, süreç başlatılmıştır.

İslam coğrafyasının en büyük probleminin, dini hükümlerin siyasi ideoloji adına yorumlanması ve böylece bu pratiği kullanan Batı’nın, İslam ülkelerinde kendi planları doğrultusunda hareket edebilmek için alan kazandığı kabul gören bir görüştür.²⁶⁵ Siyasi İslam’ın belirleyici özelliğinin siyasetin İslam’ın aracı haline getirilmesi değil, İslam’ın siyasetin aracına dönüştürülmesi olduğu ve bu şekilde sadece egemen güçlerin dünyevi çıkarlarına hizmet ettiği görüşü çerçevesinde “bahar ülkeleri”nde yaşanan süreç değerlendirildiğinde, bu durumun örneklerine çokça

²⁶¹Samir Amin, ‘ABD’nin Ortadoğu’daki Ortakları İslamcılar Mezhep Çatışmasını Yeniden Üretiyorlar’, *Ortadoğu’yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 67.

²⁶²Age, 68.

²⁶³İlhan Uzgel, ‘İslamcılık Çökerken Ortadoğu ve AKP Dış Politikası’, *Ortadoğu’yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 42.

²⁶⁴İbrahim Varlı, ‘Kartlar Yeniden Karılırken Ortadoğu’da Neler Oluyor?’, 20.

²⁶⁵Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 38.

rastlamanın mümkün olduğu görülür. Samir Amin'e göre, siyasal İslamcılar'ın "gelenekten kopuş"u gerçekleştirememeleri ve laiklik ve demokrasinin önemini anlamamış olmaları Arap Rönesans'ını imkansız kılmıştır.²⁶⁶ Amin Avrupa Rönesans'ını, Müslümanların "öze dönüşü" olarak tanımlanan ve Tunus'ta ortaya çıkan İslami diriliş hareketi Nahda ile kıyaslayarak, bu uyanışın gerçekleşmediğini dile getirmiştir. Amin'e göre Rönesans Avrupa'da kapitalizmin öncülü olmamış; tam tersi kapitalizm Rönesans'ın koşullarını olgunlaştırmıştır, ancak Doğu ülkeleri bu durumu yanlış okuyarak, Avrupa'nın köklerine geri dönüş sayesinde ilerlediği yanılgısıyla bir "öze dönüş" yaşamıştır. Oysa Amin'e göre Avrupa feodal köklerinden kurtularak ilerlemiştir ki bu sebeple ona göre Rönesans'ın (yeniden doğuş) aslında sadece "nesans" (doğuş) olarak nitelendirilmesi daha doğrudur. Amin'e göre Doğu ülkeleri henüz kapitalizm öncesi dönemde kaldıklarından herhangi bir uyanış hareketinin içsel (*endojen*) faktörlerle gerçekleşmesi bu nedenle imkânsızdır ki Arap Baharı da tamamıyla dışsal (*exojen*) faktörlere bağlı olarak gelişmiştir.²⁶⁷ 'Bahar'ı bir *simulacrum* haline getiren; göstergeleri bakımından tamamen içsel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmış gösterilen ayaklanmaların, hakikat açısından düşünüldüğünde, ekmek, adalet ve özgürlük taleplerinin dile getirildiği 'bahar' sloganlarından sivil ölümlere ve mezhep çatışmalarına varan kaosa kadar, planlamadan uygulamaya dışsal faktörlerle şekillenmiş olması ve halkın talepleri bakımından 'sonu belli' bir başarısızlık hikayesi olmasıdır.

Robert Springborg'a göre demokratikleşme ve özgürlük söylemleriyle yola çıkılan 'bahar' daha ilk günlerinde verdiği görünümle 1989'da Doğu Avrupa'da yaşanan demokratik geçişlerden çok 1848 yılının Avrupa'yı derinden etkilemiş olmasına rağmen başarısız olmuş devrimlerini andırmıştır.²⁶⁸ 1848 Devrimleri proletarya adına başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Devrimler hakikate ilişkin tüm göstergelerinin ötesinde aslında burjuvazinin özgür bir ticaret alanına monarşi içinde kavuşamayacağı gerçeğini ve bu sebeple ticaret burjuvazi için kaçınılmaz olarak demokratikleşmenin sağlanması gereğini saklamıştır. Diğer yandan 1848 Devrimleri ve Arap Baharı başlangıçları ve diğer ülkelere sıçrama hızları, muhalefetin kendini ifade edemediği baskıcı ortamları, ekonomik açıdan kriz dönemlerine rastlamış

²⁶⁶Taner Timur, 'Aydınlanma, Çağdaş Dünya ve "Üç Tarz-ı İslam"', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 88.

²⁶⁷Samir Amin, 'ABD'nin Ortadoğu'daki Ortakları İslamcılar', 63-67.

²⁶⁸Robert Springborg, 'Whither the Arab Spring? 1989 or 1848?', *The International Spectator*, 46:3, 2011, 12.

olmaları ve bunun bir sonucu olarak halkın taleplerinin ‘ekmek’ ile sembolize edilmesi bakımlarından birbirlerine benzetilmektedir. Hepsinin ötesinde eylemler, eski düzenin zayıf yönlerini ortaya çıkarmaya yönelik anayasal hareketler olmaları bakımından ve devrimci faaliyeti yaygınlaştırma imkânlarını göstermek için çalışmaları açısından benzerdir.²⁶⁹ Robert Springborg’a göre 1848 Devrimlerinin sonradan ortaya çıkan etkileri gibi, Arap Baharı’nın etkileri de daha sonra görülecektir.²⁷⁰ Yine de tıpkı Baudrillard’ın 1. Körfez Krizi ve Irak’ın işgali sırasında ve sonrasında başlamadan sonu bilinen bu iki “savaş”ın “hiç olmadığını” tespit ettiği gibi, ‘sonu başından belli bir süreç’ olarak Arap Baharı hiçbir zaman ‘hakikat’e dayanmamış; ama bir *simulacrum* olarak hakikati özellikle andırmıştır. Hakikatin göstergeleri olarak “Bahar Ülkeleri”ndeki yönetim değişiklikleri ‘bahar’ı bir değişim gibi gösterse de, Ortadoğu coğrafyasındaki ülkeler tek tek ele alındığında, kaotik ortam, halkların karşılanamayan talepleri ve demokratikleşme yönündeki başarısızlıklar büyük resimdeki *simulacrums* işaret etmektedir.

Tunus’tan sonra Mısır’da Müslüman Kardeşler’in başa gelmesinde, Mübarek’in laik ve liberal çizgisine rağmen 30 yıl boyunca halkı baskı altında tutmuş olmasının yarattığı negatif etkinin propaganda malzemesi yapılmasının ve İslam adına verilen fetvalarla halkın siyasal İslamcılara oy vermek yönünde motive edilmesinin etkili olduğu dile getirilmektedir. Seçilen Müslüman Kardeşler ve Mursi’nin 1 yıl devam eden iktidarının ardından uyanan devrimci gençler yeniden ayaklandığında Genelkurmay Başkanı Sisi yönetime el koymuştur. Ancak bu 1 yıllık iktidar sırasında hapiste olan radikal İslamcı teröristler serbest bırakılmış, sonrasında IŞİD saflarına geçerek kaotik ve şiddete dayalı ortamın derinleşmesine sebep olmuşlardır.²⁷¹ Müslüman Kardeşler uzun zaman muhalefet ettikten sonra nihayet iktidara geldiğinde ülke içinde karşılaştıkları en büyük eleştiri kendileri dışında yer alan gruplara karşı ayrımcı politikalar izliyor olmaları ve kendi yaptıkları anayasayı dayatmaya çalışmaları olmuştur. Müslüman Kardeşlerin muhalefet dönemi boyunca koruduğu eşitlikçi söylemi eylemle destekleyememesi Mısır halkının iyimser beklentilerini boşa çıkarmış, böylece Mısır’ı tekrar askeri rejime götüren süreç kısa

²⁶⁹History Workshop, ‘The Domino Revolutions: 1848, 1989, 2011’, (Adamson, K. and Rapport, M.) <http://www.historyworkshop.org.uk/the-domino-revolutions-1848-1989-2011-2/> Erişim Tarihi: 02.01.2017

²⁷⁰Robert Springborg, ‘Whither the Arab Spring? 1989 or 1848?’, 12.

²⁷¹Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*,40-45.

sürede ortaya çıkmıştır.²⁷² Sisi'nin darbe sonrasında koalisyon kurmak üzere yürüttüğü uluslararası diplomasının çerçevesini ise AB ülkeleri ve Rusya ile ilişkiler çizmiştir. Baudrillard'ın vurguladığı şekilde kapitalizmin yeni pazar ve yatırım arayışları ağır bastığından, Sisi bu sürecin kazananı olabilmiştir. Mısır 90 milyonluk nüfusu ile güçlü ve yeni bir pazar teşkil ettiği için, hem Rusya hem de AB ülkeleri bu süreçten ekonomik anlamda fayda sağlamışlar, Sisi de istediği koalisyona kavuşmuştur.²⁷³

Arap ayaklanmaları batıda Tunus'tan başlayıp sonrasında önce Mısır'a uğradıktan sonra doğuya ve güneye doğru hızla ilerlerken, onlarca yıldır dünyadaki gelişmelerden hiç etkilenmiyormuş izlenimi veren Arap-İslam coğrafyası hızla dönüşmeye, neredeyse yarım asırlık diktatörlükler eşine az rastlanan bir hızla devrilmeye başlamıştır. Despotik yönetimler çökerken bu coğrafyanın en örgütlü gücünü temsil eden Müslüman Kardeşler ayaklanmaların en başında iktidar boşluğundan faydalanarak yönetimi ele geçiren yapı olsa da zaferi kısa sürmüş, Libya'da Kaddafi'nin öldürülmesine rağmen siyasal İslamcılar bozguna uğramıştır. Diğer yandan demokrasiye kavuşma arzusuyla ayaklanmaları başlatan halk, NATO'nun operasyonu ile 'özgürlük ve demokrasi'ye kavuşmak bir yana, hızla iç savaşa sürüklenmiştir. 2012 yılında 'planlananın aksine' İslamcılar değil, laiklerin seçilmesi ve 2014 seçimlerinde de aynı sonuçla karşılaşılması kargaşayı artırmış, bu sonuç Tunus ve Mısır'dan sonra Libya'da da iktidarını devam ettireceğini düşünen Müslüman Kardeşleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Aralarında İŞİD'in de bulunduğu radikal örgütler bu tarihten sonra Libya'daki şiddeti artırmışlardır.²⁷⁴

Kaddafi'nin, Amerika'nın kendisi ve Libya üzerindeki planını iyi okuyamamış olması bu sonuca hızla ulaşılmasına yol açmıştır. Kaddafi, İslam'a Çağrı Cemiyeti Yüksek Konseyi vasıtasıyla anti-emperyalist ve anti-Siyonist ülkelere ve sivil toplum kuruluşlarına verdiği destek sebebiyle başta ABD olmak üzere tüm Batılı ülkelerin yıllarca tepkisini çekmiş bir liderdir. Kaddafi, ABD Sirt Körfezi Saldırısını düzenledikten sonra ABD menşeli bir uçağın Lockerbie'de

²⁷²Bariş Avşar, 'Ortadoğu'da Din ve Otorite İlişkisi', *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 162.

²⁷³Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 49.

²⁷⁴İhsan Çaralan, 'Bölgede Haritaların Yeniden Çizilmesi ve Yeni Osmanlıcı Dış Politikanın Açmazı', *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 72.

düşürülmesi ve 270 kişinin hayatını kaybetmesi gibi terörist eylemlere doğrudan destek vermeye başlayınca Batı ile tansiyonun iyice yükselmesine yol açmıştır. Ancak tüm bu faktörlerin ötesinde Batı ile Libya arasındaki ilişkilerin esaslı şekilde bozulması, 1971 yılında Kaddafi'nin petrolün millileştirilmesi yönünde aldığı karar ve Arap ambargosu üzerindeki etkisi ile olmuştur.²⁷⁵

Kaddafi'nin 1971 yılındaki kritik petrol kararı neoliberalleşme sürecini, yani küreselleşmeyi, tektip devletlerin inşasını ve Baudrillard'ın sözünü ettiği kapitalizmin tüketim lehine dönüşümünü hızlandırması bakımından ele alınması gereken bir kırılmayı temsil etmektedir. David Harvey'e göre 1970'ler ekonomi politiğin pratiklerinde ve buna ilişkin düşünüş biçimlerinde meydana gelen köklü dönüşüm ile bir kırılmayı temsil etmektedir. Bu dönüşüm İngiltere'de Margaret Thatcher ve Amerika'da Ronald Reagan liderliğinde uluslararası ekonomik sisteme adapte edilmiş, sonrasında neoliberal teori çeşitli versiyonlar altında tüm ülkelere benimsetilmeye başlanmıştır.²⁷⁶ 1973 yılında küresel kapitalizm ciddi bir resesyona girmiş, aynı yıl Arap-İsrail Savaşı'nın ardından alınan petrol ambargosu kararı makro-ekonomik dengelerdeki kırılganlığı artırmış, resesyonu derinleştirerek sermaye sahiplerinin karlarında Savaş sonrasında bu yana görülmeyen bir küçülmeye sebep olmuştur. 1973 yılına kadar sermaye ile işçi sınıfı arasındaki dengeyi sağlayan ve ücret politikasını yöneten devlet müdahaleciliği, sermaye sahipleri açısından karları daraltan bir faktör olarak problem olmaya başlamıştır. Bu aşamada 1950 ve 1960'lar boyunca uluslararası ticaret ve finansı düzenleyen sistem olan Bretton Woods terkedilerek dalgalı kur sistemine geçilmiş ve böylece sermayedarlar için alternatif bir birikim süreci kurgulanmıştır.²⁷⁷ Kısacası resesyona girmiş Batı'nın dönüşüm sürecini hızlandıran etkenlerden biri Kaddafi'nin başını çektiği Arap Birliği Teşkilatı tarafından alınan kritik petrol ambargosu kararı olmuştur. Denilebilir ki; ABD Kaddafi'yi daha bu tarihlere Ortadoğu planları açısından bir tehlike olarak belirlemiştir.

2003 Irak işgali sonrasında kendi sonunun da Saddam Hüseyin gibi olacağını sezen Kaddafi'nin, bu tarihten sonra Batı'ya yaklaşma çabasına değin ilişkiler gergin devam etmiştir. Kaddafi sıra kendisine gelmeden Lockerbie'de ölenlerin ailelerine

²⁷⁵Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 58-60.

²⁷⁶David Harvey, 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', 68.

²⁷⁷Age, 72.

2,7 milyar dolar tazminat ödemiş ancak sonunu yine de değiştirememiştir.²⁷⁸ Kaddafi'den sonra Başbakan olan, hem Libya hem ABD vatandaşı Abdülrahim El-Kib'in başa gelişi ABD'nin yıllar öncesinden planladığı bir değişimdir. Kaddafi hem bu durumu iyi görememiş hem de uluslararası medyanın kendisinin usulsüzlükleri ve yurtdışındaki hesaplarına ilişkin yaptığı haberler tepki çekmiş, kitlelerin algısını istendiği şekilde yönlendirilmesine neden olmuştur. Kaddafi böylece beklenenden çok daha kısa bir zaman içinde devrilmiştir. Usulsüzlük haberlerinin asılsız olduğu ise ancak Kaddafi'nin ölümünden sonra ortaya çıkmıştır.²⁷⁹ Libya müdahalesi ABD'nin Obama ile başlayan süreçteki barışçıl tutumu açısından da bir kırılmayı temsil etmektedir. Ayaklanmalar ABD'nin müdahalesini gerektirmeyecek şekilde tümüyle iç kargaşa yaratmak ve Arap-İslam coğrafyasını birbiriyle çatışmaya sürüklemek üzere kurgulanmış olsa da, Obama'nın Başkan seçilmesinin hemen ardından verdiği Müslüman dostu mesajlara rağmen, Libya'ya yönelik ABD'nin de içinde yer aldığı NATO müdahalesi ile plandan şaşılmıştır.

Suriye "Bahar Ülkeleri" arasında kilit konuma sahiptir. Bölgesel çatışma görünümünde bir süre devam eden Suriye'deki ayaklanmalar, Rusya müdahalesi ile diğer Arap ülkelerindeki ayaklanmaların ötesine geçerek uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Rusya açısından eski SSCB toprakları dışında tek askeri üssünün bulunduğu Suriye'deki rejimin ve Esad yönetiminin devamı bölgedeki güç dengeleri açısından kritiktir. Vijay Prashad'a göre Rusya'nın müdahalesi ABD'nin rejim değişikliği oyununu bozmuş, bu müdahale ile Şam'a yapılabilecek herhangi bir Batı bombardımanı ihtimali kalmamıştır ve Batı bombardımanı olmaksızın Beşar Esad'ın düşürülmesi de mümkün olamayacaktır.²⁸⁰ Sonu gelmeyen bir Sünni-Şii-Alevi çatışmasına sürüklenen Suriye küresel güçlerin yanı sıra bölgesel güçler ve yerel unsurların denkleme dâhil olmasıyla kanlı bir coğrafyaya dönüşmüştür. Suriye için yapılan analizlerde, özellikle Rusya'nın diplomatik olarak tarih boyunca kurduğu asimetrik ilişkilere dikkat çekilmekte, pragmatik ve fırsatçı bir çizgide ilerleyen Rusya'nın Suriye'nin toprak bütünlüğü konusunda ısrarcı olmadan, birkaç parçaya bölünecek olan bu coğrafyada "böl ve yönet" politikasıyla ancak kendi varlığıyla

²⁷⁸Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 58.

²⁷⁹Age, 60.

²⁸⁰Vijay Prashad, 'Ülke Ülke İslam Coğrafyasının Halleri', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 105.

dengelenebilecek bir modeli gündemine almayı düşünebileceği dile getirilmektedir.²⁸¹

Arap Baharı sırasında Suriye'deki muhaliflerin ayaklanması, Esad'ın devrilmesini, eğer olamıyorsa askeri gücünün sınırlandırılmasını isteyen ABD'nin Esad muhaliflerini desteklemesiyle başlamıştır. Muhalifleri temsil eden Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), tek başına Esad ile savaşmak için yeterince güçlü olmadığından yani 'ılımlı' cephe yetersiz kaldığından, ABD'nin bölgedeki radikal gruplardan Nusra'yı desteklediği, bölgedeki dış siyasetini de bu sebeple Pentagon üzerinden değil CIA üzerinden düzenlediği dile getirilmektedir.²⁸² Süreç tam anlamıyla bir *simulacruma* işaret etmektedir. Ayaklanmalar yine Sünni İslam adına şeyh ve din adamları tarafından verilen fetvalarla tetiklenmiş, kitleler Suriye'ye giderek, 'kâfir' ilan edilen Alevi ve Şiiilerin yok edilmesi ve eğer bu yolda ölürlerse şehit sayılarak doğrudan cennete gidecekleri söylemleri ile motive edilmiş, medya, gazeteler ve sosyal medya propaganda aracı olarak etkin şekilde kullanılmıştır. Soğuk Savaş sırasında komünizme karşı, radikal gruplardan Kaide ve Taliban'ı yaratan Batı, bu sefer de Suriye'de Esad ve Şiiilerle savaşması için IŞİD'i ve Kaide'nin Suriye kolu olan Nusra'yı yaratmış ve desteklemiştir.²⁸³ IŞİD, İslam'ın öyle emrettiğini söyleyerek, önce yakındaki düşmanın yok edilmesine kalkışmış, kendi ideolojisine karşı olanların yanında Alevi, Şii ve Ezidileri hedef almıştır.²⁸⁴ IŞİD bunu meşrulaştırmak için Peygamber hadislerine yönelmiş "seçilmiş travma" olarak ise 1516 Mercidabık Savaşı'nı kullanmıştır. Yine Vamık Volkan'ın terminolojisini kullanacak olursak bu defa "cehennemden yakıtı" Osmanlı tarihinden bulunmuştur. Oysa 1516 yılından Osmanlı'nın 1918 yılında çekilmesine kadar geçen sürede, 402 yıl boyunca Suriyeliler ve Türkler barış içinde yaşamışlardır.

IŞİD, Baudrillard'ın söylediği gibi tarih içinden manipülasyonla ürettiği miti kendi faaliyetlerini meşrulaştırmak, kendi saflarında savaşacak cihatçıların ve kitlelerin algısını yönetmek için kullanmıştır. Yaratılmaya çalışılan mite göre, 80 ülke tarafından oluşturulan koalisyon ordusu IŞİD için Mercidabık'ta gerçekleşecek

²⁸¹Ahmet Kasım Han ve Behlül Özkan, 'Suriye Denklemine Türkiye Ne Yapacak?', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 123.

²⁸²Hakan Güneş, 'Suriye Türkiye İlişkilerinde Geçiş Dinamikleri', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 77.

²⁸³Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 187.

²⁸⁴Age, 189.

savaşta düşmanı temsil edecektir. “Büyük muharebe” sırasında İslam Ordusunun üçte biri kaçacak, üçte biri şehit düşecek ve kalan üçte biri ise İstanbul’a kadar ilerleyecektir. IŞİD bu inanışa uygun şekilde *Konstantiniye* adında bir gazete dahi çıkarmıştır. Sultan Selim’in Mercidabık zaferinden sonra 1517’de Kahire’yi alarak halife olmasına öykünen IŞİD lideri Bağdadi, benzer şekilde İstanbul’da kendi halifeliğini ilan etmeyi planlamaktadır. Peygamber hadislerine göre kıyamet alametlerinden biri Fırat nehrinin kurumması ve çekilen suların ardından altın dağların ortaya çıkması olacak, siyah giysili ve siyah bayraklı mücahitler bu altından dağlar için savaşacak ve şehit olanlar cennete gidecektir. Bu sebeple IŞİD, Fırat’ın geçtiği Aynelrab, Cerablus ve Kobani’yi, İslami mücadele açısından çok önemsemiştir.²⁸⁵ Bu sebeple Suriye, İslam adına zaferin kazanılacağı bölge olması sebebiyle radikal İslamcı gruplar açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Suriye, Suudi Arabistan açısından, İran ve Lübnan Hizbullahı’ı ile birlikte içinde yer aldığı “Direniş Ekseni” ve Rusya ile yakın ilişkileri sebebiyle de Batı’nın Ortadoğu mücadelesinin odağında yer almaktadır. Mısır ve İsrail arasında yapılan Camp David Barış Antlaşması ile Sovyet etkisinden çıkarılan Mısır, ABD’nin bölgedeki müttefiki olarak İsrail’in güvenliğinin sağlanması da garanti etmişken, Mısır’ın aksine Suriye’nin yıllardır “Direniş Ekseni”nde pozisyon alması, İsrail’e karşı Hamas’ı ve Arap kimliği politikasının bir gereği olarak Irak’ta Amerika’ya karşı Sünni grupları desteklemesi hem İsrail hem de ABD’nin Suriye’yi bölge politikaları açısından bir tehdide dönüştürmüştür.²⁸⁶ Birçok analize göre Suriye, sınırlarında cereyan eden güç savaşları ile “Körfez gerici petrodolar ülkelerinin”, Batı hegemonya savaşlarının ve cihatçıların belirleyiciliğinde tekrar haritalandırılmaya doğru sürüklenmektedir. Suriye, tüm çabalara karşın neoliberalleşme sürecine de sokulamamış ve “istenilen pozisyona getirilememiş” olduğundan, Batı’nın elindeki tek koz Suriye’yi iç savaşa sürüklemek ve mezhep ayrılıklarının alevlendirilmesiyle parçalara bölmek kalmıştır.²⁸⁷

²⁸⁵Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 189.

²⁸⁶Demir Çalışkan, ‘Sykes-Picot’nun 100. Yıldönümünde Bölge Yeniden Şekillenirken Mısır’, *Bitmeyen Savaş Paylaşılamayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 239.

²⁸⁷Hasan Sivri, ‘Suriye Savaşı’ndaki Cihatçı Gruplar ve Arkasındaki Güçler’, *Bitmeyen Savaş Paylaşılamayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 87-88.

Suriye’de devam eden iç savaşın belirleyicilerinden bir tanesi Batı’nın Sevr’deki paylaşımı sırasında ertelediği Kürt Devleti meselesinin, 100 yıl sonra tekrar gündeme gelmiş olmasıdır. Sykes-Picot antlaşmasının mimarlarından Sir Mark Sykes Kürtler ve Kürdistan üzerine Osmanlı İmparatorluğu’nda Kürt Aşiretleri (*The Kurdish Tribes of the Ottoman Empire*) adlı antropolojik çalışmasına rağmen paylaşım planlarında Kürtlere yönelik herhangi bir atıfta bulunmamış ancak Osmanlı topraklarında yaşayan Kürtlerin yoğun olduğu bölgeler Fransa, İngiltere ve Rusya’ya bırakılmıştır.²⁸⁸ Birçok değerlendirmeye göre Sevr’deki ertelemeden 100 yıl sonra bölgede ABD’nin İsrail’den başka tam desteğini alabileceği bir devlet olarak bir Kürt Devleti’nin kurulması planı hayata geçirilmeye karar verilmiştir. 1991 yılındaki 1. Körfez krizi sırasında ABD’nin uçuşa yasaklı bölge ilan ettiği 36. paralelin kuzeyindeki Kürt bölgesi o tarihten sonra ABD koruması altında girmiştir. 2003 Irak’ın işgali ise 100 yıldır ertelenen planın hayata geçirilmesinde bir dönemeci temsil etmektedir. Irak’ın kuzeyinde, Barzani ve Talabani’nin ayrı ayrı kontrolündeki 120.000 kişilik peşmerge ordusu ile ciddi bir güç teşkil eden Kürtler kendi özerkliğine sahipken, Suriye’de de özerk bir yönetim ilan etmişlerdir. Bu yeni oluşumlar ABD tarafından tasarlanan yeni Ortadoğu haritasının gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Plana göre Libya 3, Irak 3, Suudi Arabistan 4, Yemen 2 ve Suriye 3 devlete bölünecektir.²⁸⁹ Arap-İslam coğrafyasında politik restleşmenin en fazla derinleştiği ülke Suriye olmuştur. Görülen o ki Suriye sorununu kendi lehine çözecek olan taraf Arap Baharı’nın da galibi olacaktır.

İran, bölgede bağımsız bir güç olması sebebiyle daima ABD ve İsrail için kontrol dışı bir gücü de temsil etmiş, Rusya ve Çin tarafından bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü her zaman desteklenmiş bir ülkedir. İsrail’in petrol ithalatının büyük bölümünü İran’ın kontrolü altındaki Hürmüz Boğazı üzerinden gerçekleştiriyor olması, İran’ın kontrol altına alınmasını elzem kılmaktadır. Samir Amin’e göre mezhepsel çatışmada Şii’lere karşı İslamcı köktencileri destekleyen ABD, Irak işgali sonrasında Bağdat’ın güneyinde bir Şii devleti kurmayı planlayarak, aslında İran’ın etkinlik alanını genişleten bir yapıyı da meydana çıkaracak stratejik bir hata yapmıştır. ABD’nin hedefi ise Irak’tan sonra İran’ı da benzer bir süreçle kontrol

²⁸⁸Naif Bezwan, ‘Sykes-Picot Paylaşım Antlaşması ve Kürdistan’, *Bitmeyen Savaş Paylaşılmalı Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 142.

²⁸⁹Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 231.

etmektir ki nükleer silahlar meselesini sık sık gündeme getirmesi bu yüzden olmuştur. Diğer yandan Rusya ve Çin'in desteğini de arkasına alan İran'ı, Irak gibi kaosa sürükleyemeyeceğini anlayan ABD süreçte strateji değişikliği yaparak İran'ı etkisizleştirme politikası gütmeye başlamış, nükleer müzakerelere girişmiştir. AB ve ABD'nin beklentisi ilişkilerin "normalleşmesi" ile İran'ın Suriye Hükümeti'ne verdiği desteği kesmesidir. Amin'e göre bu beklenti mezhepsel sebeplerle tümüyle gerçek dışıdır. İran hem Irak Şii'lerini hem de Suriye Hükümeti'ni desteklemeye her zaman olduğu gibi devam edecektir.²⁹⁰

Arap Baharı'nı bir *simulacrum* olarak ele almak İsrail'in, Osmanlı'nın Ortadoğu'dan çekilmesinin ardından 1917'de İngiliz Balfour tarafından "Filistin'i Yahudilere bir vatan olarak verme" sözü ve bölgedeki 100 yıllık İsrail planı açısından da değerlendirme yapmayı gerektirir. 1917-1947 yılları arasında Filistin topraklarının ancak yüzde 7'sinin Yahudilerin eline geçmiş olması, Filistinlilerin topraklarını bırakıp kaçtıkları yönündeki propagandanın gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. 1917'den bu yana İsrail Ortadoğu'nun kaderini şu ya da bu şekilde etkilemiş olsa da, daha gerilere 1897'ye gidildiğinde Basel'de toplanan Siyonist Kongre'nin ardından Yahudiler tarafından Filistin topraklarının Osmanlı'dan istendiği, nihayetinde Osmanlı Ortadoğu'dan çekildikten sonra Fransa ve İngiltere hâkimiyetine giren Filistin'in Yahudiler tarafından işgal edilmesinin mümkün olduğu bilinmektedir. 1947'de BM'de Amerika eliyle kurulan İsrail Devleti bu tarihten sonra 1948'de Araplarla savaşmış, 1967'de Mısır'ı işgal etmiş ve Lübnan'la yoluna devam ederek, Ortadoğu'da devamlı çatışma ve savaş ortamını yaratmıştır. Amaç Nil'den Fırat'a değin "Büyük İsrail Devleti"ni kurmaktır. İsrail'in bu konudaki en büyük destekçisi ise daima ABD olmuştur. Mahalli'ye göre Irak'ın işgalinin ardından yönetime gelen Amerikalı General Jay Garner'in muhaliflerle yaptığı ilk toplantının yerini Hz. İbrahim'in doğduğu kent olan Nasiriye yani Ur kenti olarak seçmesi Ortadoğu planının bir parçasıdır; yani rastlantısal bir seçim değildir. Bu seçim Baudrillard'ın sözünü ettiği egemen eliyle kitle algısının istenen şekilde yönetilmesi sürecine ilişkin, bilinçli bir tercihtir. Yahudi inancına göre Büyük İsrail Devleti bu topraklarda kurulacağından dini söylem ve inanış içinden mit üretmek daha kolay hale gelmektedir. Yahudilere bu sebeple yapılan çağrı "Allah'ın bize verdiği topraklara gelin, hep birlikte Nil'den Fırat'a kadar Büyük İsrail Devleti'ni kuralım ve

²⁹⁰Samir Amin, 'ABD'nin Ortadoğu'daki Ortakları İslamcılar', 58-61.

Süleyman Tapınağı'nı yeniden inşa ederek dünyaya egemen olalım" şeklindedir. Bu çağrı din devleti olan İsrail için Batı Şeria ya da Kudüs'ü Filistin'e geri vermeyi imkânsız hale getirmekte ve bu sebeple Siyonist ideoloji ve ardındaki AB ve ABD'de yer alan Yahudi lobisi çökeceğinden Ortadoğu'da barışa kavuşmak mümkün olamamaktadır.²⁹¹

ABD ve bölgedeki müttefiki İsrail Ortadoğu'daki müşterek çıkarları açısından yeni Ortadoğu haritasını planlarken, sürecin kendisinin bir *simulacruma* dönüştüğü açıktır. Bölgede sağlanacak barış ortamı, bölgede hakimiyet kurmaya çalışan güçlerin çıkarını zedeleyen bir adım olacağından Arap Baharı gibi kaotik ortamlara ve getireceği sürekli şiddet haline daima ihtiyaç bulunmaktadır. Bölge içinde yaratılan kaotik ortam, diğer bir deyişle "sürüdürlebilir istikrarsızlık", mezhep farklılıkları kullanılarak yaratılan "öteki" üzerinden kontrollü ancak kesintisiz bir şekilde devam ettirilmektedir. Diğer bir deyişle Batı açısından 'öteki' Doğu, kendi içinde de 'öteki'lere bölünmektedir. Böylece Hobbes'un Leviathan'da sözünü ettiği herkesin herkesle savaşına dönen kaotik ve çatışmacı ortam, sular durulduğunda "Batı'nın işbirliği yapabileceği bağımsız unsurları" da ortaya çıkarmaktadır.²⁹² Diğer yandan küresel emperyal düzeni anlamaya çalışırken, zorunlu kıldığı küresel karşılıklı bağımlılıkları göz ardı etmemek gerekir. Her ne kadar ülkeler ya da bölgesel güçler dünyada yaşanan insan hakları ihlallerine varan şiddete tepki gösteriyor gibi gözükse de bu kurgu içinde söylemin ötesinde fiilen tavır almak bu bağımlılıkları hiçe sayarak mümkün olamamaktadır. NATO üyesi İsrail'in "kolektif emperyalizm" in Ortadoğu'daki uzantısı olarak gerçekleştirdiği "Filistin'in kolonizasyonu" sürecine fiilen radikal bir tepkinin verilmesi bu bağımlılıklar çerçevesinde imkânsız hale gelmektedir.²⁹³ NATO, Rusya ya da Çin gibi ülkeleri etkisiz hale getirmek konusunda ittifak halinde bir görünüm vermek durumunda kalırken, kapitalist sistemin merkez ülkeleri biyolojik çeşitlilikten, enerji kaynaklarına değin tükenmekte olan kaynaklarına alternatif kaynaklara erişip, kullanım hakkını elde etmek istemektedir. Bölgedeki "vekâlet savaşları"nın ardında yatan sebep bu kaynak kıtlığına bağlanmakta, yeni kapitalist güçler sofradan uzak tutulmaya ya da kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Rusya ve Çin'in Ortadoğu kaynaklarından uzak

²⁹¹Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 110-116.

²⁹²Hakan Güneş, 'Suriye Türkiye İlişkilerinde Geçiş Dinamikleri', 82.

²⁹³Fikret Başkaya, 'Siyasi İslam Ortadoğu'da Kalıcı Olamaz', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, 2016, 90-91.

tutulması ABD açısından elzem olduğundan, bu kontrolün güç şartları, radikal İslamcı, cihatçı grupların kullanılmasını da içeren kaotik bir ortamı ve ‘sert güç’ dönemini beraberinde getirmektedir.²⁹⁴

Ortadoğu’daki kaotik ortamın daha da kızıştırılması için güç savaşlarının her dönemdeki belirleyicisi olan petrol fiyatları bir kere daha maşa olarak kullanılmaktadır. Dünya petrolünün kanıtlanmış rezervlerinin yaklaşık yarısını Ortadoğu barındırmakta ancak 1. Dünya Savaşı’ndan bu yana petrol üzerinden devam eden rekabete yıllar içerisinde birçok oyuncu dahil olduğundan, Ortadoğu ülkeleri ya da dünya petrol devi şirketlerin haricinde de oyuncular bu güçler savaşına dahil olmaktadır. Dünya enerji tüketiminin tek başına yüzde kırkını karşılayan petrol, petrol fiyatları üzerinden etkin bir savaş aracına dönüşmüş durumdadır.²⁹⁵ Vijay Prashad’a göre 2014 yılından bu yana dünya, petrol fiyatları üzerinden tarafların birbirini tehdidine şahit olmaktadır. Suudi Arabistan bu restleşmede kendi hazinesine zararı olacağını bildiği halde, İran’ı zayıflatıp zor durumda bırakmak ve ABD’nin düşmanı Venezuela ve Rusya’yı istikrarsızlaştırmak için, üretimini artırarak fiyatların düşmesine sebep olmuştur. Bu kararın “ekonomiyle çok az ancak politikayla çok ilgisinin” olduğunu söyleyen Prashad, İran’ın bu kararla istenen yönde baskı altında kalması sağlansa da kendi çıkış yolunu yarattığını, Çin ve Hindistan’ın İran’dan petrol almayı sürdürmesinin İran’ın risklerini azalttığını vurgulamıştır. Büyük jeopolitik değişikliklere sürüklenen Ortadoğu’da restleşmelerin, Çin ve Rusya’nın ittifak halinde dolar yerine farklı bir para birimi üzerinden petrol protokollerini revize etmeleri ve Suudi Arabistan’ı zor durumda bırakma yoluna gitmeleri ile devam edebileceğini belirten Prashad’a göre Ortadoğu petrol savaşlarının sonunu getirecek olan yine Suriye’deki gerilimin azalması ve ateşkes ilanı olacaktır.²⁹⁶

Sonuç olarak, ABD’nin uluslararası ilişkilerdeki davranış kalıplarına uygun şekilde, zaman içerisinde belirginleşmiş ve sürekliliği olan bir düşünüş şekli olarak “stratejik kültür”ün içinden doğmuş olan Arap Baharı, ABD’nin güç savaşlarına yaklaşımını özetleyen bölerek yönetme kültürüne ilişkin bir proje ve bir *simulacrum*dur. “Stratejik kültür”, devletlerin “tarihinden, deneyim ve değer

²⁹⁴Fikret Başkaya, ‘Siyasi İslam Ortadoğu’da Kalıcı Olamaz’, 94-95.

²⁹⁵Musa Özügürlü, ‘Petrol: Ortadoğu’nun Kara Kaderi’, *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş, Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016, 181-182.

²⁹⁶Vijay Prashad, ‘Ülke Ülke İslam Coğrafyasının Halleri’, 99-103.

yargılarından, jeopolitiğinden, uluslararası sistemdeki konumundan ve imkân ve kabiliyetlerinden beslenir”. Devletlerarası ilişkilerde ülkelerin stratejik kültürleri deşifre edilebildiğinde, uluslararası düzeyde meydana gelen olaylar karşısında alacakları tavrı tahmin etmek de mümkün olur. İsbetli tahminler doğru öngörülerle beslendiğinde günümüzün taktik savaşları ortaya çıkar. Genelde Ortadoğu’daki şiddet ve özelde Arap Baharı üretilmiş bir gerçeklik olarak, ideolojik sertliği ve kültürel derinliği yüksek bir siyaset ve taktik savaşı alanına dönüşmüş durumdadır.²⁹⁷

ABD’nin “böl ve yönet” stratejik kültürüne dayanan bir taktiksel kurgunun parçası olarak değerlendirilebilecek ayaklanmalar Batı’nın planladığından biraz daha önce olgunlaşmış olsa da Batı olaylara bir yerinden dâhil olabilmiş ancak yine de istediği sonuca ulaşamamıştır. Ana plan ABD hegemonyasını tehdit eden liderlerin yerine siyasal İslamcıların başa geçirilmesi olarak kabul edildiğinde Ortadoğu’da yaşanan sürecin ABD açısından olumlu sonuçlanmadığı açıktır.²⁹⁸ Arap Baharı’nın ardından ABD açısından her şeyin kontrolden çıktığını ve umulanın gerçekleşmediğini 2015 yılında Condoleezza Rice’in “Biz bu kadarını istemedik” sözleri ortaya koymuştur. Yine 2015 yılında Obama’nın “Biz hiç kimseye Arap Baharını dikte etmedik” açıklaması kimse tarafından inandırıcı bulunmamış, ancak *simulacrum*la yaratılan “yalancı iklim”in başarısız olduğu böylece itiraf edilmiştir.²⁹⁹ Baurillard’a göre Amerikan hegemonyasının yanılığısı, küreselleşmenin kusursuz bir düzene benzemesi halinde tüm çelişkilere son verebilecek gücü yaratacağı zannından kaynaklanmaktadır. Oysa ABD’nin Ortadoğu politikasını temellendiren “Amerikan hegemonyası ve İslami terör karşılaştırması küresel güçle, onun küresel güç olduğunu reddedenler arasındaki düellonun bir parçası” olarak asla uzlaşmanın beklenemeyeceği bir konudur. Baudrillard’a göre ABD’nin kabullenmesi gereken şey, “tek bir gücün dünyayı egemenliği altına almasının imkânsız olduğudur”.³⁰⁰

3.4. “ARAP BAHARI”NIN KİTLESEL ENERJİSİ: SOSYAL MEDYA VE WIKILEAKS SIZDIRMALARI

Baudrillard, kitle iletişim araçlarının, kitleleri “dört bir yandan interaktif süreçlere” maruz bıraktığını ve böylece olay ile aktarımı arasındaki zaman farkının

²⁹⁷Ahmet Kasım Han ve Behlül Özkan, ‘Suriye Denklemine Türkiye Ne Yapacak?’, 146-147.

²⁹⁸Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 80-81.

²⁹⁹Age, 18.

³⁰⁰Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, 124.

yani mesafenin iletişimdeki hızla birlikte ortadan kalktığını dile getirmiştir. Bu durum birey açısından bir değerlendirme yapabilme olanağını yok ederek olaya tarihsel boyutun eklenmesini önleyen bir tür “zihinsel diaspora” yaratmaktadır. Baudrillard’a göre bu sanal ortamda kimseyi eğitmeyen, bilgilendirmeyip bilinçlendirmeyen görüntüler aracılığıyla bize ulaştırılan haberlerde hakikate dair izler bulmak imkânsız hale gelmiştir. Eleştirel bir akılla olayları tahlil edebilme gücünü bireye veren, olayın eş zamanlı görüntülerinin yerine olay hakkında akıl yürütebilmemizi sağlayacak imgeler olmalıdır diyen Baudrillard, bireyin eleştirel aklını yok eden birebir aktarım sürecinin, her şeyden fazla şiddetin sıradanlaşmasına, onun da ötesinde görüntülerdeki şiddetin sıradanlaşmasına yol açtığını dile getirmiştir. Baudrillard’a göre Irak ve Körfez Savaşları görüntülerdeki şiddetin sıradanlaşması açısından çok çarpıcı örneklerdir.³⁰¹

Arap Baharı, Baudrillard’ın sözünü ettiği kitle iletişim araçlarının “kitlesele enerji üretebilme” gücünü kanıtlayan ve herkes için zamansal mesafelerin eşitlenmesiyle oluşan kitlesele bir hareketin yaratılış sürecini anlatan eşsiz bir örnektir. Arap Baharı sürecini şekillendiren “domino etkisi”nin ortaya çıkmasında sosyal medyanın ve onun üzerinden şekillenen gündemin etkisi büyük olmuştur. Tunus ve Mısır’da başlayan olaylarda iletişim teknolojilerinin kullanımı açısından benzerlikler bulunmaktadır. Her iki ülkede de sosyal ağlar üzerinden çok kısa süre içinde organize olan kitleler hem bilgiye erişmiş hem de ayaklanmaların organize edilmesinde rol almışlardır. “*This is a Facebook revolution*” (Facebook Devrimi) söylemi hem sokakta hem de medyanın bu konudaki aktarımında kullanılmıştır. Sosyal medya, Tunus lideri Bin Ali ve Mısır lideri Mübarek hakkındaki yolsuzluk söylentilerinin de kısa sürede yayılmasını sağlayarak, meydanlardaki kızışmayı alevlendirmiştir. İletişim teknolojilerinin kullanımı açısından en başta bir “siber devrim” olarak nitelenen ayaklanmalar bloglar, sosyal ağlar ve medya kuruluşlarınca da desteklenmiş, bütün bu gelişmelerin karşısında Tunus ve Mısır hükümetleri internet siteleri ve sosyal ağlar üzerinden yapılan bilgilendirme ve çağrılarını engellemeye çalıştıysa da kitlelerin organize olmasını engelleyememiştir.³⁰²

Ayaklanmalara ilişkin diğer bir adlandırma “WikiLeaks Devrimi” şeklinde olmuştur. Birçok analize göre WikiLeaks belgelerinin sızdırılmasıyla başta Tunus

³⁰¹Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, 72-73.

³⁰²Ilhem Allagui and Johanne Kuebler, ‘The Arab Spring and the Role of ICTs’, *International Journal of Communication* 5, 2011, 1435-1436.

lideri Bin Ali olmak üzere diğer Arap ülkelerinin liderleri hakkındaki yolsuzluklar ve ailelerinin yaşam tarzları deşifre edilmiş ve halkta tepki uyandırmıştır. WikiLeaks sızdırmaları *El Pais*, *Le Monde*, *Der Spiegel*, *Guardian* ve *The New York Times* gibi gazetelerin yaptıkları haberler aracılığıyla 2010 yılı Kasım ayında gerçekleşirken, Tunus'ta Bouazizi'nin kendisini yakması Aralık 2010'da olmuştur. Tarihlerin birbirine yakın olması WikiLeaks sızdırmalarının bu eylemde ve daha sonrasında hızla yayılması üzerinde etkili olduğu görüşünü kuvvetlendirmiştir.³⁰³ WikiLeaks resmi olarak 2007 yılında kurulduğunda, Julian Assange'ın kişisel blogundan dünyaya duyurduğu hedefi, “adaletsiz ve kapalı bir yönetim formundan açık ve adil bir yönetim formuna geçiş” olmuştur. Assange'a göre bunu gerçekleştirmenin yolu dünyada “komplo”yu ortadan kaldıracak şeffaflaşmayı sağlamaktan geçmektedir. Bu sebeple İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 19. Maddesi uyarınca ifade özgürlüğünün korunması ve her insanın “yeni bir tarih yazma” hakkına sahip olabilmesi için WikiLeaks'in kullandığı yöntem diğer medya kuruluşlarından farklı olarak haberin kaynağının anonimliğinin korunması olmuştur. Bu çerçevede WikiLeaks yeni bir muhalefet etme aracı olarak konumlandırılırken, birçok Batı gazetesi Ortadoğu ayaklanmalarındaki rolünün çok yüksek olduğunu dile getirmiştir. Diğer bir görüşe göre WikiLeaks, CIA'in Ortadoğu'daki kaotik ortamı tesis edebilmesi için kurulmuş bir örgüttür. Bölgedeki ayaklanmaların organize edilmesinde kilit rol oynayan bölgeden bloggerlar ise sızdırmaların ayaklanmalarla iddia edildiği şekilde bir ilgisinin olmadığını dile getirmişlerdir.³⁰⁴

Philip Howard *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy* isimli kitabında iletişim teknolojilerinin hem iyiye hem de kötüye kullanılabilecek bir alan olduğuna dikkatimizi çekmiş, ayaklanmalar sürecinde gerek diktatörler gerekse ayaklanmaların mimarı bloggerlar tarafından yoğun şekilde kullanıldığını dile getirmiştir. Howard'a göre İslam hakkında Batı'nın kabulleri çoğunlukla internetten edinilen bilgilerle karakterize olmaktadır. Howard, İslam ülkelerinde iletişim teknolojilerinin sadece terör örgütlerinin organize edilmesi ve teröristlerin şiddet eylemlerinin gösterilmesinde kullanıldığı yönündeki yanlış bilgilerin dolaşımında

³⁰³Murat Tektek, 'Sosyal Medya ve Arap Baharı', <http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/13015?dil=tr>, 2011, Erişim Tarihi: 04.01.2018

³⁰⁴Emre Can Dağlıoğlu, 'Yeni Bir Direniş Mecrası Olarak WikiLeaks'in Orta Doğu Devrimleri'ndeki Rolü', 2.

olduğunu, Arap Baharı ile Batı'nın bu algısının değiştiğini vurgulamıştır.³⁰⁵ Bu bakış açısına göre Arap Baharı sürecinin başında sosyal medyanın Howard'ın sözünü ettiği iyi etkiyi ortaya çıkardığı söylenebilir.

Arap Baharı'nın başlaması ve kısa sürede tüm coğrafyayı etkisi altına almasında sosyal medyanın bu denli önemli bir role sahip olması, geleneksel kitle iletişim araçlarının neredeyse hepsinin devletlerin tekelinde olmasına bağlanmaktadır. Buna göre yıllarca geleneksel iletişimin hüküm sürdüğü dönemlerde muhalefetin sesi halka hiç duyurulamazken, bilgi ve iletişim teknolojilerinde sağlanan gelişim ve sosyal medyanın Ortadoğu'da yaygın hale gelmesiyle muhalefet halkla iletişim kurma şansı bulmuştur. Muhalifler sadece halkın yoksunlukları ve yoksullukları üzerine değil, siyaset ve toplum ilişkisini de dönüştürmeye başlamışlardır.³⁰⁶ Dolayısıyla Ortadoğu'daki hareketlenmelerin kökleri, Tunus'lu seyyar satıcı Bouazizi'nin kendisini yakmasından çok önce Tunuslu gazeteci ve blogger Zouhair Yahiaoui ve Sami Ben Gharbia gibi siber aktivistlerin söylemlerine dayandırılmaktadır.³⁰⁷ Diğer yandan ayaklanmaların başlangıcında muhalifler, kimliklerini gizleme imkânı bulduklarından kitlesel enerjiyi yaratacak söylemi rahatlıkla üreterek kitlelere ulaştırabilmiş olsalar da, yeni kamusal alan olarak sosyal ağların ne denli güvenilir olduğu tartışmalı bir konudur. Her şeyden önce bu alanda kontrolün iletişim teknolojilerini geliştiren ve üreten ülkelerin elinde olduğu ve her an 'çıkarlarına' ters bir durum söz konusu olduğunda müdahale etme olasılıklarının olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu noktada Baudrillard'ın kitle iletişim araçlarının egemen elinde kitle algısını istenen yönde dönüştürülmesini sağlayan etkili bir ikna aracına dönüştüğüne dikkat çektiğini ve bireye simülasyon evreninin bir parçası olarak tüm toplumsal olaylara, güncel politikaya, sanatsal faaliyetlere, mimariye ve kültür endüstrilerine kuşkuyla bakmasını önerdiğini hatırlamak gerekir.³⁰⁸

İletişim teknolojilerindeki gelişme, Baudrillard'ın sıkça atıfta bulunduğu Marshall McLuhan'ın küresel sistemin "küresel köy"e dönüşümüne dair tespitini geçerli kılan bir gelişmedir. Baudrillard, dünyadaki tüm haber akışının eş zamanlı olarak aynı güncel konulara yoğunlaşmasına ve kitlelerin ilgisini diledikleri yöne

³⁰⁵Philip Howard, 'The Digital Origins of Dictatorship and Democracy', *Oxford University Press, New York*, 2011, 16.

³⁰⁶Ali Murat Kırık, 'Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm', *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 1, Sayı 3, Kış 2012*, 94.

³⁰⁷Ilhem Allagui and Johanne Kuebler, 'The Arab Spring and the Role of ICTs', 1437.

³⁰⁸Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 21-23.

çevirmesine olanak veren bu gücün, zaman algısını tamamen dönüştürdüğünü söylemiştir. Ona göre zaman, “olabilecek en küçük birim”e yani “an”a hapsolmuş durumdadır. Ancak Baudrillard’ın sözünü ettiği “an” şimdiki zamana göndermede bulunmaz; gerçekliğiyle canlandırılmış ve soyutlanmış bir zaman birimine ilişkindir çünkü bu dönüşümde düşünce biçimimiz, “imkânsız”dan “mümkün”e ve oradan “gerçeğe” izlediği yolu kaybetmekte, zamansal derinlik yok olmaktadır. Kısacası “an” içinde hapsolmek, olup biten bir olayın sadece olup bittiği zaman dilimi içinde geçerli olması anlamına gelmektedir.

Dünya “küresel bir köy”e dönüşürken zaman da birbiri ardına tüketilen “an”lardan ibaret olmuştur. Dünyayı ve zamanı bu denli “kuçülten” ise “karşılık verilemeyen” tek yönlü sanal gelişimdir. Sanal gelişme sayesinde egemen bütün dünyaya istediği her an ulaşabilir, dünyayı istediği gibi kontrol edebilir hale gelmiştir. Wæver ve Buzan’ın “güvenikleştirme” ile açıkladığı Baudrillard’ın “önlem alma zorbalığı” dediği güvenlik tekniği bu güçten kaynağını bulmaktadır. Bu teknikte “iletişim, haber ve karşılıklı etkileşim alanına özgü bir terim olarak eş zamanlılık kusursuz bir ikna aracına dönüşmekte”³⁰⁹ ve bu araç Howard’ın belirttiği gibi egemen elinde iyi ya da kötü yönde kullanılabilir. Bu noktada Baudrillard’ın “olay” ve “olay-olmayan-olay” ayrımına değinmek ve ikincisi ile Baudrillard’ın anlatmak istediğinin *simulacrum* olduğunu görmek gerekir. Baudrillard’ın kuramı çerçevesinde “güvenikleştirme”nin, “olay-olmayan-olay”lar üzerine kurulu ve kusursuz bir ikna aracı olarak kitle iletişiminin kullanıldığı bir güvenlik tekniği olduğu söylenebilir. Baudrillard, kitle iletişim araçları üzerinden aktarılan Irak Savaşı için “bu olay-olmayan-olay”ın kendisinde “kandırılmışlık” duygusu yarattığını söylemiştir.³¹⁰ Bir “olay-olmayan-olay” yani bir *simulacrum* olarak Arap Baharı için de aranan kitlesel enerjinin “güvenikleştirme” gereğinden, “ahlaki ütopya” olarak özgürlük ve demokrasiye atıfla, bir “an”da üretilmiş bir gerçeklik olduğu ve sonuçta Ortadoğu halklarında “kandırılmışlık” duygusundan başka bir şey yaratmadığı söylenebilir. Amin Maalouf’un sözleriyle olan şudur: “Her Arap içinde düşkün bir kahramanın ruhunu taşır ve kendisini hiçe sayanlara karşı intikam arzusuyla yanıp tutuşur. Birisi ona bunu vaat ederse, hem beklenti hem de

³⁰⁹Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, 128-129.

³¹⁰Age, 126.

güvensizlikle kulak kabartır ona. Ama kısmen ya da simgesel biçimde de olsa, bu fırsat sunulursa ona, coşar.”³¹¹

³¹¹Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*, 101.

SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde maddi güç unsurları daima manevi doğrulara galip gelmiştir.³¹² Sadece yakın dünya tarihi değil, geçmişteki her dönem bu tezi doğrulayacak örnekler ve tespitlerle doludur. *Devlet*'te geçen diyalogların birinde Thrasymachus “doğruluk gücünün işine gelendir”³¹³ derken, Romalı tarihçi Tacitus, “güce duyulan arzu”nun tüm tutkuların üzerinde olduğunu dile getirmiştir. Hobbes’a göre ise “kılıçla yapılmayan antlaşmalar sadece laftan ibarettir.”³¹⁴ Batı medeniyeti her ne kadar ulaştığı uygarlık seviyesini tarihin sonu olarak görmüş olsa bile ve ‘yumuşak güç’ kullanımını olumluyor gibi gözükse de, güvenlik gerekçesi ile kullanılan ‘sert güç’ bu söyleme her defasında üstün gelmeye devam etmektedir. Tıpkı Baudrillard’ın sağ ve solun birbiri içinde eriyişini anlattığı buzdağı alegorisinde olduğu gibi bu iki güç unsuru da zamanın gereğine göre birbirine karışmakta ve değişen tehdit ve güvenlik algılarına bağlı olarak dünyaya şekil vermektedir. Egemen güç olma iddiasındaki devletler için bu iki unsurun birlikte kullanılması bir zorunluluktur; çünkü Baudrillard’ın da vurguladığı gibi “katıksız, katıksız bir kötülükten bahsedebilmek mümkün değildir.”³¹⁵ Diğer bir deyişle, devletler arası güç mücadelesinde sert güç kullanabilmenin meşruiyeti, yumuşak güç söyleminin, hakikati ne ölçüde perdeleyebildiğine bağlı olarak değişir.

Baudrillard’a göre 1. Körfez Krizi ya da 2003 Irak’ın işgali gibi sanal bir savaştan bahsediliyorsa, savaşın geride bıraktığı yüzbinlerce ölü görmezden gelinmeli ve herkes bu suçun bir şekilde ortağı haline getirilmelidir. Bunun için egemen tarafından yapılan çözümleme ise şüphesiz ‘ahlaki’ bir çözümleme olmalıdır, aksi halde tüm meşrulaştırma girişimleri, kitleler tarafından hayalci ve sorumsuz bulunacaktır.³¹⁶ Bu sebeple 21. yüzyılı kendi yüzyılı ilan eden ve tek süper güç olarak tüm dünyada hakimiyet kurmayı hedefleyen ABD, içinde yer aldığı ve güdümünde gerçekleşen her olayı çoğu zaman ahlaki bir gerekçelendirme ile ürettiği

³¹²William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, 13.

³¹³Platon, *Devlet*, Kitap 1, 45.

³¹⁴William Woodruff, *Modern Dünya Tarihi*, 12.

³¹⁵Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, 133.

³¹⁶Age, 19.

bir *simulacrum* dayandırmaktadır. Üretilen gerçeklik ‘özgürleştirme’ gibi karşı konulamaz bir retorikle beslendiğinde,³¹⁷ Baudrillard’ın da vurguladığı gibi herkes bu suçun ortağı haline getirilebilmekte, ortak olmaya karşı koyan ise rahatlıkla ‘öteki’ ilan edilebilmektedir. Tüm dünyada ‘meşru şiddet’ böylece genelleşirken bu sayede, Hardt ve Negri’nin de belirttiği gibi, dünyadaki halkların hemen hepsi çatışma ortamı içine çekilmektedir. Amin Maalouf bu şiddet halinin ayırım yapmadan genelleştiğini, insanlığın dayanıksız bir salda hep beraber yok olmaya doğru yol aldığını, diğer yandan bu koşullarda dahi kurtuluşun değil kimin önce batacağının derdine düştüğünü dile getirmiştir.³¹⁸ Kısacası insanlık, bu mücadelenin ve kendi ürettiği gerçekliğin; Baudrillard terminolojisiyle simülasyon evreninin içinde yok olup gitmektedir.

Maalouf’a göre bu yüzyılın başında Arap coğrafyasında olup biten olaylar hakkında iki türlü değerlendirme yapmak mümkündür. Ona göre ayaklanmalar, “yıkıcı ve bölücü korkunç bir gerilemenin habercisi” olabileceği gibi, Soğuk Savaş sonrasında küreselleşen dünyanın çıkmazlarından kurtulacağı, “aklımızı ve bilincimizi sarsacak” yapıcı bir dönemin habercisi de olabilir.³¹⁹ Diğer yandan bugün için Arap Baharı’nın Ortadoğu coğrafyasına hayal edilen özgürleşmeyi ya da umulan demokratikleşmeyi getirmediği kesindir. Batı, ‘insani müdahale’, ‘özgürlük’ ya da ‘demokratikleşme’ söylemleri altında kendi medeniyet modelini Arap yarımadasına norm olarak teklif ettiğinde bunun getireceği dönüşüme direnç gösterecek ya da bu modelin iflasını sorgulayacak bir kitle ile hemen karşılaşmamıştır. Despotik yönetimlerden bıkmış olan halk, bu dönüşüm sonrasında sistemin getireceği özgürlük ve demokrasi söylemlerinden etkilenmiştir. Hatta medyanın bu söylemi pompalaması ve sosyal medyanın devreye girmesiyle birlikte kitleler değişime razı olmanın ötesinde onu talep etmiştir. Diğer yandan, uluslararası medyanın tüm çabalarına rağmen Arap ülkelerindeki seçimlere genel katılım oranlarının yüzde 40 gibi çok düşük seviyelerde kalması demokratikleşme sürecinin sadece entelektüeller arasında konuşulmuş olmasına; başka bir deyişle hiçbir zaman gerçek olmayışına bağlanmaktadır. “Bahar ülkeleri” kısa süre içinde olan biteni “bölgesel ve uluslararası bir oyun” olarak görmeye başladıkları için sürece olan inançlarını kısa

³¹⁷David Harvey, ‘Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm’, 70.

³¹⁸Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*, 19.

³¹⁹Age, 201-202.

sürede yitirmiştir.³²⁰ Ortadoğu halkları, kendilerine vaat edildiği gibi sistemin öznesi olarak yola çıktıkları bu süreçte, özgürlük ve demokrasiye kavuşamamış, Baudrillard'ın söylediği gibi sistemin nesnesine dönüşen birey, savaş halindeki 'ilk insan'a dönüşmüştür. Batı medeniyeti için tarihsel 'öteki' olarak Doğu bu süreçte bir kere daha "Doğu despotizmi" söyleminin yeniden yorumlanmasıyla işlevsel hale getirilmiş, Baudrillard'ın belirttiği gibi 'ahlaki ütopya'dan güç alan 'ahlaksız kapital', Ortadoğu güç savaşları içinden bir *simulacrum* olarak Arap Baharı'nı üretmiştir. Arap Baharı'nın aranan kitlesel enerjisi, 'özgürlük', 'demokrasi', 'ekmek' ve 'eşitlik' söylemleri ve sosyal medyanın gücü ile üretilmiştir.

Ortadoğu'daki paylaşım savaşı henüz bitmemiştir. 2008 yılında patlak veren küresel krizin ardından AB ülkeleri ve ABD'nin yeni pazar ve yatırım kaygıları artarak devam etmektedir. Rusya ve Çin'in bu ortamdan sağlayacağı fayda ve İran kaynaklarına duyduğu ihtiyaç Batı'nın Ortadoğu'yu uluslararası bir paylaşım alanı olarak bir kere daha seçmesine neden olmaktadır.³²¹ Baudrillard'a göre küreselleşmenin tüm dünyaya egemen olması ile birlikte "bütünsel bir güç" tarafından "bütünsel bir gerçeklik" üretilmeye başlanmıştır. Bundan tüm dünya nasibini almış olsa da ironik bir biçimde bunu tersine çevirmeye çalışan bir parçalanma süreci de göze çarpmaktadır. Baudrillard'a göre bütünleşmeye rağmen bu dağılma dünyanın küreselleşmeden intikam alma biçimidir. Baudrillard, bütünleşmeyi reddeden tüm güçlerin ayaklanarak direndiklerini ve bu sebeple "kötülüğe hizmet eden güçler" yani 'öteki' ilan edildiklerini vurgulamıştır.³²²

Baudrillard sistemin "her yerde ve her zaman çok güçlü" yani "üstün ve egemen konumda" olduğunu savunur. Sistem egemenliğini o denli dayatmaktadır ki bugün sisteme her karşı çıkış, küçük bir hareket dahi olsa, adeta zincirleme bir reaksiyon etkisi yaratmaktadır. Baudrillard'dan sonra bugün hala merak ettiğimiz ise, egemen ideolojinin bir gün şaşırılmasının mümkün olup olmadığıdır.³²³ Baudrillard'a göre sistemin dayatmasından kurtulmak için, insanların kaybettikleri düş gücünün tekrar harekete geçirilmesi, yani yok edilen dünyanın büyüünün³²⁴ geri kazanılması gerekmektedir. O halde günümüz kapitalist sisteminde herkesin içinde

³²⁰Hüsnü Mahalli, *Al Sana Bahar*, 117-118.

³²¹Age, 126.

³²²Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh*, 20.

³²³Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 219.

³²⁴Age, Önsöz (Oğuz Adanır), 10.

sakladığı bu utkuyu ilk kim, nasıl gerçekleştirmeye başlayacaktır? Michael Löwy *Sabah Yıldızı*'nda bu soruya şöyle cevap vermiştir:

Gerçeküstücülük...tam anlamıyla ruhun bir isyan hareketi ve dünyayı yeniden büyülemeye dönük kesinlikle yıkıcı bir girişimdir. Yani, insan yaşamının kalbine, burjuva medeniyeti tarafından silinen “büyülü” uğrakları yeniden sokma teşebbüsüdür: şiiri, tutkuyu, çılgın aşkı, hayal gücünü, sihri, miti, olağanüstüyü, hayali, isyanı, ütopyayı... Eğer dünya gerçek bir çelik kafese dönüşüyse gerçeküstücülük özgürlüğe kavuşmak için onun parmaklıklarını kırmamızı sağlayacak büyü çekiştir.³²⁵

Maalouf'a göre dünyada ekonomik ve mali işleyişin yenilenmesi ve baştan kurgulanacak eşitlikçi bir uluslararası sistemin tesis edilmesi, ancak bunun da ötesinde insanlığın ortak yazgısını yeniden şekillendirecek olan ekonomik, politik ve kültürel değerler sisteminin “icat edilmesi” gerekmektedir. İnsanlık bunu yaparken bilgelikle, bilinci, tutkuyu ve “haklı olanların yaman öfkesini” dengelemeyi başarmalıdır.³²⁶ Hardt ve Negri'ye göre bunu yaparken sadece birkaç değişime odaklanmak yerine bütüncül bir bakış açısıyla genel bir toplumsal dönüşüm hedeflenmeli ve “yeni bir örgütlenme biçimi için kurucu öneriler geliştirilmelidir.”³²⁷ Baudrillard'ın umudu, Ortadoğu gibi modernleşme sürecini bitirmemiş yani Batı'nın tersine henüz iflas etmemiş bir coğrafyanın insanların kendi dinamizmi ile kendi kültürel değerlerine uygun bir modeli inşa etmesidir. Bu yolda söylem daima özgürlük, adalet ve eşitlik vurgulu olabilir. Ancak söylemden eyleme giden yolda, Batı tipi iflas etmiş bir modernleşme süreci model olarak alınmamalı; işe her şeyden önce kayıp düş gücünün bulunması ve böylece sistemin gerçekliğine meydan okunması ile başlanmalıdır.

³²⁵Michael Löwy, *Sabah Yıldızı*, Versus, İstanbul, 2009, 3.

³²⁶Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*, 214.

³²⁷Michael Hardt ve Antonio Negri, *Çokluk*, 305.

KAYNAKÇA

Adanır, O. (2008). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, Hayalet Kitap, İstanbul

Adanır, O. (2011a). 'Baudrillard ve Türkiye', *Özne: Baudrillard Sayısı, 14. Kitap*, s.3

Adanır, O. (2011b). 'Teknolojik Gelişmeden Nesne Teknolojisine ya da Toplumsal Gelişme Nasıl Durakladı?', *Özne: Baudrillard Sayısı, 14. Kitap*, s.7-22

Adanır, O. (2016). *Baudrillard*, Say Yayınları, İstanbul

Agamben, G. (2001). *Kutsal İnsan*, çev. İ. Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Ağaoğulları, M. Ali (2012). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul

Akbaş, Z. (2011). 'ABD'nin Ortadoğu Politikalarının Sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da Güç Mücadelesi', *ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı/ Relationships of the USA and The Great Middle East Special Issue*, s.1-18

Aktan, C. C. (2016). 'İdeal Bir Siyasal Yönetim Arayışı ve Anayasal Demokrasi', *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt:8 Sayı:2*, s.1-20

Allagui, I. and Kuebler, J. (2011). 'The Arab Spring and the Role of ICTs', *International Journal of Communication 5*, pp.1435-1442

Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. A. Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul

Amin, S. (2016). 'ABD'nin Ortadoğu'daki Ortakları İslamcılar Mezhep Çatışmasını Yeniden Üretiyorlar', *Söyleşiler: Ömür Şahin Keyif, Onur Erem, Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.58-61

Ataç, C. A. (2009). 'Re-Entering the Cosmopolitan Phase of Imperium: Remarks on Obama's Presidency and Discussions of American Empire', *Perceptions, Journal of International Affairs*, 14:1-2, (Spring-Summer 2009), 1-23

Ataç, C. A. (2010). 'Now you see it. Now you don't. Neo-Ottomanism as Political Illusion', *E-International Relations*, January 10, <http://www.e-ir.info/?p=2940>
Erişim Tarihi: 29.11.2017

Atalay, İ. (2008). 'Avrupa'da Türklere Karşı Önyargıların Tarihsel Gelişimi ve Bunların Yazınsal Yapıtlarda Yansıması', *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s.39-48

Avşar, B. (2016). 'Ortadoğu'da Din ve Otorite İlişkisi', *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.157-165

Baudrillard, J. (1995). *The Gulf War Did Not Take Place*, çev. P. Patton, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis

Baudrillard, J. (2000). *Kötülüğün Şeffaflığı*, çev. I. Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Baudrillard, J. (2006). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, İstanbul

Baudrillard, J. (2012). *Kusursuz Cinayet*, çev. N. Sevil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Baudrillard, J. (2013a). *Foucault'yu Unutmak*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara

Baudrillard, J. (2013b). *Üretimin Aynası*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara

Baudrillard, J. (2014). *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara

Baudrillard, J. (2015). *Şeytana Satılan Ruh*, çev. O. Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara

Baudrillard, J. (2016). *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, çev. O. Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Başkaya, F. (2016). 'Siyasi İslam Ortadoğu'da Kalıcı Olamaz', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.90-97

Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2015). 'Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi', *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 22, s.61-95

Berlin I. ve Jahanbegloo, R. (2009). *Isaiah Berlin'le Konuşmalar*, çev. Z. Kılınç, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev. B. Peker ve Ü. Altuğ, İletişim Yayınları, İstanbul

Bezwan, N. (2016). 'Sykes-Picot Paylaşım Antlaşması ve Kürdistan', *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.136-153

Bingöl, O. (2013). 'Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları', *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XIII/2, s.25-49

Bourdieu, P. ve Passeron, J. (2015). *Yeniden Üretim*, çev. A. Sümer, Ö Akkaya, L. Ünsaldı, Heretik Yayıncılık, Ankara

Börekci, Ü (2014). 'Bir Oryantalizm Ürünü Olarak İstanbul'un Frenk ve Levanten Mahalleleri Seyahatnamesinde "Doğu" ve "Batı" İmgeleri', *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11, s.1-26

Brooks, Stephen G. ve Wohlforth, William C. (2016). 'The Rise and Fall of the Great Powers in the Twenty First Century, China's Rise and the Fate of America's Global Position', *International Security*, Vol. 40, No. 3, pp.7-53

Buzan, B. (2008). 'Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi', çev. B. Yavuz, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:18, s. 107-123

Cavlan, T. (2010). 'Yeni Osmanlılık: Batıdan Kopuş Mu?', *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, No. 2, s.126-156

Cengiz, A. (2005). 'Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı ve Küresel (Evrensel) İnsanın Çıkmazları', *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, s.117-125

Ceylan, Ş. Ş. (2006). 'Francis Fukuyama ve Tarihin Sonu Tezi', *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:5 Sayı:10, s.233-252

Çalışkan, D. (2016). 'Sykes-Picot'nun 100. Yıldönümünde Bölge Yeniden Şekillenirken Mısır', *Bitmeyen Savaş Paylaşılamayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.237-254

Çaralan, İ. (2016). 'Bölgede Haritaların Yeniden Çizilmesi ve Yeni Osmanlı Dış Politikasının Açmazı', *Bitmeyen Savaş Paylaşılamayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 69-80

Çelik, H. (2014). Ortadoğu'da ABD Politikaları ve Büyük Ortadoğu Projesi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Çırakman, A. (2002). 'Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri: Fikri Sabit İmgelem ve Düşünce Tarihi', *Doğu Batı Yayınları*, Sayı: 20, s.189-205

Davidson, L. ve Goldschmidt Jr., A. (2011). *Kısa Ortadoğu Tarihi*, çev. A. Güler, Doruk Yayıncılık, İstanbul

Dağlıoğlu, E. C. 'Yeni Bir Direniş Mecrası Olarak WikiLeaks'in Orta Doğu Devrimleri'ndeki Rolü', http://www.academia.edu/2156539/Yeni_Bir_Direni%C5%9F_Mecras%C4%B1_Olarak_WikiLeaks_in_Orta_Do%C4%9Fu_Devrimleri_nde_ki_Rol%C3%BC, Erişim Tarihi: 04.01.2018

Danahar, P. (2015). *The New Middle East, The World After The Arab Spring*, Bloomsbury Publications, London

Dedeoğlu, B. (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul

Dursun, H. (2009). 'Erkler Ayrıllığı ve Yargıç Bağımsızlığı', *TBB Dergisi*, Sayı:80, s.29-104

Emekler, B. ve Sandıklı, A. (2012). 'Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm', *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, Bilgesam Yayınları, İstanbul

Erhan, Ç. (2001). 'ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı', *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:56 Sayı:4, s.77-93

Erhan, Ç. (2003). 'ABD'nin Orta Asya Politikası ve 11 Eylül Sonrası Yeni Açılımları', *Stradigma Dergisi*, Ekim Sayı:9, s.1-21

Ermağan, İ. (2012). 'Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası - Obama Dönemi ve Ak Parti', *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3 Sayı:2, s.21-35

Ertem, H. S. (2012). 'Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: "Kimliğin Güvenliği" ve "Güvenliğin Kimliği"', *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 16, s.177-237

Falk, R. (1997). 'False Universalism and The Geopolitics of Exclusion: The Case of Islam', *Third World Quarterly*, Vol 18, No 1, pp.7-23

Fukuyama, F. (1992). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, çev. Z. Dicleli, Simavi Yayınları Deneme-İnceleme Dizisi: 10, İstanbul

Gardels, N. (2001). Zbiginiew Brzezinski ile Mülakat: Çatışan Uygarlıklar Esnek Batının Zayıf Surları, *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d.*, Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, s.184-194 (Orijinali: NPQ Türkiye, Cilt 2, sayı: 7, ss.6-11, çev. L. Cinemre)

Gilpin, R. (2015). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*, çev. M. Duran, S. Oktay, M. K. Ceyhan, G. Polat, Kripto Kitaplar, Ankara

Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri*, çev. A. Cemgil, Belge Yayınları, İstanbul

Gulbenkian Komisyonu, (2012). *Sosyal Bilimleri Açın*, Metis Yayınları, İstanbul

Güneş, H. (2016). 'Suriye Türkiye İlişkilerinde Geçiş Dinamikleri', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.75-83

Gürkan, Ü. (1988). 'Montesquieu ve Kanunların Ruhu: Hukuk Sosyolojisi Açısından Bir Değerlendirme', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 40, Sayı: 1-4, s.9-31

Güzel, M. (2015). 'Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları', *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, s.65-84

Han, K. A. ve Özkan, B. (2016). 'Suriye Denklemine Türkiye Ne Yapacak?', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı, Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.118-147

Hardt, M. ve Negri, A. (2011). *Çokluk*, çev. B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Harvey, D. (2012). 'Yaratıcı Yıkım Olarak Neoliberalizm', çev. E. Çamuroğlu Çığ ve Ü. Çığ, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, s.67-88

Hirschman, A. O. (2013). *Gericiliğin Retoriği*, çev. Y. Alogan, İletişim Yayınları, İstanbul

Hobbes, T. (2007). *Leviathan*, çev. S. Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Hobbs, M. (2007). 'Reflections on the 'Reality' of the Iraq War: The Demise of Baudrillard's Search for Truth?' TASA & SAANZ Joint Conference 2007, Public Sociologies: Lessons and Trans-Tasman Comparisons, Auckland: University of Auckland,

http://www.academia.edu/2569231/Reflections_on_the_reality_of_the_Iraq_Wars_the_demise_of_Baudrillards_search_for_truth,

Erişim Tarihi: 06.12.2017

Howard, Philip N. (2011). *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy*, Oxford University Press, New York

Huntington, Samuel P. (2001). 'Medeniyetler Çatışması mı?', *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d*, Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, s.22-49

İnsel, A. 'Joseph Goebbels'in Tavsiyeleri', Cumhuriyet, 14 Kasım 2017.
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/865535/Joseph_Goebbels_in_tavsiyeleri.html Erişim Tarihi: 23.01.2018

Jarry, A. (2015). *Patafizikçi Doktor Faustroll'un Davranış ve Görüşleri*, çev. I. Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul

Kandemir, E. (2011), 'ABD Başkanları G.W. Bush ve B. Obama Dönemlerinde Yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejilerinde İttifak Söylemleri ve S. Walt'un İttifak Teorisi', *Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2*, s.122-151

Karaduman, S. (2010). 'Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü', *Yaşar Üniversitesi Dergisi, Sayı: 17*, s.2886-2899

Karpat, K. (2015). *Ortadoğu'da Millet, Milliyet ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul

Kaygusuz, Ö. (2014). 'Devlet İnşası ve Küresel Güneyde Güvenlik: Güçlü Devlet Arayışının Kuramsal ve Siyasal Açmazları', *Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt: 10, Sayı: 39*, s.27-61

Kırık, A. M. (2012). 'Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm', *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 1 Sayı 3*, s.87-98

Kontny O. (2002). 'Üçgenin Tabanını Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerine', *Doğu Batı Yayınları, Sayı: 20*, s.121-136

Kurt, S. (2014). 'Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası', *Journal of History School (JOHS), Year 7, Issue XIX*, pp.167-196

Kutlay, M. (2012). 'Yeni Türk Dış Politikasının Ekonomi Politığı: Eleştirel Bir Yaklaşım', *Uluslararası İlişkiler, Cilt 9, Sayı 35*, s. 101-127.

Küçük, A. (2011). '1. Körfez Savaşı', TÜİÇ Akademi,
<http://www.tuicakademi.org/ikorfez-savasi1991/>. Erişim Tarihi: 29.11.2017

Löwy, M. (2009). *Sabah Yıldızı*, Versus, İstanbul

Maalouf, A. (2017). *Çivisi Çıkmış Dünya*, çev. O. Türkay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

Mahalli H. (2017). *Al Sana Bahar*, Destek Yayınları, İstanbul

Moore, B. (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, çev. Ş. Tekeli ve A. Şenel, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara

Munster, R. (2014). Securitization, Oxford Bibliographies,
<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0091.xml>

Erişim Tarihi: 09.01.2018

O'Neill, B. (2013). Propaganda Defensive,
<http://www.spiked-online.com/newsite/article/6476#.WiaWZnlx2Uk>,

Erişim Tarihi: 05.12.2017

Orhan, D. D. (2013). 'Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği', *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3 Sayı 1-2*, s.17-29

Özcan, B. A. (2011). 'Uluslararası Güvenlik Sorunları ve ABD'nin Güvenlik Stratejileri', *S.Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı 22*, s.446-465

Öztürkler, H. (2014). 'Arap Baharının Ekonomik Analizi', *Akademik Ortadoğu, Cilt 8, Sayı 2*, s.1-16

Özügürlü, M. (2016). 'Petrol: Ortadoğu'nun Kara Kaderi', *Bitmeyen Savaş Paylaşılamayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.166-184

Piketty, T. (2014). *Kapital*, çev. H. Koçak, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Platon, (1962). *Devlet*, çev. S. Eyüboğlu ve M.A. Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul

Prashad, V. (2016). 'Ülke Ülke İslam Coğrafyasının Halleri', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.98-109

Rohac, D. (2012). 'Economic Transitions: Learning from Central Europe', *Hoover Institution, Policy Review, October-November*,
<https://www.hoover.org/research/economic-transitions-learning-central-europe>
Erişim Tarihi: 30.12.2017

Rousseau, J. J. (2015). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, çev. R. N. İleri, Say Yayınları, İstanbul

Sandıklı, A. (2008). Uluslararası Ekonomi Politik,
<http://www.bilgesam.org/incele/255/-uluslararasi-ekonomi-politik/#.WmnHaK5l-Uk>
Erişim Tarihi: 25.01.2018

Sarıkaya, T (2012). 'Jean Jacques Rousseau ve Antropoloji',
<http://politikakademi.org/2012/11/jean-jacques-rousseau-ve-antropoloji/>
Erişim Tarihi: 11.10.2015

Soykut, M. (2002). 'Tarihi Perspektiften İtalyan Şarkiyatçı ve Türkologları', *Doğu Batı Yayınları, Sayı: 20*, s.41-84

Sivri, H. (2016). 'Suriye Savaşı'ndaki Cihatçı Gruplar ve Arkasındaki Güçler', *Bitmeyen Savaş Paylaşılmayan Ortadoğu*, Haz. Ali Karataş ve Yusuf Karataş, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, s.87-93

Springborg, R. (2011). 'Whither the Arab Spring? 1989 or 1848?', *The International Spectator*, 46:3, pp.5-12
DOI: 10.1080/03932729.2011.609357
Erişim Tarihi: 27.12.2017

Sunar, L. (2012). 'Aydınlanma Döneminde Doğu'ya Bakış: Değişen İlgi ve Söylemler', *Sosyoloji Dergisi, Sayı: 24*, s.59-82

Tektek, M. (2011). 'Sosyal Medya ve Arap Baharı',
<http://orsam.org.tr/orsam/DPAnaliz/13015?dil=tr>
Erişim Tarihi: 04.01.2018

Timur, T. (2016). 'Aydınlanma, Çağdaş Dünya ve "Üç Tarz-ı İslam"', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul, s.84-89

Turan, B. (2015). 'Fukuyama'nın Tarihin Sonu Tezi', *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 21, s.485-502

Ulutaş, A. (2006). 1. ve 2. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir

Uzgel, İ. (2016). 'İslamcılık Çökerken Ortadoğu ve AKP Dış Politikası', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul

Varlı, İ. (2016). 'Kartlar Yeniden Karılırken Ortadoğu'da Neler Oluyor?', *Ortadoğu'yu Anlama Kılavuzu*, Der: İbrahim Varlı ve Can Uğur, Birgün Kitap, İstanbul

Volkan, V. D. 'Seçilmiş Travma, Yetkinin Politik İdeolojisi ve Şiddet', http://www.academia.edu/17928522/Secilmis_Travma
Erişim Tarihi: 29.11.2017

Walt, Stephen M. (1991). 'The Renaissance of Security Studies', *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, pp.211-239

Woodruff, W. (2010). *Modern Dünya Tarihi*, çev. H. Vardar ve A. Vardar, Pozitif Yayınları, İstanbul

Wallerstein, I. (2012). *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık*, çev. N. Alpay, Metis Yayınları, İstanbul

Wachowski Lana and Wachowski Lilly (1999). *Matrix*, Warner Bros. Studios

Wendt, A. (1994). 'Collective Identity Formation and the International State', *American Political Science Review*, Vol: 88, No. 2, pp.384-397

Yıldız, M. Z. ve Alaeddinoğlu, F. (2007). 'Küreselleşme Çağında Değişen Mekân Algılayışları', *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler*, Cilt I, s. 845-862

Yılmaz, M. (2001). 'Medeniyetler Çatışmasına Giriş', *Medeniyetler Çatışması Samuel P. Huntington v.d*, Derleyen: M. Yılmaz, Vadi Yayınları, Ankara, s.12-21.

Davetsiz Misafir, Jean Baudrillard ile Söyleşi, Balca Arda

<https://davetsizmisafir.org/2007/01/03/jean-baudrillard-saygiyla-aniyoruz/>

Erişim Tarihi: 29.11.2017

History Workshop, 'The Domino Revolutions: 1848, 1989, 2011', (Adamson, K. and Rapport, M.)

<http://www.historyworkshop.org.uk/the-domino-revolutions-1848-1989-2011-2/>

Erişim Tarihi: 02.01.2017

International Journal of Baudrillard Studies, Volume 1, Number 1 (January 2004), This is the Fourth World War: The Der Spiegel Interview With Jean Baudrillard, Interview Translated by Dr. Samir Gandesha (Simon Fraser University), Introduction by Dr. Gary Genosko (Canada Research Chair in Technoculture Studies, Lakehead University).

http://www2.ubishops.ca/baudrillardstudies/vol1_1/spiegel.htm.

Erişim Tarihi: 29.11.2017

EK-1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim : Sarıca, Özgür
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 01/05/1973-Ankara
Medeni Hali : Bekar
Tel : 0 532 661 5107
E-Posta : sarica.o@gmail.com

EĞİTİM

DERECE	KURUM	MEZUNİYET TARİHİ
Lisans	Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü	1996
Lise	TED Ankara Koleji	1991

İŞ DENEYİMİ

YIL	YER	POZİSYON
2010-devam	Ankara Kalkınma Ajansı	Uzman
2007-2009	REPA Petrokimyasal Ürünler İnşaat Turizm San ve Tic. Ltd. Şti.	Müdür
2005-2007	G&G Yönetim Danışmanlığı ve Ticaret Ltd. Şti.	Projeler Finansal Yöneticisi, Danışman
1997-2003	Eczacıbaşı Menkul Değerler A.Ş.	Sorumlu Yatırım Danışmanı

YABANCI DİL

İngilizce – Çok iyi